

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
COĞRAFYA EĞİTİMİ BİLİM DALI

İNEGÖL İLÇESİNDE MOBİLYA SANAYİ VE KÜMELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇİĞDEM ARAZ

ÇANAKKALE

OCAK , 2020

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı

İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayi ve Kümelenmesi

Çiğdem ARAZ
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Prof. Dr. Okan YAŞAR

Çanakkale
Ocak , 2020

Taahhütname

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayi ve Kümelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25.02.2020

Çiğdem ARAZ

C. Araz

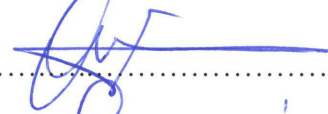

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Çiğdem ARAZ tarafından hazırlanan çalışma 31.01.2020 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No: 10328998

Akademik Unvan	Adı Soyadı	İmza	
Prof. Dr.	Okan YAŞAR.....		(Danışman)
Dr. Öğr. Üyesi	Oya ERENOĞLU.....		Üye
Dr. Öğr. Üyesi	Şevki BABACAN.....		Üye

Tarih:

İmza:

Prof. Dr. Salih Zeki GENÇ

Enstitü Müdürü V.

Ön Söz

İnegöl ilçesinde orman alanlarının genişliği, geçmişten günümüze yürütülen orman ürünleri sanayi faaliyetleri mobilya sanayi için temel oluşturmuştur. Çalışma alanı hammadde, iş gücü, pazar, ulaşım ve coğrafi konumu ile mobilya sanayi için önemli bir potansiyele sahiptir. Mobilya sanayi gerek İnegöl ilçesine gerekse ülke ekonomisine önemli bir katkı sağlamaktadır. İnegöl ilçesi mobilya sanayini konu alan çalışmaların az sayıda olması ve coğrafyacıların yaptığı çalışmalara rastlanılmaması çalışma alanı olarak İnegöl ilçesinin seçilmesinde etkili olmuştur. Çalışmada; İnegöl ilçesinde mobilya sanayinin tarihsel gelişimi, mevcut durumu, mekansal dağılışı ve kümelenme eğilimi tüm boyutlarıyla incelenmiştir.

Araştırma sürecinde birçok kişinin önemli katkısı ve desteği olmuştur. Tez süreci boyunca çalışmalarımın her aşamasında bilgi ve tecrübesi ile yol gösteren, desteğini esirgemeyen, tüm sorularıma sabırla cevap veren ve emek harcayan danışmanım Prof. Dr. Okan Yaşar'a en içten saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Tez süreci boyunca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, başarılı olacağıma inanan anne ve babama saygı ve sevgilerimi sunarım. Bana her zaman destek olan ve tezimin her aşamasında yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Zekeriya Konurhan'a teşekkür ederim. Tezim için gerektiğinde yardımcı olan yakın arkadaşım Merve Narcı'ya teşekkürlerimi sunarım. Tez için gerekli verileri sağlamaya katkıda bulunan İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası'na, İnegöl Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü'ne, Ağaç İşleri Mobilya İhtisas Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü'ne ve Bursa Sosyal Güvenlik Kurumu İl Müdürlüğü Performans Yönetimi ve Koordinasyon Servisi şefi Berkay Küçük'e saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Tezim için kullandığım anket sorularını yanıtlayan mobilya sanayi işletme yetkililerine teşekkür ederim. Ayrıca üretim bölümlerinin fotoğraflarını çekmeme izin veren işletme yetkililerine de teşekkürlerimi sunarım.

Çiğdem ARAZ

Bursa, Ocak 2020

Özet

İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayi ve Kümelenmesi

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmesiyle birlikte günümüzde mobilya adını verdiğimiz eşyalar ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte el işçiliğinden makineleşmeye geçilmesi mobilya üretimini de endüstrileştirerek mobilya endüstrisini ortaya çıkarmıştır. Mobilya sanayi, başta konutlar olmak üzere; bürolar, okullar, hastaneler vb. alanlarda kullanılan her türlü mobilyayı ana ve yan sanayi kolları ile üretmektedir.

Araştırma, Marmara Bölgesi'nde bulunan Bursa iline bağlı İnegöl ilçesi sınırları içerisinde yapılmıştır. İnegöl ilçesi hammadde, pazar, iş gücü ve ulaşım imkanları ile mobilya sanayi için yüksek bir potansiyele sahiptir. Araştırmada İnegöl ilçesinde mobilya sanayinin tarihsel gelişimini, mevcut durumunu, yapısal özelliklerini açıklamak ve mobilya sanayinin gösterdiği kümelenme eğilimini çeşitli göstergeleri ile ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında çalışmanın evrenini temsil edecek güçte 50 adet mobilya sanayi işletmesine 2018 Ekim ayında ve 2019 Kasım ayında anket uygulanmıştır. Uygulanan anketler SPSS 17.0 programında betimsel istatistik tekniğiyle analiz edilmiş ve analiz sonuçları çerçevesinde gerekli yorumlamalar yapılmıştır.

İnegöl ilçesinde geçmişten günümüze yürütülen orman ürünleri sanayi faaliyetleri mobilya sanayinin temellerini oluşturmuştur. Yöre, ülkemizin en önemli mobilya sanayi lokasyonlarından biri olup ilçede yer alan sanayi işletmelerinin %88,5'i mobilya sanayi alanında faaliyet göstermektedir. Mobilya sanayi 2018 yılı verilerine göre ilçe ihracatının %42'sini, ülkemiz mobilya ihracatının ise %17'sini tek başına karşılamaktadır. Mobilya sanayi hem yöre hem ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Yörenin hammadde kaynaklarına ve pazar alanlarına yakınlığı önemli ulaşım yolları üzerinde yer alması mobilya sanayinin gelişimi üzerinde etkili olan en önemli faktörlerdir.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi coğrafi temelde kümelenme eğilimi göstermektedir. Bursa ili mobilya sanayi işletme sayısı (2490) ile İstanbul ilinin ardından ikinci sırada gelmektedir. İnegöl ilçesinde yer alan mobilya sanayi işletmeleri (1716) Bursa ilinde yer alan mobilya sanayi işletmelerinin %70'ni oluşturmaktadır. Bursa ilinde mobilya sanayi istihdamının %71,9'u İnegöl ilçesinde istihdam edilmektedir. İnegöl ilçesinde mobilya sanayinin yoğunlaşma kat sayısının da 1' den büyük olması kümelenmeyi net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında uygulanan anketler neticesinde; mobilya sanayi işletmeleri geniş kapalı mekanlarda ve büyük bölümü (%74) kiralık binalarda üretim yapmakta, %46'sının başka bir yerleşim merkezinde pazarlama şubesi bulunmaktadır. Ayrıca iş gücü istihdamının çoğunu (%88,6) erkek personelin oluşturduğu, %76'sının hammaddeyi tüccarlar aracılığı ile temin ettiği, %55,5'inin makine yenileme ve %47,2'sinin makinelerini artırma yatırımı gerçekleştirdiği sonucuna varılmıştır.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi ihracat ve katma değer gibi alanlar da ön plana çıkmakta ve rekabet avantajları bulundurmaktadır. Bu avantajlarının devam edebilmesi amacıyla mobilya sanayinin küresel rekabet gücünün artırılması, Ar-Ge merkezlerinin oluşturulması, markalaşma ve iş birliğinin artırılması amacıyla gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Mobilya, Sanayi, İnegöl İlçesi, Kümelenme

Abstract

Furniture Industry and Clustering in İnegöl District

Within the civilization, the goods, which we called furniture now, has developed. With the industrial revolution, the transition from manual labor replaced to automation has also simplified furniture production and created the furniture industry. Since then, furniture industry has been manufacturing all kinds of furniture types used in housing, offices, schools, hospitals, etc.

This research was carried out within the boundaries of Inegol district of Bursa province in the Marmara region. İnegöl has a high potential for raw material, market, labor and transportation facilities for the furniture industry. In this research, it is aimed to explain the historical development of the current state, structural features of the furniture industry in Inegol and to reveal the clustering tendency of the furniture industry with various indicators.

In the scape of the research, a survey was applied to 50 furniture industry enterprises which were representative of the universe of the study October 2018 and November 2019. The surveys were analyzed in SPSS 17.0 software and, the necessary interpretations were performed within the framework of the analyzed results.

The industry activities of forest products carried out upto now in İnegöl have formed the establishment of the furniture industry. This region is one of the most important locations of furniture industry in our country and 88.5% of the industrial enterprises located in Inegol is directly producing goods for the furniture industry. According to the 2018 data of the furniture industry in İnegöl constitutes 42% of district exports and 17% of furniture exports of our country. The furniture industry contributes to the local and national economy. The proximity of the region to the raw material sources and market areas are the most important factors affecting the development of the furniture industry.

The furniture industry in İnegöl tends to cluster on a geographical basis. Bursa is the second-largest city in the furniture industry with the number of enterprises (2490). Furniture and enterprises in İnegöl (1716) constitute 70% of furniture industry enterprises in Bursa province. 71.9% of the furniture industry employment in Bursa is located in İnegöl. The fact that the coefficient of condensity of the furniture industry in İnegöl is greater than 1 shows the cluster formation.

As a result of the surveys applied within the scope of the research; furniture industry enterprises produce in large indoor spaces and a large part (74%) in rental buildings, 46% have marketing branches in another residential center. In addition, it was concluded that most of the labor force employment (88.6%) was made up of male personnel, 76% provided raw material through traders, 55.5% invested in machine renewal and 47.2% invested in increasing their machines.

İnegöl is the leading city in terms of furniture industry export and value-added areas and has the advantages of the competitions. To continue to keep these advantages, the necessary efforts should be made in order to increase the global competitiveness of the furniture industry, such as establishing R&D centers, branding and improving cooperation.

Keywords: Furniture, İndustry, Inegol District, Clustering

İçindekiler

	Sayfa
	No
Ön Söz	ii
Özet.....	iv
Abstract.....	vi
İçindekiler	viii
Tablolar Listesi.....	xiii
Şekiller Listesi.....	xv
Grafikler Listesi.....	xvi
Fotoğraflar Listesi.....	xvii
Kısaltma ve Semboller.....	xviii
Bölüm I: Giriş	1
Problem Durumu	9
Çalışmanın Amacı	10
Çalışmanın Önemi	10
Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	11
Araştırma Soruları.....	11
Araştırma Tanımları	12
İlgili Araştırmalar.....	13
Yurt içinde yapılan araştırmalar.....	13
Yurt dışında yapılan araştırmalar.....	16
Bölüm II: Materyal ve Metod.....	21
Araştırma Yöntemi.....	21
Evren ve Örneklem.....	22

Verilerin Kaynağı, Toplanması ve Düzenlenmesi.....	23
Verilerin Analizi ve Yorumu.....	24
Bölüm III: Kavramsal Çerçeve.....	25
Mobilya Sanayi Nedir? Alt Sektörleri Nelerdir?.....	25
Dünya’da ve Türkiye’de Mobilya Sanayi.....	26
Dünya’da mobilya sanayinin tarihsel gelişimi ve bugünü.....	26
Türkiye’de mobilya sanayinin tarihsel gelişimi ve bugünü.....	29
Dünya’da ve Türkiye’de Mobilya Sanayi İhracat ve İthalatı.....	32
Dünya’da mobilya sanayi ihracat ve ithalatı.....	32
Türkiye’de mobilya sanayi ihracat ve ithalatı.....	36
Kümelenme Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	40
Kümelenme Oluşumunu Belirleyen Unsurlar	45
Bölüm IV: İnegöl İlçesinin Doğal ve Beşeri Çevre Özellikleri	49
İnegöl İlçesinin Doğal Çevre Özellikleri	49
Topografik özellikler	49
Klimatolojik özellikler.....	52
Bitki örtüsü.....	54
Beşeri Çevre Özellikleri	56
Yerleşme tarihi	56
Nüfus özellikleri.....	57
Ekonomik hayat.....	60
Tarım.....	60
Sanayi.....	61
Turizm.....	64
Ulaşım ve ticaret	65

Bölüm V: İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Yer Seçimine Etki Eden Faktörler	70
Hammadde	71
Pazar	72
Enerji	73
Sermaye	74
İş Gücü	75
Ulaşım	75
Devlet Yatırımları ve Teşvikler	76
İklim.....	79
Bölüm VI: İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Mevcut Durumu ve Alt Sektörler Bazında İncelenmesi	80
İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Tarihsel Gelişimi	80
İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Mevcut Durumu	84
Mobilya Sanayinin Alt Sektörlerinde Üretim	84
İhracat ve İthalat Durumu	85
İhracat	85
İthalat	85
Bölüm VII: İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Genel Özellikleri	87
Mobilya Sanayinin Yapısal Özellikleri	87
Sanayi İşletmelerinin Alansal Büyüklükleri	87
Sanayi İşletmelerinin Donanım ve Örgütlenme Yapıları.....	91
Sanayi İşletmelerinin Sahiplik, Kiracılık ve Başka Bir Yerleşim Merkezinde Şubesi Olanlar İncelemesi	95
Sanayi İşletmelerinin Üretim Yapıları	96
Sanayi İşletmelerinin Üretiminde Meydana Gelen Artış ve Azalışlar	97

Mobilya Sanayinde İş Gücünün Alt Sektörlere Göre Dağılımı	99
İş Gücünün Cinsiyete Göre Sektörel Dağılımı	100
İş Gücünün Niteliklerine Göre Dağılımı	101
Mobilya Sanayi İşletmelerinde İş Yeri Büyüklüğünün Alt Sektör Analizi	102
Sanayi İşletmelerinin Hukuki Durumları	103
Hammadde Sağlama Şekli ve Hammadde Alanları	105
Sanayi İşletmelerinin Pazar Yapısı ve Pazar Alanları	107
Modernizasyon, Yatırım Projeleri ve Yatırımı Engelleyen Nedenler	109
Bölüm VIII: İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Alansal Dağılışı ve Bu Dağılışa	112
Etki Eden Faktörler	
İnegöl İlçesinde Sanayi İşletmelerinin Alansal Dağılışı	112
Sanayi İşletmelerinin Alansal Dağılışında Etkili Olan Faktörler	113
Mobilya Sanayi Alanlarının Gelişimi	116
Mobilya Sanayi İşletmelerinin Sektörlere Göre Alansal Dağılışı	117
Mobilya Sanayi İşletmelerinin Yer Değiştirmesi (Sanayi Suburbanizasyonu)	117
Organize Sanayi Bölgeleri	119
İnegöl Organize Sanayi Bölgesi.....	119
Ağaç İşleri Mobilya İhtisas Organize Sanayi Bölgesi.....	119
Yenice Organize Sanayi Bölgesi.....	120
Bölüm IX: Dünya’da ve Türkiye’de Mobilya Sanayi Kümeleri ve İnegöl İlçesi	122
Dünya’da ve Türkiye’de Kümelenme Örnekleri	122
Dünya’da mobilya sanayi kümelenme örnekleri	122
<i>İtalya mobilya kümelenmesi</i>	122
<i>Amerika Birleşik Devletleri’nde mobilya kümelenmesi</i>	123
Türkiye’de kümelenme politikaları	125

Türkiye’de mobilya sanayi kümelenmesi örnekleri	130
<i>İstanbul Örneği</i>	130
<i>Ankara Örneği</i>	131
İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayi Kümelenmesi ve Kümelenme Göstergeleri	132
İşletme sayısı	132
İstihdam büyüklüğü	133
Üretim kapasitesi ve üretim	135
Kümelenmeyi Oluşturan Diğer Faktörlerin İncelenmesi.....	135
Bölüm X: İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Sorunları	140
Mobilya Sanayinin Yapısal Sorunları	140
Kuruluş Yeri İle İlgili Sorunlar	141
Çevresel Sorunlar	143
Bölüm XI: Sonuç ve Öneriler	145
Sonuç	145
Öneriler	150
Kaynakça	154
Ekler.....	164
Ek A: Veri Toplama Aracı.....	165
Ek B: Veri Toplama Aracı İzni.....	171
Ek C: Anket Yapılan İşletmeler Listesi.....	172
Ek D: Anket Çalışmaları.....	174

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa
1	Araştırma Alanındaki Anket Sayıları.....	23
2	Dünya Mobilya İhracatı (Milyar Dolar).....	34
3	Dünya Mobilya İthalatı (Milyar Dolar).....	36
4	Türkiye Mobilya İhracatı (Milyon Dolar).....	38
5	Türkiye Mobilya İthalatı (Milyon Dolar).....	40
6	İnegöl İlçesinin 1980-2018 Yılları Arası Aylık Ortalama, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklık Değerleri.....	54
7	İnegöl İlçesi Nüfusu.....	59
8	İnegöl İlçesinde Sektörlere Göre Faaliyet Gösteren İmalat Sanayi İşletmeleri.....	62
9	İnegöl Mobilya İhracatı (Milyon Dolar).....	85
10	İnegöl Mobilya İthalatı (Bin Dolar).....	86
11	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Sahip Oldukları Kapalı Alan Büyüklüklerine Göre Dağılımı.....	88
12	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Sahip Oldukları Açık Alan Büyüklüklerine Göre Dağılımı.....	88
13	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Sahip Oldukları Kapalı Alan Büyüklüklerinin Sanayi Aksları ve Bölgelerine Göre Dağılımı.....	90
14	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Ana Ünitelere Sahiplik Durumu.....	92

15	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Alt Ünitelere Sahiplik Durumu.....	94
16	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Sahiplik ve Kiracılık İncelemesi.....	95
17	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Başka Bir Yerleşim Merkezinde Şubesi Bulunanlar.....	96
18	Sanayi İşletmelerinin Üretim Miktarları (2018).....	97
19	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinde Meydana Gelen Üretim Değişmeleri Oranları (2017-2018).....	98
20	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinde İstihdam Edilen Toplam İş Gücünün Alt Sektörlere Göre Dağılımı.....	100
21	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinde İş Gücünün Cinsiyete ve Alt Sektörlere Göre Dağılımı.....	101
22	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinde İstihdam Edilen Toplam İş Gücünün Niteliklerine Göre Dağılımı.....	102
23	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin İşyeri Büyüklüklerinin Alt Sektörlere Göre Dağılımı.....	103
24	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı.....	104
25	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Hammadde Sağlama Şeklinin Oransal Dağılımı.....	106
26	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Pazarlama Kanallarını Kullanım Oranlarının Dağılımı.....	108
27	Organize Sanayi Bölgelerinin Limanlara Uzaklığı.....	136

Şekiller Listesi

Şekil Numarası	Başlık	Sayfa
1	Araştırma Alanı Lokasyon Haritası.....	7
2	Araştırma Yönteminin Aşamaları.....	22
3	Elmas Modeli – Kümelenme Belirleyicileri.....	43
4	Küme Aktörleri Şeması.....	45
5	İnegöl Ovası ve Çevresinin Topografya Haritası.....	51
6	İnegöl İlçesi ve Çevresi Ulaşım Ağı.....	66
7	Mobilya Sanayi İşletmelerinin Hammadde Temin Alanları.....	107
8	İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayi İşletmelerinin Mekansal Dağılışı.....	114
9	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Mekansal Dağılışı.....	115
10	İnegöl İlçesindeki Organize Sanayi Bölgeleri.....	120
11	Mobilya Sanayi İşletmelerinin İllere Göre Dağılımı Ve Kümelenme Gösterdiği İller.....	133
12	Mobilya Sanayi İstihdamının İllere Göre Dağılımı.....	134
13	Karayoluna Göre Liman Art Alanları.....	137

Grafikler Listesi

Grafik Numarası	Başlık	Sayfa
1	İnegöl İlçesinin 2018 Yılı İhracatının Sektörel Dağılımı.....	68
2	İnegöl İlçesinin 2018 Yılı İthalatının Sektörel Dağılımı.....	69
3	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinde Ölçeklerine Göre Meydana Gelen Üretim Değişimleri Oranları.....	99
4	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Alt Sektörlere Göre Hukuki Durumlarının Oranları.....	105
5	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinde Gerçekleştirilen Yatırımların Oransal Dağılımı.....	109
6	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Sahip Olduğu Yatırım Projelerinin Yatırım Alanlarına Göre Dağılımı.....	110
7	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Yatırımlarını ve Yatırım Projelerini Engellenen Nedenlerin Oransal Dağılımı.....	111
8	Anket Uygulanan Sanayi İşletmelerinin Alansal Dağılımı.....	113
9	Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Kuruluş Yeri İle İlgili Sorunlarının Oransal Dağılımı.....	142

Fotoğraflar Listesi

Fotoğraf Numarası	Başlık	Sayfa
1	Ertuğrulgazi Mobilyacılar Caddesinden Bir Görünüm.....	63
2	Mobilyum Alışveriş Merkezi.....	64
3	İnegöl Organize Sanayi Bölgesi.....	78
4	Osmanbey Caddesi.....	81
5	Ağaç İşleri Mobilya İhtisas Organize Sanayi Bölgesi.....	83
6	Kapalı Alanda Yapılan Üretimden Bir Görünüm.....	89
7	Üretim Ünitesinden Bir Görünüm.....	93
8	Konutların Arasında Kalmış Mobilya Sanayi İşletmelerinden Bir Görünüm.....	143
9	Görüntü Kirliliğinden Bir Görünüm.....	144

Kısaltma ve Semboller

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
AVM	: Alışveriş Merkezi
BKB	: Batı Kuzeybatı
BEBKA	: Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
CNC	: Computer Numerical Control
f	: Frekans
İ.S.	: İşletme Sayısı
İMASKO	: İnegöl Ağaç İşleri Alım Satım Küçük Sanat Kooperatifi
İMOS	: İnegöl Mobilya Sanayiciler Derneği
İMOTİM	: İnegöl Ticaret Merkezi
İOSB	: İnegöl Organize Sanayi Bölgesi
İŞKUR	: İş Kurumu
İTSO	: İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KKO	: Kapasite Kalkınma Oranı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yörelere
M²	: Metrekare
MODEF	: Mobilya Dekorasyon Fuarı
MÖ	: Milattan Önce
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (Organisation for Economic Cooperation and Development)
OGM	: Orman Genel Müdürlüğü

OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPSS	: Statistical Package For Social Sciences
TEİAŞ	: Türkiye Elektrik Anonim Şirketi
URAK	: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu
URGE	: Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi
\$	: Dolar
%	: Yüzde
°	: Derece

Bölüm I: Giriş

İnsanoğlu var olduğu andan itibaren oturma, yatma, yemek yeme gibi ihtiyaçları için eşyaya ihtiyaç duymuştur. Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte konutlar ortaya çıkmış ve konutların içinde de kullanılmak üzere eşyalara duyulan ihtiyaç çeşitlenerek artmıştır. Günümüzde mobilya adını verdiğimiz bu eşyalar ihtiyaçtan dolayı ortaya çıksa da zamanla konfor aracı haline gelmiştir. Böylelikle geçmişten günümüze kadar değişim göstererek varlığını sürdürmüştür. İlk çağlarda insanoğlu etrafındaki ağaçları, taşları oyarak veya yontarak ihtiyacı olan eşyayı ortaya çıkarmıştır. Çeşitli hammadde, üretim yöntemi ve tasarımlar kullanılarak üretilen mobilyalar günümüze kadar ulaşmıştır. Başta konutlarımız olmak üzere bürolarda, hastanelerde, okullarda ve toplumsal yaşamın her alanında mobilyalara rastlamak mümkündür. Bu nedenle mobilyalar, geçmişten günümüze büyük ölçüde yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

Mobilya, insanların çalışma, oturma, dinlenme, yemek yeme gibi sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını emniyetli ve konforlu bir biçimde karşılayabilmesi için çeşitli materyallerden oluşturulmuş fonksiyonel, estetik görünüme sahip eşyaların tamamına verilen ortak isimdir (Sakarya ve Doğan, 2014, s. 4). Bunun dışında birçok mobilya tanımı yapılmıştır. Genel olarak ise mekânların içerisinde insanların hem ihtiyaçlarını karşılayan kullanışlı hem de mekânlara estetik bir görünüm sağlayan eşyalar olarak tanımlanmaktadır.

Mobilya sanayi ise orman ürünleri sanayinin bir alt grubu olan ve mobilya üreten işletmelerin oluşturduğu işletmeler grubu olarak tanımlanabilmektedir (Aksu, 2001, s. 96). Mobilya üretiminin dünyada bir endüstri haline gelmesi 18. yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi ile birlikte mümkün olmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte mobilya üretimi ilk defa seri üretime geçmiştir. Seri üretimle birlikte ürünler ucuzlamış ve pazar amaçlı üretime başlanmıştır. Aynı zamanda toplumsal yapının da değişimi ile birlikte mobilyalar bir statü

göstergesi haline gelmiştir (Aykurt, 2014, ss. 6-7). Mobilyaların seri üretilmesi, statü göstergesi haline gelmesi mobilya tüketimine olan talebi arttırmıştır. Buna paralel olarak mobilya üretimi de ivme kazanmaya başlamıştır.

19. yüzyılda endüstrileşmeyle birlikte ortaya çıkan toplu üretim yöntemleri ve makineleşme mobilyaların kalitesinde, biçiminde büyük farklılıklar meydana getirmiştir. Mobilya üretiminde yeni malzemeler ve yapım teknikleri kullanılmıştır. Gösterişli mobilyalar yerini rahat ve kullanışlı mobilyalara bırakmıştır. 20. yüzyılda endüstrileşme süreci oturmaya başlamış ve refah toplumu ortaya çıkmıştır. Böylelikle mobilyalar toplumun her kesimine hitap etmeye başlamıştır. Bu dönemde el sanatlarıyla üretilen mobilyalar tamamen ortadan kalkmamıştır. Endüstri standart mobilyalar üretirken, el sanatları ile özgün mobilyalar üretmiştir. 1990'lı yıllarda olabildiğince az parçadan oluşan, insana ve çevreye uyum sağlayabilecek mobilyalar üretilmiştir (Boyla, 2012, ss. 81-100). 21. yüzyılda hafif, taşınabilir ve kolay monte edilebilen mobilyalar üretilmektedir. Ayrıca dayanıklı ve pahalı olmayan mobilyalar üretilmektedir (Terece, 2017, s. 48). Mobilya ihtiyacı teknolojinin gelişmesiyle hızlı bir şekilde artış göstermiştir. İhtiyacı karşılamaya yönelik olarak mobilya üretimi de artış göstermektedir.

Dünya mobilya üretimi son yıllarda büyük bir artış göstermiştir. 2004 yılında 220 milyar dolar olan mobilya üretimi 2013 yılında yaklaşık olarak 437 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Dünya genelinde 2017 yılında 178 milyar dolar değerinde mobilya ihracatı yapılmıştır. Dünya mobilya ihracatında ilk beş içerisinde yer alan ülkeler sırasıyla Çin, Almanya, İtalya, Polonya ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'dir. Dünya genelinde 2017 yılında 178 milyar dolar değerinde mobilya ithalatı yapılmıştır. Dünya mobilya ithalatında ilk beş içerisinde yer alan ülkeler sırasıyla ABD, Almanya, İngiltere, Fransa ve Kanada'dır (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019, ss. 45-47). Mobilya ihracat ve ithalat rakamlarına bakıldığında dikkate değer bir büyüklüğe sahip olduğu görülmektedir. Mobilya üretimini

belirleyen en önemli unsurlardan biri dünya çapındaki mobilya talebidir ve mobilya tüketimi aşamalı bir artış göstermektedir. Bu tüketim artışı üretim, ihracat ve ithalat rakamlarının belirleyicisidir.

Ülkemizde ise mobilya üretiminin temelleri 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde küçük atölyelerde başlayan mobilya üretimi zamanla desteklenmiş ve fabrikalaşmaya doğru gitmiştir. Yurt dışındaki fuarlara katılım sağlanarak hem mobilya üretimimizin tanıtımı sağlanmış, hem de yurt dışındaki gelişmelerden faydalanılmıştır. Cumhuriyet Dönemine gelindiğinde de mobilya sanayinin gelişme gösterdiği görülmektedir. Bu dönemde Osmanlıdan kalan atölyelerin sayısı artırılmış ve atölyeler geliştirilmiştir. Mobilya eğitimi için yurtdışına öğrenciler gönderilmiş bunun yanında ülke içinde de marangozluk kursları verilmiştir. Bu eğitimler sonucunda ülke genelinde mobilya atölyelerin sayısında da bir artış yaşanmıştır (Demiraslan, 2017, ss. 189-191). Teşvik-i Sanayi Kanunu (1927) ile birlikte birçok mobilya atölyesi kurulmuştur. 1930-1940 yılları arasında kanun kapsamında atölyeler kurulmaya devam edilmiştir.

1950'li yıllarda mobilya sanayinde geleneksel yöntemlerle üretim yapılırken, 1957 yılından itibaren fabrikasyon üretime geçilmiştir (Demiraslan, s. 383). 1970'li yıllarda mobilya sanayinde orta ve büyük ölçekli işletmelerin sayısı artış göstermeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda üretimde yüksek teknolojiye ve üretim kapasitesine sahip makineler kullanılmaya başlanmıştır. (Demirci, 2004, s. 370; Toksarı, 2004, s. 15). Nüfus artışı, hızlı kentleşme ve ekonominin gelişmesi ile birlikte mobilya talebi sürekli olarak artmıştır. Bu gelişmeye paralel olarak mobilya işletmelerinin de sayısı artış göstermiştir.

Köklü bir geçmişe sahip olan mobilya sanayi günümüzde de gelişimini sürdürmektedir. Mobilya üretiminde birçok farklı hammadde kullanılmakta olup mobilya sanayi, orman ürünlerinin ana malzemesi odun ve kompozit malzeme; yonga levha, lif levha,

kaplama, kontrplak gibi yarı mamul ürünlere bağımlıdır. Bu sebeple mobilya sanayinin gelişmesi için, ormanlardan elde edilen hammaddeler önem arz etmektedir. Tüm imalat sektörlerinde olduğu gibi mobilya sanayinde de hammaddelerin temin kolaylığı, iç kaynakları ve fiyatları oldukça önem taşımaktadır. Dolayısıyla ülkelerin orman alanlarının zenginliği, ülkelere mobilya imalat sanayi için büyük bir avantaj sağlamaktadır (Aksaray, 2006, s. 24). Ülkemiz ise 22 milyon hektarlık orman alanı ile kaplıdır ve ülkemizin %28,6'sını kaplamaktadır ("Türkiye Orman Varlığı", 2015, s. 6). Ülkemizin zengin ormanlık alanlara sahip olması geçmişte kerestecilik sektörünü geliştirmiş ve buna bağlı olarak mobilya sanayinin temelleri atılmıştır.

Mobilya sanayi ülke imalat sanayi içinde %3'lük üretim payı ile ülkemizde yer alan önemli imalat kollarından birisidir (Kalkınma Bakanlığı, 2015, s. 1). 2018 yılı verilerine göre ülkemizde mobilya sanayinde 38.477 işletmede 210.068 sigortalı çalışan vardır. İhracat verilerine bakıldığında 2018 yılında 2,6 milyar dolar değerinde ihracat yapılmıştır. En fazla ihracat yapılan ülke Irak olmuştur. İthalat verilerine bakıldığında ise 2018 yılında 592 milyon dolar değerinde ithalat yapıldığı görülmektedir (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019, 56-58). Mobilya sanayi ülkemizde en yüksek istihdama sahip sektörlerden biridir. İhracat değerleri son on yıl içerisinde sürekli bir artış göstermektedir. Fakat ülkemizin toplam ihracatı içerisindeki payı düşüktür. Ayrıca mobilya sanayi ihracatı ithalatından fazla olan katma değeri yüksek ender sektörlerden biridir.

Mobilya sanayinin istihdam sayısının illere göre dağılımına bakıldığında İstanbul, Bursa, Kayseri, Ankara, İzmir, Kocaeli, Antalya, Düzce, Sakarya ve Mersin ili sırasıyla istihdamın en fazla olduğu ilk on il içerisinde yer almaktadır (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2017, s. 12). Sektörün bölgesel dağılımına bakıldığında genel olarak hammaddeye uzak olan yörelerde yoğunlaşmıştır. İnegöl (Bursa) hariç diğer yöreler mobilya hammaddesi

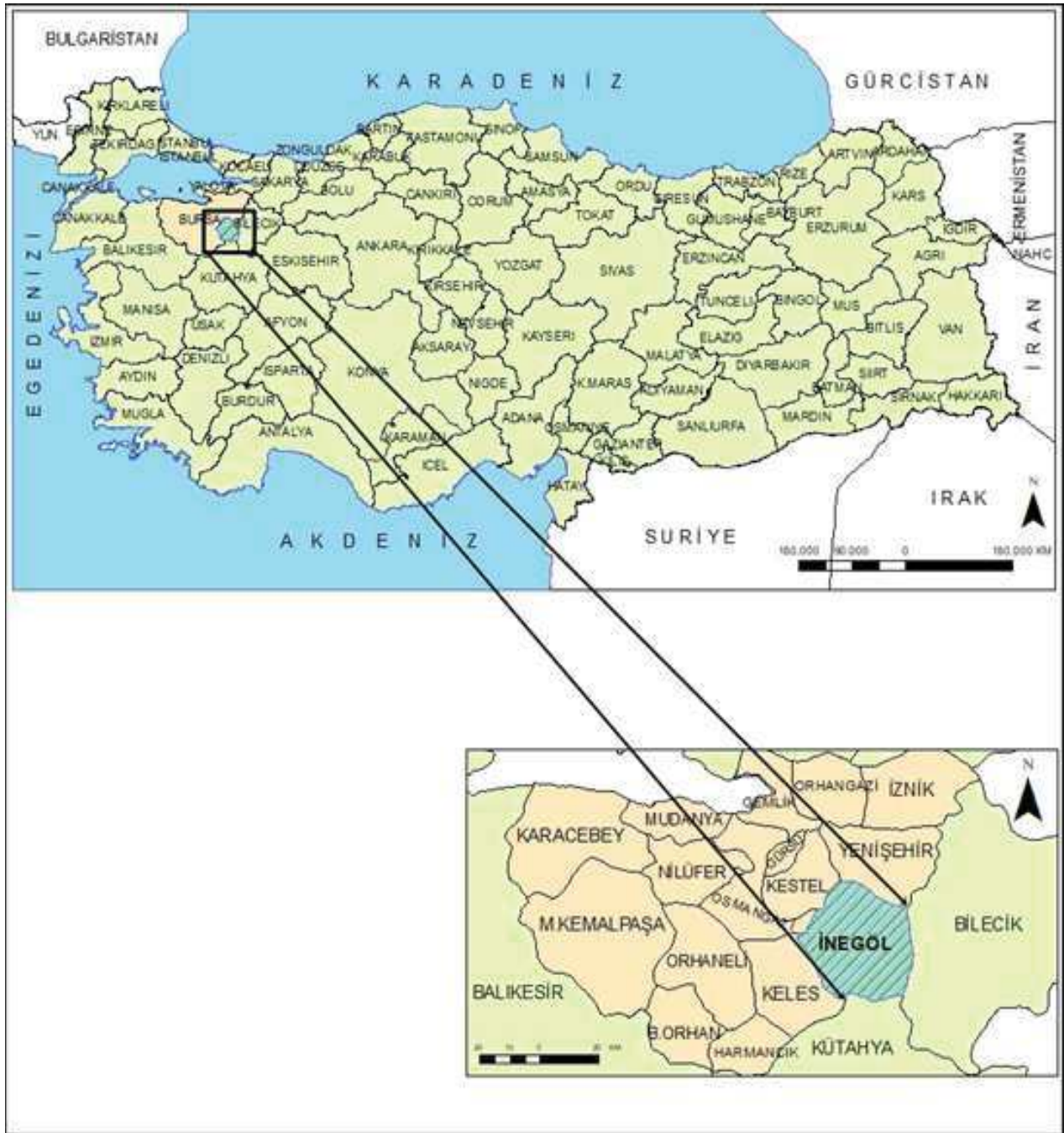
olan ormanlara göreceli olarak uzak alanlardır. Hammadde yurtiçinden veya yurtdışından temin edilerek karşılanmaktadır.

Sanayi Coğrafyası, Ekonomik Coğrafyanın alt disiplinlerinden biridir. Sanayi ile ilgilenen diğer bilimlerden en önemli farkı sanayinin mekânsal dağılışını ve nedenlerini temel almasıdır. Sanayi coğrafyasında son otuz yılda meydana gelen değişimler ile birlikte sanayi ve mekân ilişkisi yalnızca yer seçimi olmaktan çıkmıştır. Sanayinin mekânsal boyutuna yönelik temel değişim yığılma veya kümelenme eğilimini ortaya çıkarmıştır (Kaygalak, 2011, s. 31). Kümelenme kavramının çıkış noktasını coğrafi yığılma oluşturmaktadır. Birçok tanımı bulunmakla beraber kümelenme, birbirleriyle ilişkili ya da birbirlerinin tamamlayıcısı ürünler, üreten ve satan kuruluşların sektör ve coğrafi temelde yoğunlaşmalarıdır (Büyükhelvacıgil, 2019, s. 75). Sanayi kümelenmesi ise yerel ve bölgesel kurumların birlikte evirildiği, beraber öğrendikleri, değiştikleri, dolayısıyla belli bir mekânda gerçekleşen değişim ve dönüşüm süreçlerinin tüm kesimlerince paylaşıldığı ve bunlardan etkilenildiği bir mekânsal organizasyon şekli olduğu kadar bir üretim ve toplumsal organizasyon şeklidir (Kaygalak, 2011, s. 43).

Kümelenme kavramının ortaya çıkışı 1900'lü yılların başlarına kadar uzanmaktadır. 1980'li yıllardan itibaren uygulama alanı artmış ve dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde yaygın şekilde kullanılan bir yaklaşım haline gelmiştir. Sektörlerin gündemine girmesi ise 1990'lı yılların başlarında gerçekleşmiştir (İmer, 2015, s. 23). Günümüzde ise kümelenme kavramı birçok ülke, bölge ve kentin ekonomik kalkınma programları içerisinde yer almaktadır. Kümelenme kavramının Dünya'daki ilk örneğine Amerika Birleşik Devletleri öncülük etmiştir. Bilişim teknolojilerinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan Silikon Vadisi ABD'de ortaya çıkan ilk kümelenme örneğini oluşturmaktadır (Eroğlu ve Yalçın, 2013, s. 90).

Ülkemizde 1963'ten itibaren kalkınma planları uygulanmaktadır. Bu planlar ile birlikte milli gelirin istikrarlı bir biçimde arttırılması, bölgeler arası gelişmişlik farkının en az düzeye indirilmesi, istihdam yaratılması, sanayileşme vb. amacı hedeflenmiştir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bölgelerde sektörel uzmanlaşmanın, yeniliğin ve işbirliğinin geliştirilmesinin amaçlanması kümelenme yaklaşımının benimsenmesi için önemli bir adım olmuştur. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda kümelenme kavramının üzerinde yoğun bir biçimde durulmuştur. Plan doğrultusunda ülkemizde bölgesel ve sektörel düzeyde kümelerin bulunduğu fakat genel bir kümelenme politikasının belirlenmesine ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir (Alsaç, 2010, ss. 113-120).

Ülkemizde il veya yöre düzeyinde birçok sektörel yoğunlaşma bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ülkemizde çok sayıda kümelenme potansiyeli bulunmaktadır (Alsaç, 2010, s. 3). Mobilya sanayi açısından bakıldığında araştırma alanı olan İnegöl ilçesi mobilya sanayinde işyeri sayısı, istihdam büyüklüğü, üretim kapasitesi ve diğer göstergeler doğrultusunda kümelenme eğilimi göstermektedir. Ülkemizde mobilya sanayi denildiğinde akla gelen ilk illerden biri de Bursa'dır. Çalışma alanını Bursa ili sınırları içerisinde yer alan İnegöl ilçesi oluşturmaktadır (Şekil 1). İnegöl ilçesi orman hammaddesine yakınlığı, önemli ulaşım yolları üzerinde yer alması ve ticari hareketliliği nedeni ile mobilya sanayi için avantajlı bir konumda yer almaktadır.

Şekil 1. Araştırma alanı lokasyon haritası

Çalışma alanında Cumhuriyet Dönemi ile birlikte coğrafi konumunun sağladığı avantajın etkisiyle ekonomisi önemli gelişmeler göstermiştir. Çevresinin ormanlarla kaplı olması nedeniyle 1980'li yıllara kadar imalat sanayi daha çok orman ürünleri alanında gelişmiş, ağaç ve kereste işletmeciliği faaliyetleri ön planda olmuştur. Mobilya imalatı ise ilk defa 1943 yılı itibariyle başlamıştır (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019, ss. 45-47). Çalışma

alanında mobilya imalatının gelişmesinin en önemli nedenlerinden biri ağaç iş kolunun geçmişinin çok eskiye dayanmasıdır. 18. ve 19. yüzyılda hem ulaşım hem de işleme kolaylığı nedeniyle Bursa ve etrafındaki kasabaların kereste ihtiyacı İnegöl yöresi ormanlarından karşılanmıştır. Ayrıca yine aynı dönemde ağaç işlerinde çalışan nüfus tecrübesini arttırarak mobilyacılığın kuruluşunda ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır (Kahraman, 2018, ss. 70-71). Günümüzde de ilçe 177.474,4 hektarlık orman alanı ile ülke ortalamasının üzerinde bir orman varlığına sahiptir (<https://bursaobm.ogm.gov.tr/Sayfalar/Ormanlarimiz/OrmanVarligi.aspx> Son Erişim Tarihi: 23.09.2019). Çalışma alanında orman alanlarının genişliği ve geçmişten itibaren yürütülen kerestecilik faaliyetleri mobilya sanayi için büyük bir potansiyel oluşturmuştur. Günümüzde ise mobilya sanayinin büyümesiyle ilçe dışından da hammadde temin edilmektedir.

Çalışma alanında 1977 yılında İnegöl Organize Sanayi Bölgesi (OSB) kurulmuştur ve ülkemizde kurulan ilk ilçe OSB'si olma özelliğine sahiptir. OSB'ler sanayi sektörü için her türlü altyapı hizmeti sağlamakta ve sanayicilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmektedir. 2006 yılında ise İnegöl Mobilya Ağaç İşleri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi kurulması kararı alınmıştır. Kurulan İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ülkemizde ilk ihtisas organize sanayi bölgesi özelliğini taşımaktadır. Günümüzde ilçede bulunan sanayi işletmelerinin %88,5'i mobilya sanayi alanında faaliyet göstermektedir. İnegöl (Bursa) ilçesi mobilya sanayi işletme sayısı açısından İstanbul ve Ankara'nın illerinin ardından üçüncü sırada yer almaktadır. İlçede istihdamın %47'si sanayi sektöründe çalışmakta olup işletme sayısına paralel olarak büyük bir bölümü mobilya sanayinde istihdam edilmektedir. Mobilya sanayi istihdam düzeyi sıralamasına göre ise İnegöl (Bursa), İstanbul'dan sonra ikinci sırada bulunmaktadır (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019, ss. 16-18).

İnegöl ilçesinde orman hammaddesinin varlığı, nitelikli iş gücü, önemli ulaşım yolları üzerinde yer alması ve pazara yakınlığı gibi bileşenlerin bir araya gelmesi mobilya sanayinin

kurulması açısından önemli bir rol üstlenmiştir. Mobilya sanayi ilçenin ekonomisini belirleyen önemli kilometre taşlarından biri olmuştur. İlçede yapılan ihracat ve ithalat da mobilya ürünlerinin payı oldukça fazladır. Ayrıca yurt içi mobilya talebini azımsanamayacak bir kısmı İnegöl ilçesinden sağlanmaktadır.

Çalışma alanı ülkemiz ekonomisi için büyük bir önem arz etmektedir. İnegöl mobilyası bir marka haline gelecek potansiyele sahiptir. İlçe olmasına rağmen dış ticaret sıralamasında illerle yarışarak üst sıralarda yer almakta ve bazı yıllarda dış ticaret fazlası vermektedir. Çalışma alanında mobilya sanayinin hangi nedenler ile kurulduğunu, nasıl geliştiğini, nasıl bir dağılım gösterdiğini, üretim ve istihdam yapısını, hammadde ve pazar alanlarını tespit etmek araştırmanın gerekçeleri arasında yer almaktadır.

Problem Durumu

Geçmişte yapılan kerestecilik ve ağaç işleri faaliyetleri ilçede mobilya imalatı için zemin oluşturmaktadır. Günümüzde de ülkemiz mobilya sanayi için önemli merkezler arasında yer almaktadır. İlçede bulunan Organize Sanayi bölgeleri mobilya sanayi için avantaj sağlamaktadır. Mobilya imalat sanayi yörede mekânsal yoğunlaşma göstermektedir.

Araştırma alanının mobilya imalat sanayi açısından önemi ortadadır. Araştırma alanında mobilya sanayinin mevcut durumunu, yöre ve ülke ekonomisine katkısını, kümelenme göstergeleri ve nedenlerini ortaya koymak araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Ülkemize ekonomisine büyük katkılar sağlayabilecek olan mobilya sanayi işletmeleri üzerinde yeterli düzeyde akademik çalışmanın yapılmamış olması bir eksiklik olarak görülmüştür. Bu nedenle mobilya sanayi işletmeleri hakkında coğrafi bakış açısıyla bilimsel araştırma yapma ihtiyacı duyulmuştur.

Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler mobilya işletmelerinin ülkemiz sanayi içerisindeki yeri ve önemi, sorunların tespiti ve kamuoyunun bilgilendirilmesine olanak

sağlayacaktır. Bununla birlikte tespit edilen sorunların çözülebilmeye yönelik geliştirilen öneriler, mobilya sanayinde yaşanan sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın Amacı

İnegöl ilçesi hammadde, işgücü, ulaşım, pazar ve coğrafi konumu ile mobilya sanayi için yüksek bir potansiyele sahiptir. Mobilya imalatı ilçe ekonomisine önemli ölçüde gelir sağlamaktadır. Mobilya sanayinin mevcut durumu ve geleceğe dönük beklentileri Sanayi Coğrafyası açısından incelenmeye değer bir tablo yaratmaktadır. Çalışmada; mobilya sanayinin yöreye ve ülke ekonomisine sağladığı katkıları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de mobilya sanayinin tarihsel gelişimini ve mevcut durumunu ele aldıktan sonra, İnegöl ilçesinde mobilya sanayinin tarihsel gelişimini, yapısal özelliklerini, mevcut durumunu, önemini ve sorunlarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Yanı sıra mobilya sanayinin çalışma alanı içerisinde nasıl bir dağılım gösterdiğini, üretim ve istihdam yapısını, hammadde ve pazar alanlarının yöre ve yöre dışındaki diğer dinamiklerle ilişkilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Araştırmada, sektörün İnegöl ilçesinde gösterdiği kümelenmeyi çeşitli göstergeleri ile ortaya koymayı ve nedenlerinin sıralanması diğer amaçlar arasındadır.

Çalışmanın Önemi

İnegöl ilçesi mobilya sanayi bakımından Türkiye’nin en önemli lokasyonlarından biri olup yörede yer alan sanayi işletmelerinin %88,5’i mobilya alanında faaliyet göstermektedir. Gerek üretim girdilerinin gerekse üretilen ürünlerin pazarlanmasının ve ulaşım olanaklarının kolay olması mobilya işletmelerinin bu lokasyonu seçmesinde en önemli faktörler arasındadır. Yörede mobilya sanayinin mekânsal yoğunlaşması, pazar alanları ve düzenlenen fuarlar ticari hareketliliğin varlığını göstermektedir.

Çalışma; yöredeki mobilya sanayinin gelişimi, bugünü, dağılışı ve kümelenme göstermesinin nedenlerini belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Çalışma aynı zamanda yöredeki mobilya sanayi potansiyelinin ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca çalışma yöredeki mobilya sanayini coğrafi bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlaması, mobilya sanayinin kümelenme eğilimi göstergelerinin ortaya konulması yanı sıra literatüre katkı sağlaması bakımından da önem arz etmektedir.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Ülkemizde birçok ilde mobilya sanayi gelişim göstermiştir. Araştırma alanı ise Bursa ilinin İnegöl ilçesi ile sınırlıdır. Araştırma alanı olarak İnegöl ilçesinin seçilmesinde mobilya sanayinin yörede kümelenme eğilimi göstermesi etkili unsurlar arasındadır.

Araştırma kapsamında yapılan anketler 2018 Ekim ayında ve 2019 Kasım ayında gerçekleştirilmiştir (Ek D). Anketler yörede faaliyet gösteren mobilya işletmelerindeki yetkili kişiler ile yapılmışlardır. Bazı işletmelerin gizlilik nedeniyle anketleri doldurmak istememesi, işletmelerde anket sorularını cevaplayacak yetkinlikteki kişilerin bulunmaması araştırmayı sınırlayıcı etkenler arasındadır.

Araştırma Soruları

Araştırmada İnegöl ilçesi mobilya sanayine ilişkin şu sorulara cevap aranmıştır;

1. İnegöl ilçesinde hammadde, iş gücü, enerji, pazar ve ulaşım olanakları mobilya sanayi için elverişlilik taşımakta mıdır?
2. Araştırma alanında mobilya sanayinin gelişimi ve mevcut durumu nedir?
3. Araştırma alanında mobilya sanayinin kuruluş yeri seçiminde hangi unsurlar etkili olmuştur?

4. İnegöl ilçesinde mobilya sanayinin yapısal özellikleri nelerdir?
5. Araştırma alanında mobilya sanayinin mekânsal yoğunlaşma göstermesinin göstergeleri nelerdir?
6. İnegöl ilçesinde mobilya işletmelerinin mekânsal dağılımı ne şekildedir?
7. İnegöl ilçesinde mobilya işletmelerinin mekânsal dağılımını etkileyen unsurlar nelerdir?

Araştırma Tanımları

Mobilya: İnsanların yaşaması, çalışması, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını güvenli ve konforlu bir biçimde karşılayabilmesi için yapılmış mekânlar içerisindeki, çeşitli materyallerden yapılmış işlevsel, kullanışlı ve estetik elemanlardır (Aksu, 2001, s. 96).

Mobilya Sanayi: Mobilya üreten işletmelerin oluşturduğu bir işletmeler grubu olmakla birlikte orman ürünleri sanayinin bir alt dalıdır (Aksu, 2001, s. 96).

Kümelenme: Belli bir sektörde ya da birbirini tamamlayan ilgili sektörlerde üretim yapan, belli sektörlerde uzmanlaşan işletmelerin olduğu, her bir işletmenin diğerleriyle girdi-çıkı bağlantısı başta olmak üzere farklı ilişkilerle bağlı olduğu; yalnızca üretim yapan işletmelerin değil, destekleyici ve tamamlayıcı altyapı ve servis hizmetleri sunan kamu, özel, bağımsız işletmelerin de bulunduğu, çok aktörlü bir üretim alanını, mekânını veya bölgesini ifade etmektedir (Kaygalak, 2011, ss. 43-44).

Sanayi Kümelenmesi: Sanayi kümelenmesi, yerel ve bölgesel kurumların birlikte evrildiği, beraber öğrendikleri, değiştikleri, dolayısıyla belli bir mekânda gerçekleşen değişim ve dönüşüm süreçlerinin tüm kesimlerce paylaşıldığı ve bunlardan etkilenildiği bir mekânsal organizasyon şekli olduğu kadar bir üretim ve toplumsal organizasyon şeklidir (Kaygalak, 2011, s. 43).

Sanayi Coğrafyası: Sanayinin hâkim ekonomik faaliyet halinde olduğu bölgeleri ve sanayinin gelişmesinde rol oynayan faktörleri inceler. Sanayi faaliyetleri ile fiziki ve beşeri olaylar arasındaki ilişkinin izahı, sanayi tiplerinin yeryüzündeki dağılışı ve bu dağılışı ile diğer olaylar arasındaki ilişkinin açıklanmasını kapsamaktadır (Tümertekin, 1969, s.13).

İlgili Araştırmalar

Yurt içinde yapılan araştırmalar. Aksaray'ın (2006) "Türkiye Mobilya Sanayisinin Avrupa Birliği Ölçeğinde Rekabet Gücü" adlı yüksek lisans tezinde; Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) mobilya endüstrilerinin yapısal özelliklerini araştırmak ve istatistiki verilere dayanarak incelemek amaçlanmıştır. AB'ye girme amacı olan ülkemizin AB mobilya pazarındaki bulunduğu durum, konum ve yapısını belirleyip rekabet gücünü arttırmaya yönelik öneriler getirmeyi hedeflemiştir. Hedefe yönelik konu ile ilgili yerli ve yabancı kuruluşlar tespit edilmiş ve bu kuruluşlar ile ilgili kaynaklar taranmıştır. Yapılan çalışmalar doğrultusunda Türkiye mobilya sanayinin, çoğunlukla küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluştuğu ve AB standartlarında rekabet gücünün yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Çaylı'nın (2006) "Türkiye'de Mobilya Sektöründe Faaliyet Gösteren KOBİ'lerin Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri" adlı yüksek lisans tezinde; Türkiye mobilya sektöründe faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelere uygulanan anketler yardımıyla, üretim, kapasite kullanımı, satış ve pazarlama, teknoloji, kredi kullanımı ve yatırımların finansmanı, Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği'nin etkileri ile altyapı ve çevre gibi ana başlıklar altında sunulan konularda mevcut durumlarını ortaya koymak, karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve sorunlara çözüm önerileri getirmek amaçlanmıştır. 137 işletmeye anket uygulanmış ve elde edilen sonuçlar sıralanmıştır.

Eroğlu'nun (2007) "Ankara Mobilyacılar Sitesinde Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Ölçekli Mobilya İşletmelerinin Analizi ve Çözüm Önerileri" adlı yüksek lisans tezinde;

Ankara sitelerde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli mobilya işletmelerinin mevcut durumunun belirlenmesi ve problemlerinin çözülmesine yönelik önerilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda Ankara sitelerde bulunan 99 işletme tesadüfi olarak seçilmiş ve yöneticilerine anket uygulanmıştır. Araştırma doğrultusunda işletmelerin üretim ortamlarının fiziki koşullarının yeteri kadar iyi olmadığı, devlet desteklerinden yararlanmakta zorlandıkları, bazı donanım eksiklikleri olduğu belirlenmiştir. Ayrıca işletmelerin tasarım birimlerinin olmasının üretim kalitelerine ve ihracatlarına olumlu yönde katkı sağladığı belirlenmiştir. Organize sanayi bölgeleri gibi üretim alanlarının yoğun olduğu yerlerde, mimarı planların tasarlanması, uygun altyapıların önceden oluşturulması gerektiği sonucuna varılmıştır. Devlet kuruluşları KOBİ'lere kredi kolaylıkları sağlayarak işletmelerin teknolojik gelişmelere uzak kalmasını engelleyebilir önerisi getirilmiştir.

Oğrak'ın (2010) "Bilgi Teknolojilerinin KOBİ'lerin Rekabet Gücü Üzerindeki Etkileri: İnegöl Mobilya İşletmelerinde Bir Uygulama" adlı doktora tezinde; İnegöl mobilya imalat sanayinde faaliyet gösteren firmaların kullandıkları bilgi teknolojilerinin rekabet gücü üzerindeki etkilerini incelemek amaçlanmıştır. Amaç doğrultusunda İnegöl'de faaliyette bulunan mobilya imalat firmalarının çeşitli özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra bilgi teknolojilerinin rekabet gücü üzerinde etkisinin bulunup bulunmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada İnegöl mobilya imalat işletmelerinde kullanılan bilgi teknolojilerinin sektördeki rekabet gücünü nasıl etkileyeceğine yönelik yapılan saha çalışması bulgularının istatistiki olarak analizi ve yorumlanmasına yer verilmiştir. İnegöl'de faaliyet gösteren 61 firmadan anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Verilerin sonuçlarına göre bilgi teknolojilerinin kullanıldığında rekabet gücünü olumlu etkilediğine fakat bilgi teknolojilerinin yarattığı imkân ve avantajlardan yeteri kadar faydalanılmadığı tespit edilmiştir.

Akyüz, Külahlı, Yıldırım ve Balaban'ın (2013) "İnegöl Orman Ürünleri Sanayi İşletmelerinde İleri İmalat Teknolojilerinin Kullanımı" adlı makalelerinde; ülkemizde orman

ürünleri sanayi alanında faaliyet gösteren işletmelerin ileri imalat teknolojisi kullanım düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda İnegöl ilçesinde faaliyet gösteren 108 firma incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre işletmelerin %58'ini ileri imalat teknolojilerinden yeteri kadar faydalanmadıkları belirlenmiştir. İleri imalat teknolojilerinden yeterli miktarda faydalanılması ve kullanımının artması için finansal açıdan destek sağlanması ve üretim standartlarının devlet tarafından kontrol altına alınması önerilerinde bulunulmuştur.

Yaşar'ın (2013) "Türkiye'de Otomotiv Ana ve Yan Sanayi ve Marmara Bölgesi'nde Kümelenme" adlı makalesinde; Türkiye'de otomotiv ana ve yan sanayinin gelişimi ve mevcut durumunu ele alıp daha sonra, Marmara Bölgesi Doğu Marmara illerinde gösterdiği kümelenmeyi çeşitli göstergeleri ile ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren 12 otomotiv ana sanayi işletmesinin 10'unun Doğu Marmara illerinde yer aldığı ve Marmara Bölgesi'nde 10 ve üzeri çalıştıran 527 otomotiv yan sanayi işletmesinin %76,9'unun Doğu Marmara illerinde faaliyet gösterdiği belirlenmiştir. Elde edilen veriler ışığında bölgenin sektör odaklı mekânsal yoğunlaşma alanı olduğu sonucuna varılmıştır.

Yaylı'nın (2014) "Türkiye Mobilya Endüstrisi Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yapısal İncelemesi, Sorunları ve Çözüm Önerileri" adlı tezinde mobilya sanayinin küçük ve orta ölçekli işletmelerinin yapısı ve sorunlarını belirlemek, sorunlara çözüm önerileri getirmek amaçlanmıştır. Ülkemiz genelinde 110 işletmeye anket uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre mobilya sanayinin en büyük sorununun nitelikli eleman eksikliği olduğu, bunu enerji maliyetinin yüksek olması, finansman yetersizliği, yasa ve yönetmeliklerdeki eksiklikler gibi sorunların takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yaşar'ın (2015) "Sanayi Coğrafyası Açısından Bir Araştırma: Hatay ve Osmaniye İllerinde Demir-Çelik Sanayi Kümelenmesi" adlı makalesinde; Türkiye'deki demir-çelik

sanayinin gelişimi ve mevcut durumunu ele alıp daha sonra, Hatay ve Osmaniye illerindeki demir-çelik sanayi kümelenmesini çeşitli göstergeleri ile ortaya koymayı amaçlamıştır. Ülkemizde faaliyet gösteren 30 adet entegre demir-çelik işletmesinin %31.3'ünü Hatay ve Osmaniye illerinde faaliyet gösterdiği ve demir-çelik işletmelerinin yarattığı istihdamın %36.3'ünün bu illerde istihdam edildiği belirlenmiştir. Elde edilen veriler sonucunda Hatay ve Osmaniye illerinin sektör odaklı mekânsal yoğunlaşma gösterdiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Hatay ve Osmaniye illeri coğrafi konumu, Ortadoğu ve Kuzey Afrika pazarına yakınlığı, lojistik altyapı ve bölge üniversitelerinin demir-çelik sanayinin ihtiyacına yönelik teknik programlara sahip olmasının kümelenmeyi desteklediği sonucuna varılmıştır.

Korkut ve Küçük'ün (2016) "İnegöl Orman Ürünleri Sanayi İşletmelerinin Yapısal Analizi" adlı makalelerinde; Orman ürünleri işletmelerinin mevcut durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda İnegöl'de faaliyet gösteren 77 orman ürünleri sanayi işletmesine anket uygulanmıştır. Çalışma sonucunda işletmelerin %77,9'unun mobilya sanayi alanında faaliyet gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca işletmelerin %97,4'nün üretimle ilgili yenilikleri izlediği, %90,9'unun faaliyet gösterdiği sektörde kullanılan son teknolojiler hakkında bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin büyüyebilmeleri için Ar-Ge çalışmalarına önem verilmesi gerektiği, meslek odaları, kuruluşlar, üniversitelerin ilgili bölümleri ile sektörün bir araya gelerek Ar-Ge laboratuvarları oluşturmasının gerektiği önerilerinde bulunulmuştur.

Yurt dışında yapılan araştırmalar. Maskell'in (1988) "Low-Tech Competitive Advantages and the Role Of Proximity: The Danish Wooden Furniture Industry" adlı makalesinde; mobilya endüstrisinin Avrupa'da düşük teknoloji endüstrilere iyi bir örnek olduğu belirtilmiştir. Çalışmada mobilya endüstrisinin özellikleri ve Danimarka'daki mobilya endüstrisinin gelişimi incelenmiştir. Ayrıca, mobilya üreticileri arasındaki artan yakınlık

talebinin, tedarikçilerin veya müşterilerin coğrafi yoğunlaşmanın avantajlarından faydalanmaya değil, ortak konumun ortak güveni doğurduğu zaman iletişim ve bilgi alışverişinin kolaylığına dayandığı ileri sürülmüştür. Yerel güçler olamadan düşük teknoloji mobilya endüstrisinin ayakta kalmasının güç olduğu, bu nedenle rekabet gücünün ve mekânsal yakınlığın birbiriyle yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cao ve Hansen (2004) “China's Furniture Industry Today” adlı makalelerinde Çin mobilya endüstrisinde yaklaşık 50.000 işletme bulunduğu çoğunun küçük ve orta ölçekli olduğundan bahsedilmiştir. Büyük ölçekli işletmelerin ise toplam mobilya endüstrinin sadece %3'ünü oluşturduğu belirtilmiştir. Çin mobilya endüstrisinin güneyden kuzeye doğru dört bölgeye dağıldığına değinilmiştir. Çin'de fabrikaları olan Tayvanlı şirketlerin mobilya endüstrisinde temel bir rol oynadığı ve en son teknoloji üretim tesisleri, modern iş konseptleri ile yerel mobilya endüstrisinde yenilik yaratmaya yardımcı oldukları ifade edilmiştir. Guangzhou, Şangay ve Pekin'de orta sınıf tüketicilerinin yoğun olması nedeniyle geleneksel olarak Çin'deki üst düzey ürünler için en iyi hedef pazarlar olarak kabul edildiğinden bahsedilmiştir. Çalışmada ithalatın rekabeti arttırdığı ve ithal mobilyanın Çin pazarında yerli ürünlerle karşılaştırıldığında küçük bir orana sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Smith ve West (2008) “The Globalization of Furniture Industries/Markets” adlı makalelerinde; elektronik veri alışverişi, malzeme kaynak planlaması, uluslararası finans, yönetim ve pazarlama için küresel iletişim ve ulaşım teknolojilerinin, firmaların uluslararası alanda faaliyet gösterme yeteneğini arttırdığı belirtilmiştir. Mobilyanın uluslararası bir ürün örneği olduğu çünkü coğrafi mekanlarda ve oturma, yatak takımı, yemek, depolama ve teşhir gibi kültürlerde aynı temel işlevi yerine getirdiği belirtilmiştir. Ayrıca, uluslararası mobilya ve ağaç işleme makinelerinin kullanımı, küresel pazarda yeni teknolojileri ve tasarımları hızla yaygınlaştırdığı ifade edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ahşap mobilyalar da dahil olmak üzere ikincil ahşap imalat endüstrilerinin, iç pazarda yerleşik konumları, yüksek

tüketici kabulü, çekiciliğe sahip bol ve yüksek kaliteli malzemeleri ve göreceli olarak ilişkili bazı ulaşım bariyerlerinden dolayı büyük ölçüde dış rekabetten yalıtıldığı sonucuna varılmıştır. Ancak, uluslararası rekabet alanı değiştikçe, üreticiler, endüstriler ve uluslar gelecekteki stratejilerini rekabeti şekillendiren güçler açısından yeniden değerlendirmek zorundadır. Çalışmada bir mobilya endüstrisi örneği kullanarak küresel bağlamda rekabet avantajını etkileyen çok sayıda faktöre dayanan bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu faktörler hammadde tedariki, üretim, teknoloji, tasarım ve pazarlama, ilgili tedarik sanayileri, hükümetin ticaret üzerindeki etkisi başlığı altında toplanmıştır. Bu faktörler daha sonra ahşap mobilya endüstrisi ile bağlantı kurularak değerlendirilmiştir.

Grzegorzewska, Nizialek ve Olkowicz (2014) “The Impact Of Clustering On The Innovativeness Of Furniture Industry” adlı makalelerinde; Polonya’daki mobilya endüstrisinin hızla büyüdüğüne değinilmiştir. Mobilya işletmelerinin yenilik düzeyleri pazardaki rekabetçi konumlarını güçlü bir şekilde etkilemektedir. Küçük ve orta ölçekli mobilya sanayi işletmelerinin yenilik düzeylerinin artması kümelenme girişimlerine bağlıdır. Araştırma geliştirme çalışmaları, ortak tanıtım kampanyaları yeni girişimleri finansal olarak desteklemektedir. Çalışmada Polonya mobilya işletmelerinin özellikle de KOBİ’lerin kümelenme alanlarına katılımını araştırmak amaçlanmıştır. Ayrıca kümelenmenin faydaları ve mobilya sanayi işletmelerinin yenilikçiliği üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Polonya’da giderek daha fazla mobilya sanayi işletmesinin pazar, rekabet gücü ve yenilik seviyesini arttırmayı amaçlayan kümelenme girişimlerini bir araya getirdiği belirtilmiştir. Mobilya sanayi işletmeleri tarafından üstlenilen yenilikçi faaliyetlerin yönü, özellikle kümelenmelerle ilişkili olanlara vurgu yapılarak analiz edilmiştir.

Sellitto, Luchese, Bauer, Saueressig, Viegas (2017) “Ecodesign Practices in a Furniture Industrial Cluster of Southern Brazil: From Incipient Practices to Improvement” adlı makalelerinde; Brezilya’da mobilya endüstrilerinde son yıllarda bazı iyileşmeler tespit

edilmesine rağmen eko-tasarım uygulamalarının hala yeni olduğuna değinilmiştir. Güney Brezilya'da bulunan bir endüstriyel mobilya kümesinin bu tür uygulamalarla ilgili performansından bahsedilmiştir. Şirketlerin işlerinde tasarımın sürdürülebilir yönlerinin özelliklerini ortaya konulmuştur. Bu endüstrilerde hem üretken süreç hem de ürün dayanıklılığının kontrolü; ürün dağıtımı; taşıma ve depolama için alanın rasyonel kullanımı eko-tasarım uygulamasının önündeki engeller olarak tanımlanmıştır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının eksikliği ve bilgi yayılımının azlığı konusunda zorluklar tespit edilmiştir. Bu tür engeller, fırsatları sağlayabilir ve gelecekteki eko-tasarım stratejisi uygulamasını destekleyebilir, rekabetçiliği geliştirebilir ve Brezilya mobilya endüstrisinin eko-verimliliği için katkıda bulunabilir sonucuna varılmıştır.

Nyompa, Maru, Leo, Arfan, Syarif, Basram, Idris (2018) "Geography Study of Furniture Industry Business In Makassar City, Indonesia" adlı makalelerinde; Endonezya'da mobilya endüstrisinin büyümeye devam ettiği ve mobilya ürünlerine olan ihtiyacın giderek arttığı belirtilmiştir. Çalışmada mobilya endüstrisini destekleyen ve engelleyen faktörler, mobilya endüstrisinin pazarlara dağıtımı ve gelişim stratejileri gözlem, görüşme ve dokümantasyon gibi veri toplama teknikleri kullanılarak incelenmiştir. Hammaddelerin satın alınma gücünün, vasıflı iş gücünün, kullanılan teknolojinin mobilya endüstrisini destekleyen faktörler olduğu ifade edilmiştir. Mobilya ürünlerinin pazarlanmasının doğrudan yapıldığı ancak bunun yanında Makassar, Palopo, Bulukumba gibi çevre bölgelere tüketiciler tarafından talep edilen siparişlere göre ürünlerin mağaza aracılığıyla tüketicilere ulaştırılabileceği önerisi getirilmiştir. Mobilya endüstrisinin iyi hammadde, beceri ve pazarlama nedeniyle iyi beklentilere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Vanhaverbeke'nin (2019) "Rural Entrepreneurship in Tanzania: Why are Micro and Small Enterprises Not Creating Value in Furniture Manufacturing Industry?" adlı makalesinde; Tanzanya'nın kırsal bölgelerinde bulunan ahşap mobilya imalatında Mikro ve

Küçük İşletmelerin (MSE'ler) değer yaratma yetersizliğinin nedenlerini incelemektedir. Finansal sermaye eksikliği, uygun teknolojilerin eksikliği, pazarın eksikliği, hammadde eksikliği, beceri eksikliği ve taahhütlerin eksikliği, kırsal MSE'lerin değer yaratma kabiliyetini kısıtlamaktadır. Yasal kaygılar, tedarikçiler, müşteriler, rakipler, aracılar ve ulaştırma kaygıları, kırsal MSE'lerin değer yaratma yeteneklerini sınırlamaktadır. Çalışmada ayrıca, değer yaratmadaki yetersizliğin temel nedenlerinin, kırsal alanlardaki temel olanakların çeşitliliğinden dolayı kırsal MSE'ler arasında değiştiği görülmektedir. Çalışma alanını Mvomero ilçesi oluşturmuştur. Kırsal MSE'lerin özellikleri ile birleştirilmiş değer yaratma yetersizliklerinin tespit nedenlerinin bütünsel analizi yapılmıştır, böylece kırsal MSE'lerin değer yaratma kabiliyetini sınırlayan “kısıtlama durumları” hakkında öneriler getirilmiştir.

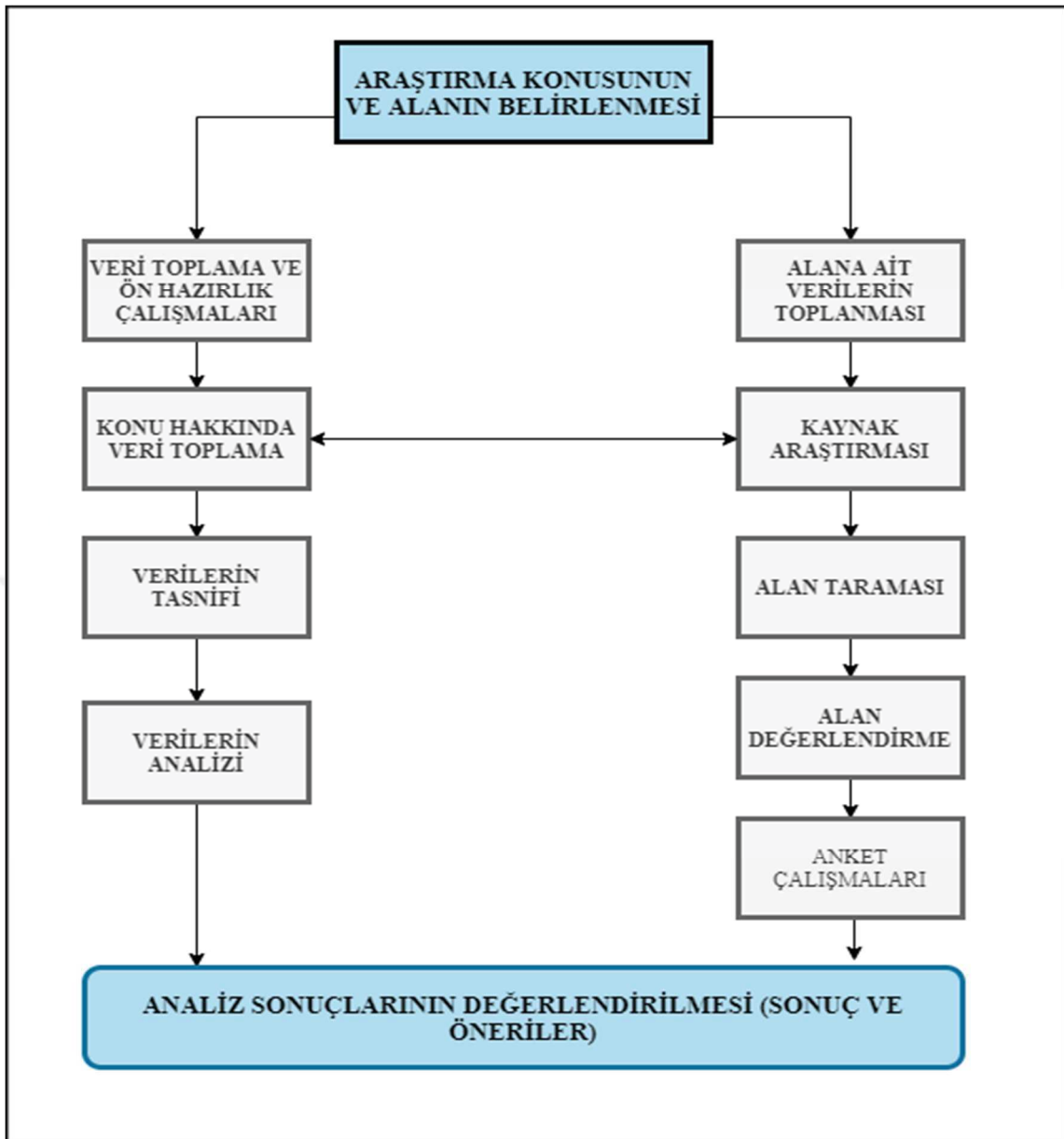
Bölüm II: Materyal ve Metod

Araştırma Yöntemi

Araştırmada ülkemizin önemli mobilya sanayi merkezlerinden biri olan İnegöl ilçesi mobilya sanayinin mevcut durumunu, mekansal dağılışını ve kümelenme göstergelerini sanayi coğrafya prensipleri çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu kapsamda araştırmada saha gözlemi ve doküman analizi gibi nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Araştırma yöntemi olarak ise nicel araştırma yöntemlerinden olan anket yöntemi seçilip mobilya sanayi ve kümelenmesinin mevcut durumu ortaya konulmuştur.

Anket; belli bir konuda belirlenmiş hipotezlere ya da sorulara bağlı kalınarak, evren veya örnekleme meydana getiren kaynak kişilere sorular yönelterek düzenli veri toplama tekniği olarak tanımlanabilir. Anketler, sosyal bilimlerde gözlemleri standartlaştırmak üzere başvurulan araçlar arasındadır. Ayrıca kaynak kişilerin kendilerinin okuyup cevaplayacakları bir soru cetveli kullanılarak gözlemde bulunma araçlarıdır, bu sebeple kaynak kişilerin okuma-yazma bilmesi gerekmektedir. Bu nedenle anketler yazılı veri toplama aracı olarak da tanımlanmaktadır. Anket sorularının herkes tarafından aynı şekilde anlaşılmaya ve amaca uygun cevap vermeye elverişli olması gereklidir. Bu nedenle soruların standartlaştırılması ve uygun seçeneklerin sunulması gerekmektedir (Balcı, 2001, s. 158).

Nicel verilerin toplanılması ve işlenmesi için uygun istatistikî tekniklerden yararlanılarak gerekli yorumlamalar yapılmıştır. Araştırma aşamaları ise Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. Araştırma yönteminin aşamaları

Evren ve Örneklem

İnegöl ilçesinde faaliyet gösteren mobilya sanayi işletmeleri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. SGK 2018 yılı verilerine göre İnegöl ilçesinde 1.716 mobilya sanayi işletmesi bulunmaktadır. İşletmelerin 1033 adedi mikro, 390 adedi küçük, 77 adedi orta ve 216 adedi büyük ölçekli işletmelerdir. SGK 2018 yılı verilerine göre İnegöl ilçesi mobilya işletmelerinde 4.036 kadın, 15.922 erkek olmak üzere 19.958 kişi istihdam edilmektedir

(SGK, 2019). Bu veriler doğrultusunda evreni temsil edecek güçte olacak şekilde 1-9 arası işçi çalıştıran 7, 10-49 arası işçi çalıştıran 21, 50-250 arası işçi çalıştıran 11, 251 ve üzeri işçi çalıştıran 11 işletme örneklem olarak seçilmiş ve anket uygulanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1

Araştırma alanındaki anket sayıları

Çalışan sayısı aralıkları	Yapılan anket sayısı
1 – 9	7
10 – 49	21
50 – 250	11
251 +	11
Toplam	50

Verilerin Kaynağı, Toplanması ve Düzenlenmesi

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi ve kümelenmesinin araştırma probleminin ortaya konulması ve problemin çözülmesi için verilerin toplanması yoluna gidilmiş olup bu çerçevede ulusal ve uluslararası kaynaklar taranmıştır. Bununla birlikte gerekli arazi çalışmaları ve saha gözlemleri yapılmıştır. Ayrıca İnegöl ilçesinde mobilya sanayi paydaşlarının görüşleri alınarak problemin çözümü yoluna gidilmiştir.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi tercih edilmiştir. Anket yönteminde İnegöl ilçesinde faaliyet gösteren mobilya sanayi işletmelerinin çeşitli özellikleri ile mobilya sanayi kümelenmesine ilişkin verilerin toplanması hedeflenmiştir.

Araştırmada kullanılan anket; Yaşar (2005) tarafından yazılan “Sanayi Coğrafyası Öğretiminde Araştırma Yöntemlerinden ‘Anket ve Mülakat’ın Kullanılması” adlı

makalesinde yer alan sorular kullanılarak hazırlanmıştır. Makale yazarından yazılı izin alınmak suretiyle veri temini sürecinde bu anket kullanılmıştır (Ek B).

Araştırmada İnegöl ilçesinde bulunan KOBİ olarak tanımlanan işletmeler ile büyük ölçekli mobilya sanayi işletmeleriyle anket yapılmıştır. Ankette bulunan sorular ile mobilya işletmelerine ait temel bilgiler olan iş yeri adı, kuruluş yılı, istihdam sayısı, üretim kapasitesi, işletmenin kuruluş yeri seçimi nedenleri ve kümelenmede yaşanan sorunlarla ilgili veriler elde edilmiştir. Elde edilen bilgilerin analizinde ise SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 17.0 paket programı kullanılmıştır.

Verilerin Analizi ve Yorumu

Analizin ilk aşamasında 50 sanayi işletmesine ait veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamına aktarılan veriler SPSS paket programı kullanılarak çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesi sırasında her bir verinin frekans tabloları elde edilmiştir. Frekans tabloları incelendikten sonra yorumlama aşamasına geçilmiştir. Verilerin yorumlanmasında ise çıkarımsal istatistik tekniği kullanılmıştır.

Bölüm III: Kavramsal Çerçeve

Mobilya Sanayi Nedir? Alt Sektörleri Nelerdir?

İnsanoğlunun tarım kültürüne başlamasıyla birlikte göçebe yaşam terk edilip yerleşik yaşama geçilmiş bununla beraber konutlar ortaya çıkmış ve bu konutların içinde kullanılmak üzere eşyalara ihtiyaç duyulmuştur. Günümüzde bu eşyalar mobilya adı ile tanımlanmaktadır. Bununla beraber mobilya için birçok tanım mevcuttur.

Mobilya, günlük yaşamın tüm alanlarında yer edinen, bireyin ve toplumun rahatını sağlayan, yaşama yönelik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlara hizmette bulunan, insan yaşam kalitesini doğrudan etkileyen, herkesin kullandığı ve gereksinim duyduğu, insan yaşamında etkili ürün olarak tanımlanmaktadır (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2017, s. 2).

Teknik bir tanımlamaya göre mobilya; “masif ağaç veya ağaç malzemelerin (yonga, levha, lif-levha, kontrplak, kontratbla ve kaplama vb.) metallerin ve plastiklerin çeşitli şekiller verilmek üzere birçok işlemlerden geçirilmesi; koruyucu, güzelleştirici üst yüzey işlemleri yanında tekstil, sentetik deri, yapay sünger ile vida, cam, mermer, yay vb. gibi montaj ve döşeme malzemeleri gibi tamamlayıcı gereçlerle fonksiyonel ve estetik özellikler kazandırılarak konut, büro, otel, lokanta ve okul vb. yerlerde kullanılmak üzere yapılan, sabit veya hareket ettirilebilen (masa, sandalye, koltuk, kanepeler, mutfak dolabı, giysi dolabı (gardırop), karyola, komodin, çekmeceli giysi dolabı (şifonyer), kütüphane vs. dayanıklı tüketim ürünleridir (Yaylı, 2014, s. 3).

Mobilya endüstrisi 2006 yılına kadar orman ürünleri sanayinin alt sektörü olan sanayi koludur. Onuncu Kalkınma Planı’nda ilk kez bağımsız ana bir sektör olarak tanımlanmıştır (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2017). Mobilya endüstrisi için birçok tanım mevcuttur.

Mobilya imalat sanayi; konutlar ve bunun dışındaki binalar için kullanılan her çeşit mobilyayı ana ve yan sanayi kolları ile birlikte imal eden bir sektördür (“İstanbul Sanayi Odası Mobilya İmalat Sanayi Sektör Raporu”, 2015, s. 1).

Mobilya sanayi; Bütün mobilya, oturma takımları, mutfak, ofis mobilyaları vb. üreticileriyle, bu üreticilere makine, diğer yatırım malzemelerini ve hammadde sağlayan sanayi kuruluşlarını, yan sanayicileri ve fason üretim yapanları kapsamaktadır (İnal ve Toksarı, 2006, s. 111).

İmalat sanayi sınıflandırması içinde mobilya sanayi; tüm ekonomik faaliyetlerin uluslararası standart sanayi sınıflaması ISIC-Rev.2’ye göre 3320 Hazır Mobilya İmalı, Ağaç Mobilya ve Mefruşat Sanayii; ISIC-Rev.3’e göre ise 3610 Mobilya İmalatı; Avrupa Topluluğu’nda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistik Sınıflaması NACE Rev. 1.1’e göre 36.1 Mobilya İmalatı, NACE Rev.2’ye göre 31.0 Mobilya İmalatı adı altında toplanmıştır (<https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaTurListeAction.do> Son Erişim Tarihi: 04.02.2020).

NACE Rev. 2’ye göre mobilya imalatı, üretilen ürün gruplarına göre büro ve mağaza mobilyaları imalatı (31.01), mutfak mobilyaları imalatı (31.02), yatak imalatı (31.03) ve diğer mobilyaların imalatı (31.09) olmak üzere dört alt sektör şeklinde sınıflandırılmıştır. Araştırmada bu imalat faaliyetinin ‘Mobilya Sanayi’ adı altında toplanması, büro ve mağaza mobilyaları imalatı, mutfak mobilyaları imalatı, yatak imalatı ve diğer mobilyaların imalatı alt sektörleri çerçevesinde değerlendirilmesi uygun bulunmuştur.

Dünya’da ve Türkiye’de Mobilya Sanayi

Dünya’da mobilya sanayinin tarihsel gelişimi ve bugünü. İlk insandan günümüze kadar oturmak, yatmak, çalışmak ve yemek yeme gibi ihtiyaçlar için kullanılan mobilyalar ahşap, metal, plastik materyallerden yapılmış eşya olarak tanımlanabilir. Tarih öncesi

çağlarda çevredeki ağaçlar, taşlar yontularak ihtiyaç duyulan eşyaların yapıldığı tahmin edilmektedir.

İlk Çağ'da insanoğlunun kullandıkları eşyalar, eşya yaparken nelere ihtiyaç duydukları ve bu ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları hakkında net bilgilere ulaşmak mümkün değildir. Mısır medeniyeti (M.Ö 2700-1075) mobilyaları günümüze kadar ulaşan ilk mobilya örnekleri olmuştur. Firavun mezarları ve tanrılar için yapılan tapınaklar mobilyaların günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır (Ateş, 2014, s. 4). Ayrıca mobilyalarda kullanılan ahşap malzemenin kuru çöl ikliminde bozulmaması da Mısır medeniyeti mobilyalarının günümüze kadar ulaşmasının bir diğer nedenidir (Erdem, 2007, s. 13).

Anadolu medeniyetleri arasında yer alan Frigya Krallığına ait Midas Kral mezarında yapılan arkeolojik kazılarda çıkarılan çok sayıdaki ağaç eşya arasında masa, sehpa gibi ağaç mobilyalara da rastlanılmıştır (Erdem, 2007, s. 18). Yunan medeniyetinde insanların rahatına düşkünlüğü, boş zamanlarını dinlence ile geçirme alışkanlıkları rahat edecekleri mobilyalara ihtiyaç duymalarına yol açmıştır (Demiraslan, 2019, s. 249). Yunan medeniyetinde, masa, tabure, sandalye, yatak gibi oturma ve yatma amaçlı basit mobilyalar üretilmiştir. Mobilyada ahşap malzemenin yanı sıra metal, özellikle bronz kullanılmıştır (Erdem, 2007, s. 19).

Rönesans Dönemi'nde mobilya çeşitliliği önceki dönemlere göre zenginlik kazanmıştır. Bu dönemde mobilya konfor aracı haline geldiğinden insan vücuduna uyum sağlayan mobilyalar üretilmiştir (Boyla, 2012, s. 40). Yeni Çağ'da üretilen mobilyalar Rönesans döneminin aksine oldukça gösterişsiz, sade ve işlevseldir. Yakın Çağ'da teknolojik gelişmelerle birlikte mobilya üretiminde ahşap malzemenin yanında madenlerde kullanılmıştır. Ahşap oyma makinesinin icat edilmesiyle mobilya tasarımı kolaylaşmış ve üretiminde artış meydana gelmiştir (Engin, 2001, ss. 19-21).

Sanayi devrimine kadar devam eden dönemde mobilyalar geleneksel bir şekilde üretilmiştir. Mobilyanın bir endüstri haline gelmesi sanayi devrimi ile birlikte mümkün olmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte her alanda üretim ve tüketim faaliyetleri köklü değişikliklere uğramıştır. Bu değişimler ilk olarak 18. yüzyılda İngiltere’de dokuma sektöründe ortaya çıkmış daha sonra diğer sektörlerle yayılmıştır. Sanayi devrimi ile üretimde insan ve hayvan gücünün yerini makine gücü almaya başlamıştır. Makineleşmeyle birlikte seri üretimin başlamasını, standart ürünlerin üretilmesini ve fiyatların ucuzlamasını da sağlamıştır. Bunların yanı sıra iş bölümü kavramı ortaya çıkmış, büyük üretim tesisleri kurulmuş ve çok sayıda işçi istihdam edilmiştir. Sanayi devrimi ile yaşanan önemli gelişmelerden biri de mobilyanın bir obje haline gelmesi ve ülkelerin ekonomilerine katkı sağlayabileceğinin anlaşılmasıdır (Aykurt, 2014, ss. 6-7).

Sanayi devrimi ile el işçiliğinden makineleşmeye geçilmesi üretimde köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Birçok alanda olduğu gibi mobilya üretimini de endüstrileştirerek mobilya endüstrisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Büyük üretim tesislerinde üretilen mobilyalar halka hitap etmeye başlamıştır. Mobilyaların seri üretilmesi ve her kesime hitap eden bir ürün haline gelmesi mobilyayı ekonomi ürünü haline getirmiştir.

Mobilya sanayi köklü bir geçmişe sahip olup günümüzde de gelişimini sürdürmektedir. Hızlı kentleşme ve mobilyanın ihtiyaçtan ziyade bir konfor aracı haline gelmesi sektörün sürdürülebilirliğine katkı sağlamıştır. Sadece konutlarımız da değil bürolar, okullar, hastaneler, sinema ve tiyatro salonları vb. sosyal hayatımızın her alanında kullanılan mobilyalar adeta yaşamımızın vazgeçilmez parçası haline gelmiştir.

Küresel pazarda ticaret ve yatırım engellerinin azalması, teknoloji ve lojistik sistemlerinin gelişmesi mobilya sanayine önemli bir ivme kazandırmıştır. Rekabetçi bir yapıya sahip olan mobilya sanayinin bu gelişimi, büyük üreticilerin kurdukları küresel üretim ağlarının başarılı uygulanması sayesinde olmuştur. 2015 yılı verilerine göre dünya mobilya

sanayinin 409 milyar doların üzerinde bir üretim hacmine sahip olması ve bu üretimin 170 milyar dolarlık kısmının ihraç edilmesi, önemli ekonomik sektörler arasında olduğunu göstermektedir (MÜSİAD, DTM Mobilya ve Orman Ürünleri Sektör Raporu, 2018, s. 14).

Türkiye’de mobilya sanayinin tarihsel gelişimi ve bugünü. Orman sanayine yapılan yatırımlara paralel Türkiye’de mobilya sanayinin başlangıcı 19. yüzyıla kadar uzamaktadır. Küçük atölyelerde ustaların ellerinden çıkan mobilyalar, zamanla modern sanayiye dönüşmüştür. (Toksarı, 2004, s. 15).

Osmanlı Devleti’nde mobilyaların üretimi çoğunlukla geleneksel olarak kullanılan, sabit ve az sayıdaki hareketli mobilyaların üretildiği “kaplamacı”, “çatmacı”, “kutucu”, “kürsücü” gibi adlandırılan küçük atölyelerde gerçekleşmekteydi. Batı tarzı mobilyalar kullanılmadan önce mobilyalar için ayrı bir endüstri kurulmasına gerek görülmemiştir. Yapı ile bütün olarak görülen mobilyalar yapılar inşa edilirken marangozlar tarafından üretilmiştir. 19. yüzyıldan itibaren Batı tarzı mobilyaların üretimini sağlamak üzere donanımlı atölyelerin kurulduğu, daha sonra eğitim ile desteklenerek fabrikalara dönüştüğü görülmektedir. Ayrıca 19. yüzyılın sonlarına doğru gayrimüslimlerin kurmuş olduğu mobilya atölyelerine de rastlanılmaktadır (Demiraslan, 2016, s. 378; Özkaraman, 2004, s. 51).

Osmanlı’da mobilya üretiminin gelişiminde imparatorluğun yurt dışında katılmış olduğu uluslararası fuarların büyük bir etkisi vardır. 1893 Chicago Dünya Fuarı Türk Pavyonu’nda yerli üretim mobilyalar sergilenmiş ve dünyaya tanıtılmıştır. 1851 Londra Uluslararası Sergisi, 1855, 1867 ve 1889, 1900 Paris Sergileri, 1862 Londra, 1873 Viyana ve 1893’de Chicago’da yapılan dünya fuarları Osmanlı’nın mobilya üretimdeki becerilerini tanıtmasına fırsat sağlamıştır. Bununla birlikte bu sergi ve fuarlarda farklı ülkelerin ürünleri ile etkileşim yaşanması sonucunda mobilya üretiminde gelişmeler görülmüştür (Demiraslan, 2017, s. 188).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde de mobilya üretiminin gelişme gösterdiği görülmektedir. Osmanlıdan kalan atölyelerin sayısı arttırılmış ve geliştirilmiştir. Mobilya eğitimi için yurtdışına öğrenciler gönderilmiş bunun yanında ülke içinde de marangozluk kursları verilmiştir. Bu eğitimler sonucunda ülke genelinde mobilya atölyelerinin sayısında bir artış yaşanmıştır. Ayrıca 1930-1940 yılları arasında kurulan birçok mobilya atölyesi Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan yararlanarak kurulmuştur. Osmanlı Dönemi'nde ithalat, fuar ve sergiler ile gelişen mobilya alanındaki uluslararası ilişkiler Cumhuriyet döneminde de artarak devam etmiştir. 1950'li yıllara kadar Türkiye mobilya endüstrisinde çoğunluğu geleneksel yöntemlerle çalışan atölye tipi, küçük ölçekli işletmeler ağırlıkta iken 1957 yılından itibaren fabrikasyon üretim başlamıştır (Demiraslan, 2016, ss. 382-383).

Nüfus artışı, köyden kente göç ve hızlı kentleşme süreci ile sosyo-ekonomik ve kültürel gelişim mobilya talebini devamlı arttırmıştır. Bu durum, 1970'li yıllarda orta ve büyük ölçekli işletmelerin endüstriye girmesi ve sayılarının sürekli artmasına neden olmuştur (Demirci, 2004, s. 370). Mobilya endüstrisi 1990'lı yıllarda üretimde kullanılan konvansiyonel makinelerden daha hassas ve yüksek üretim kapasitesine sahip CNC (Computer Numerical Control) makinelerine geçiş yapmaya başlamıştır. 1996 yılında gümrük birliğine girmemiz ile bu geçiş süreci de ivme kazanmıştır (Toksarı, 2004, s. 15).

Mobilya sanayi temelleri çok uzun yıllar önce atılmış olan günümüzde de varlığını sürdüren ekonomik sektörlerdendir. Geleneksel yöntemler ile mobilya üretimi yapan küçük işletmeler (atölyeler) yerini yıllar içerisinde orta ve büyük işletmelere bırakmıştır. Ülkemiz mobilya sanayinin büyük bir çoğunluğu geleneksel yöntemler ile üretim yapan atölye tipi küçük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Son 25-30 yıl içerisinde fabrikasyon üretim yapan küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin sayısı hızla artış göstermektedir. Ülkemizde 2017 TÜİK verilerine göre 43.057 adet mobilya sanayi işletmesi faaliyet göstermektedir. Mobilya

sanayinde çok büyük bir payı bulunmamasına rağmen yabancı sermayeli işletmelerin sayısı da artış göstermektedir (Kırıkkale Ticaret ve Sanayi Odası, 2018, ss. 8-9).

Ülkemizde mobilya sanayi hammaddenin veya pazarın yoğun olduğu belli başlı bölgelerde toplanmıştır. İstanbul, Kayseri, Bursa, Ankara ve İzmir mobilya sanayinin yoğunlaştığı illerdir. Bunun yanı sıra Eskişehir, Bolu, Sakarya, Trabzon, Balıkesir, Çanakkale, Antalya ve Burdur'da mobilya üretimi yapılmaktadır (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2018, s. 49) (Şekil 11). Ankara başkent olması, Antalya turizm sektörünün canlı olması nedeniyle mobilya üretiminin yoğunlaştığı illerdir (Öngel, 2018, s. 31).

İstanbul ilinde mobilya sanayi çeşitli ilçelere dağılmış olmakla beraber İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'ndeki Masko ve Küçük Sanayi Sitesi'ndeki Modoko mobilya sanayinin yoğunlaştığı en önemli iki merkezi oluşturmaktadır. Mobilya sanayinin İstanbul'da yoğunlaşma göstermesinin birçok nedeni olmakla beraber birinci öncelikli nedeni pazardır. Ankara ilinde mobilya sanayi işletmeleri 1960'lı yıllarda Siteler semtinde kurulmuş olan organize sanayi bölgesinde faaliyet göstermektedir. Siteler OSB'sinde 10.000'in üzerinde işletme faaliyet göstermektedir. Fakat bu işletmelerin büyük bir çoğunluğu emeğin yoğun olduğu küçük ölçekli işletmeler olup büyük ölçekli işletmeler az sayıdadır. Bursa (İnegöl) geniş ormanlık alanlara sahip bu nedenle de mobilya sanayinin hızlı bir gelişme gösterdiği dinamiği yüksek bir ildir. İhracatta yakaladığı başarı mobilya sanayinde uluslararası bir merkez olma yolunda ilerlediğinin göstergesidir. Kayseri ili mobilya sanayinin her alanında üretim yapan işletmeleri ile ülkemiz için sektörün en önemli merkezlerindedir. Kayseri Marangozlar, Mobilyacılar ve Döşemeciler Odası verilerine göre mobilya sektöründe faaliyet gösteren işletme sayısı 3.500 civarındadır. İşletme başına düşen 11,5 kişilik oldukça yüksek istihdam düzeyine bakıldığında şehirde daha çok fabrikasyon tarzı üretim yapan büyük ölçekli işletmelerin yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. İzmir'de mobilya sektörü daha çok Karabağlar ve Kısıkköy'de yoğunlaşma göstermektedir. Şehrin sahip olduğu limanın sağladığı ulaşım

kolaylığı ihracat için büyük bir avantaj yaratmaktadır (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2018, s. 50; ORAN, TR72 Mobilya Sektör Raporu, 2016, s. 3).

Dünya’da ve Türkiye’de Mobilya Sanayi İhracat ve İthalatı

Dünya’da mobilya sanayi ihracat ve ithalatı. Dünya mobilya üretiminde Çin, ABD, İtalya ve Almanya ilk dört ülke içerisinde yer almakta olup dünya üretiminin %55’lik kısmını oluşturmaktadır. Sektörün gerektirdiği yoğun emek nedeniyle düşük iş gücü talebi ve gelir artışıyla artan iç talep Çin’in mobilya üretimindeki payının artmasını sağlamıştır. Ayrıca İtalyan yatırımcıların etkisiyle makine üretimini de geliştiren Çin dünya mobilya üretim merkezi haline gelmiştir. ABD ve Almanya sahip oldukları hammadde ve gelişmiş teknoloji ile İtalya ise tasarım yönüyle mobilya üretiminde ön plana çıkmaktadır (Mobilya Sektörü Araştırma Raporu, 2014, s. 10). Hammadde kaynaklarının yoğunluğu, ucuz iş gücü potansiyeli, ileri teknoloji ve kısmen de tasarım ögesi ülkelerin mobilya üretimi üzerinde önemli ölçüde etkili olmaktadır.

Dünya mobilya tüketimi 2015 yılında %1,4’lük artışla 409 milyar dolara yükselmiştir. Asya-Pasifik bölgesi %44’lük bir oran ile en büyük tüketim hacmine sahiptir. Asya-Pasifik bölgesini tüketim oranı %25 olan Avrupa Birliği ülkeleri ve %23 olan Kuzey Amerika bölgesi takip etmektedir. Dünya çapında tüketilen mobilyanın %30,9’u ithal edilmektedir. Bunun yanı sıra Dünya’da kişi başına düşen mobilya tüketimi 72 dolardan 63 dolara gerilemiştir. Kişi başına düşen tüketim oranına göre mobilya tüketimine en çok para harcayan ilk beş ülke sırasıyla Kanada (285\$), Almanya (274\$), ABD (242\$), İngiltere (210\$) ve Fransa (186\$)’dır (MÜSİAD, DTM Mobilya ve Orman Ürünleri Sektör Raporu, 2018, s. 17). Kişi başına düşen milli geliri yüksek ülkelerdeki tüketicilerin mobilya harcamalarının da yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca nüfus ve konut artışı, gelir seviyesinin yükselmesi ve son yıllarda yenileme amaçlı yapılan mobilya alımı tüketimi önemli ölçüde etkilemektedir.

Dünya mobilya ihracatı verilerine bakıldığında 2011 yılında 149 milyar dolar iken 2017 yılında 178 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Dünya mobilya ihracatında ilk beş içerisinde yer alan ülkeler sırasıyla Çin, Almanya, Polonya, İtalya ve ABD'dir. AB içerisinde Almanya, İtalya ve Polonya en büyük paya sahip ihracatçı ülkelerdir. Yanı sıra Çekya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Danimarka, Romanya, İsveç, Portekiz ve Litvanya diğer önemli mobilya ihracatçısı ülkelerdir. 2017 yılı ihracat rakamları doğrultusunda (Tablo 2) AB ülkelerinden Almanya 12,89 milyar dolar ile dünya genelinde ikinci sırada, Polonya 11,55 milyar dolar ile üçüncü sırada, İtalya 11,24 milyar dolarlık ihracatı ile dördüncü sırada yer almaktadır. Dünya genelinde mobilya ihracatında ilk on içerisinde yer alan ülkelerin yarısının AB ülkesi olması AB ülkelerinin mobilya ihracatında büyük ölçüde söz sahibi olduğunu göstermektedir. AB ülkeleri mobilya sanayinde uzmanlaşmış olup mobilya ürünlerinin transit ticaretinde de önemli bir konuma sahiptir.

Çin, dünya mobilya ihracatında ilk sırada yer almaktadır. 2017 yılında 58,99 milyar dolarlık ihracat rakamıyla tek başına dünya mobilya ihracatında %32,7'lik paya sahiptir (Tablo 2). Almanya ve Polonya'yı azımsanamayacak bir farkla geride bıraktığı görülmektedir. 2017 yılı verilerine göre dünya genelinde mobilya ihracatı yapan ilk yirmi ülkenin büyük bir çoğunluğunun ihracatının bir önceki yıla göre artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 2

Dünya Mobilya İhracatı (Milyar Dolar)

ÜLKE	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Dünya	149,23	160,23	170,07	177,82	170,85	169,08	178,70
Çin	45,18	56,72	60,08	60,62	61,39	56,11	58,99
Almanya	13,67	12,84	13,05	13,60	12,22	12,34	12,89
Polonya	9,39	8,69	9,87	11,11	9,99	10,64	11,55
İtalya	11,64	10,91	11,59	11,97	10,62	10,68	11,24
A.B.D	7,00	7,82	8,18	8,76	8,67	8,50	8,45
Meksika	4,90	5,96	6,68	7,71	7,79	8,02	8,21
Vietnam	3,16	3,66	4,06	4,74	5,20	5,57	6,28
Kanada	3,88	3,98	3,94	4,16	4,38	4,67	4,70
Çekya	2,80	2,61	3,13	3,62	3,53	4,12	4,54
İngiltere	2,25	2,18	2,35	2,80	2,74	2,76	3,14
Fransa	3,04	2,79	2,97	2,96	2,69	2,75	2,93
Hollanda	2,22	2,21	2,24	2,30	2,23	2,42	2,77
İspanya	1,90	1,82	2,16	2,29	2,09	2,33	2,44
Malezya	2,58	2,67	2,41	2,54	2,42	2,37	2,43
Danimarka	2,30	2,21	2,28	2,43	2,21	2,30	2,43
Romanya	1,84	1,77	2,10	2,43	2,20	2,35	2,42
Türkiye	1,65	1,89	2,23	2,42	2,25	2,23	2,36
İsveç	2,59	2,44	2,39	2,32	2,01	1,99	2,08
Portekiz	1,51	1,45	1,63	1,85	1,74	1,86	2,00
Litvanya	1,23	1,38	1,54	1,75	1,53	1,62	1,84

Kaynak: trademap.org Son Erişim Tarihi: 10.10.2019

Dünya mobilya ithalatı verilere bakıldığında 2011 yılında 148 milyar dolar iken 2017 yılında 178 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Dünya genelinde mobilya ithalatında ilk beş içerisinde yer alan ülkeler sırasıyla ABD, Almanya, İngiltere, Fransa ve Kanada'dır. AB ülkeleri içerisinde Almanya, İngiltere ve Fransa en büyük paya sahip ithalatçı ülkelerdir. Yani

sıra Hollanda, İspanya, Belçika, Avusturya, İtalya, Çekya ve Polonya diğer önemli ithalatçı ülkelerdir. 2017 yılı ithalat rakamları doğrultusunda (Tablo 3) Almanya dünya genelinde 15,25 milyar dolar ile ikinci sırada, İngiltere 9,25 milyar dolar ile üçüncü sırada, Fransa 8,71 milyar dolar ile dördüncü sırada yer almaktadır. Dünya genelinde mobilya ithalatında ilk on içerisinde bulunan ülkelerin yarısının AB ülkesi olması ihracatta olduğu gibi ithalatta da AB ülkelerinin söz sahibi olduğunu göstermektedir.

ABD'nin Almanya ve İngiltere'yi büyük bir farkla geride bırakarak mobilya ithalatında ilk sıraya yerleştiği görülmektedir. ABD 2017 yılında 55 milyar dolar değerindeki ithalatı ile tek başına dünya mobilya ithalatında %30,7'lik bir paya sahiptir. Kanada ve Japonya'da mobilya ithalatında üst sıralarda yer almaktadır. 2017 verilerine bakıldığında dünya genelinde mobilya ithalatı yapan yirmi ülkenin hemen hemen tamamının ithalatının bir önceki yıla göre artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 3

Dünya Mobilya İthalatı (Milyar Dolar)

ÜLKE	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Dünya	148,05	150,24	157,24	168,09	164,65	166,57	178,69
A.B.D	35,98	39,51	42,02	45,65	50,13	51,55	55,03
Almanya	14,54	13,70	14,30	16,09	14,47	14,69	15,25
İngiltere	8,05	7,52	7,91	8,96	9,01	8,70	9,25
Fransa	9,25	8,64	8,08	8,42	7,57	8,05	8,71
Kanada	6,35	6,85	6,80	6,98	6,73	6,87	7,29
Japonya	6,33	7,02	6,92	7,00	6,42	6,52	6,73
Hollanda	3,96	3,60	3,53	3,74	3,85	4,15	4,95
İsviçre	3,56	3,41	3,62	3,65	3,35	3,34	3,38
Avusturalya	2,92	3,07	3,15	3,36	3,34	3,27	3,37
İspanya	3,21	2,54	2,63	3,03	2,99	3,21	3,39
Çin	2,25	2,33	2,54	2,79	2,53	2,68	3,13
Belçika	3,52	3,15	3,83	3,44	2,65	2,80	2,88
Avusturya	2,79	2,59	2,64	2,65	2,25	2,41	2,57
İtalya	2,82	2,33	2,39	2,66	2,41	2,54	2,68
Çekya	1,47	1,43	1,65	2,04	2,14	2,56	3,01
Meksika	2,03	2,40	2,77	2,88	2,98	2,85	2,89
İsveç	2,31	2,13	2,24	2,37	2,14	2,18	2,37
Güney Kore	1,60	1,58	1,73	2,05	2,27	2,28	2,47
Polonya	1,52	1,33	1,55	1,88	1,80	1,92	2,37
Norveç	2,04	2,15	2,13	2,18	1,91	1,81	1,98

Kaynak: trademap.org Son Erişim Tarihi: 10.10.2019

Türkiye’de mobilya sanayi ihracat ve ithalatı. Ülkemizde mobilya sanayinde daha çok küçük ölçekli işletmelerin faaliyet göstermesi nedeni ile siparişe dayalı üretim ve satılan ürünün üretilmesi sıkça tercih edilen bir üretim şeklidir. Gelir düzeyinin artması, tüketici alışkanlıklarının değişmesi doğrudan üretimi etkilemektedir. Ülkemizde 2015 yılında yaklaşık

olarak 16 milyar dolarlık üretim yapılmıştır. Mobilya üretim miktarı ile ilgili son üç yıldır veri açıklanmamış olup 2016 yılında 16,3 milyar, 2017 yılında 18,8 milyar ve 2018 yılında ise 21,2 milyar değerinde üretim gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2015, s. 66).

Sanayileşmeyle birlikte kentleşmenin artması, kişi başına düşen milli gelirdeki artış, nüfusun hızla artması, ofis ve hizmet sektörünün gelişimi ve modaya uyum mobilya tüketimine etkileyen unsurlar arasındadır. Ayrıca inşaat sektöründeki artışa paralel olarak mobilya tüketimi de artış göstermektedir. Ülkemizde 2015 yılında yaklaşık olarak 7 milyar dolarlık mobilya tüketimi gerçekleştirmiştir. 2016 yılında 7,5 milyar, 2017 yılında 8,4 milyar ve 2018 yılında ise 9,4 milyar değerinde mobilya talep edileceği tahmin edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2015, s. 67).

Ülkemizin mobilya ihracat verilerine bakıldığında (Tablo 4) 2011 yılında 1.658 milyar dolar olan ihracat rakamı 2018 yılında 2.687 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. 2018 yılında 448 milyon dolar ile en fazla ihracat Irak'a yapılmıştır. 204 milyar dolar ile Almanya ikinci sırada yer almaktadır. Bu ülkeleri sırasıyla Suudi Arabistan, Fransa, ABD ve Libya takip etmektedir.

Son yıllarda AB ülkelerinin ihracatımızın içerisindeki payı azalırken komşu ve yakın çevre ülkelerinin payı artmaktadır. Bu durum pazarın çeşitlenmesi açısından avantaj yaratmaktadır. Komşu ve çevre ülkelerle yaşanan siyasi sorunlar ve finansman sorunları, ihracatımızı olumsuz yönde etkileyen unsurlardandır.

Tablo 4

Türkiye Mobilya İhracatı (Milyon Dolar)

ÜLKE	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Dünya	1,658	1,898	2,237	2,421	2,256	2,233	2,360	2,687
Irak	286,45	396,20	455,15	481,16	428,65	420,12	427,72	448,13
Almanya	168,84	152,84	143,94	149,20	155,75	167,23	177,10	204,17
Suudi Arabistan	42,62	66,68	84,10	116,31	165,24	156,36	172,46	169,72
Fransa	91,39	85,44	105,69	118,99	126,12	134,12	132,23	151,47
ABD	26,83	30,33	38,95	64,04	91,22	98,02	87,46	118,26
Libya	17,49	167,21	237,10	189,94	137,56	80,34	75,03	117,64
İsrail	23,30	23,42	30,51	33,08	36,96	54,84	75,41	93,73
İngiltere	40,78	49,67	57,60	63,31	63,13	74,03	78,77	93,23
Romanya	19,49	18,54	27,98	47,99	44,69	56,68	61,25	70,34
Hollanda	56,55	53,16	46,35	46,57	44,42	49,88	58,87	67,94
Katar	9,66	11,38	18,77	16,84	21,66	27,17	36,10	63,44
BAE	18,27	20,87	41,03	40,80	58,05	62,07	56,18	61,88
İtalya	34,10	30,36	33,90	35,96	37,80	42,53	51,89	61,50
İspanya	15,26	11,95	22,35	24,85	23,96	32,19	39,34	51,71
Azerbaycan	108,47	131,50	166,78	177,95	102,19	51,38	38,03	45,87
Gürcistan	28,54	32,13	30,89	43,84	30,80	30,18	31,95	41,22
Belçika	25,44	24,62	22,05	25,56	24,48	31,15	31,76	37,21
Fas	8,28	9,25	12,70	16,46	18,68	23,34	34,10	36,45
Cezayir	13,83	14,27	18,83	32,22	39,19	45,29	41,55	34,50
Yunanistan	32,83	19,43	17,54	22,16	19,72	25,13	25,63	31,66

Kaynak: trademap.org Son Erişim Tarihi: 14.10.2019

Ülkemizin mobilya ithalat verilerine bakıldığında (Tablo 5) 2011 yılında 941,39 milyon dolar olan ithalat rakamı 2018 yılında 592,84 milyon dolar seviyesine düşmüştür. 2012-2014 yılları arasında artış gösteren mobilya ithalatı 2014 yılından itibaren düşüşe

geçmeye başlamıştır. İthalatta yaşanan gerileme mobilya sanayinin dış ticaret fazlasına olumlu katkı sağlamaktadır. 2015 yılında 277,15 milyon dolar ile en fazla mobilya ithal edilen ülke Çin iken, 2018 yılında 78,4 milyon dolar ile en fazla mobilya ithal edilen ülke Almanya olmuştur. Çin, İtalya, Polonya, Fransa, Romanya, Bulgaristan ve ABD mobilya ithal ettiğimiz diğer önemli ülkelerdir.

Ülkemizin en çok mobilya ithalatı yaptığı ülkelerin başında AB ülkeleri gelmektedir. AB ülkelerin payının bu denli fazla olması ülkemizde kaliteli ve modern tasarımlı mobilyaları tüketebilecek büyük bir kitlenin varlığını kanıtlamaktadır.

Tablo 5

Türkiye Mobilya İthalatı (Milyon Dolar)

ÜLKE	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Dünya	941,39	817,34	968,66	991,68	850,60	605,77	614,78	592,84
Almanya	87,80	76,25	103,66	96,05	86,87	78,88	84,88	78,46
Çin	343,86	297,72	333,95	349,16	277,15	76,95	68,63	78,11
İtalya	93,43	83,51	118,83	108,75	88,17	88,18	76,07	74,75
Polonya	51,45	48,65	56,75	52,12	49,67	50,29	52,80	49,61
Fransa	42,48	38,61	42,93	39,34	35,63	34,60	29,17	30,73
Romanya	27,12	26,87	30,78	31,90	33,92	22,66	27,82	24,15
Bulgaristan	8,12	6,06	9,65	11,71	20,82	28,05	30,28	23,80
ABD	15,35	13,09	16,35	16,35	20,14	15,81	14,86	21,76
Tayland	3,10	2,45	3,58	3,69	1,53	4,72	14,50	19,51
İspanya	39,84	30,71	44,91	31,66	15,28	15,32	25,02	14,73
Sırbistan	0,28	0,03	0,15	0,21	0,11	4,53	9,19	12,78
Güney Kore	8,13	5,4	5,29	11,83	18,98	16,21	13,29	11,82
Malezya	3,68	4,76	5,55	4,64	5,05	13,64	15,41	10,99
Portekiz	4,68	3,58	4,09	4,06	3,95	6,65	11,98	10,60
İngiltere	21,96	11,52	9,33	9,36	12,04	11,42	13,20	10,29
Japonya	16,91	20,75	15,18	13,48	12,00	11,43	13,83	10,25
Çekya	8,43	9,16	10,80	17,78	12,39	15,73	11,99	9,45
Macaristan	6,41	5,63	7,22	8,61	9,90	9,19	8,00	8,55
Hindistan	11,85	10,84	11,95	14,95	8,75	6,80	7,09	7,36

Kaynak:Trademap.org Son Erişim Tarihi: 14.10.2019

Kümelenme Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Kümelenme kavramı yeni bir kavram olmayıp kökeni 19. yüzyıla kadar uzanmakta ve iktisatçı Marshall'ın ortaya koyduğu yığılma ekonomilerine dayanmaktadır. Marshall'ın 1890 yılında yayınladığı 'Ekonominin İlkeleri' adlı çalışması kümelenme kavramına katkı sağlayan, kümelenmenin temelini oluşturan sanayi bölgelerini tanımlamaktadır. Porter 'Ulusların Rekabet Avantajı (1990)' ve 'Kümelenme ve Yeni Rekabet Ekonomisi (1998)' adlı

çalışmaları ile kümelenmenin firmalar arası rekabete ve iş birliğine dayandığını vurgulamıştır. Bu çalışmalarla kümelenme kavramı popüler hale gelmiştir.

Kümelenme kavramının temelini yığılma ekonomileri ve yerel uzmanlaşma oluşturmaktadır. Yığılma en net tanımıyla birlikte bulunmanın yarattığı dışsallıklardır. Klasik kuramlarda Von Thünen ve Weber'in arazi kullanımı ve sanayide yer seçimi modellerine kadar uzanmaktadır. Toprak, iş gücü ve sermaye unsurlarının Von Thünen modeline eklemesi Neo-klasik arazi kullanım modellerinin gelişmesini sağlamıştır. Weber sanayi yer seçimi analizlerinde, işletmelerin farklı yer seçimlerini ortaya koymakla beraber, üretim fonksiyonlarını da ele alarak ulaşım ve ürün maliyeti ilişkisi üzerinde durmuştur (Müderrişoğlu, 2016, s. 7). Bunların dışında sanayi işletmelerinin yer seçimiyle ilgili birçok tanımlama mevcuttur. Fakat detaylı olarak yığılma ekonomilerini ilk defa Alfred Marshall tanımlamıştır. Marshall (1890)'a göre; ekonomik faaliyetlerin belirli bir coğrafi alanda yoğunlaşması sonucu maliyetlerin azalması yığılma ekonomilerini meydana getirmektedir. Marshall, şirketler arasında bilgi transferi ve paylaşımı, iş gücü piyasası havuzu oluşturma ve ortak altyapı sonucu maliyetlerin azalmasını kümelenme oluşumuna teşvik eden ekonomik kaynaklar olarak tanımlamıştır. Marshall'ın yerelleştirme ekonomileri tanımındaki en önemli nokta, tüm işletmelerin aynı endüstri sektörüne ait olması ve firmaların yakınlığının bölgedeki tüm sektörün inovasyon yeteneklerini arttırmasıdır. Hoover'da büyük kentlerde baskın olan büyük ve çeşitli pazarların varlığını ve farklı endüstri sektörlerindeki işletmelerin coğrafi yakınlığının firmalara olan yararlı etkisini vurgulamıştır (Hofe ve Chen, 2012, s. 5).

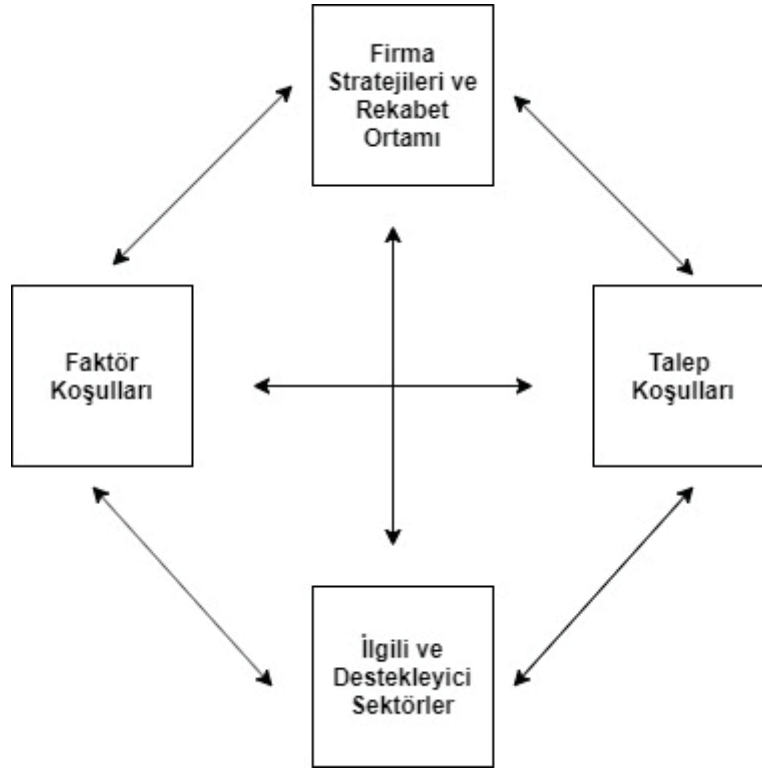
Aynı sanayi kolunda faaliyet gösteren işletmeler belirli bir coğrafi bölgede yoğunlaşarak, ortak bilgi, teknoloji, nitelikli işgücü havuzundan, piyasa bilgisine daha kolay ulaşma şeklinde ortak bir altyapı faaliyetlerinden yararlanmaktadırlar. Bu faktörler firmalar için avantaj sağlamaktadır. Tüm faktörlerin bir araya gelmesinin belirleyicisi ise mekânsal yakınlıklarıdır (Müderrişoğlu, 2011, ss. 8-9).

Kümelenme teorisi Michael Porter tarafından ortaya atılmış ve yığılmanın stratejik boyutunu ele almıştır. Kümelenme birbiriyle ilişkili firmaların ve kurumların belirli alanlarda coğrafi olarak yoğunlaşmasıdır. Kümelenmeler, rekabet açısından önemli olan birbiriyle ilişkili endüstri ve diğer kurumları içine almaktadır. Bu bileşenler makine ve hizmet sağlayan uzmanlaşmış tedarikçiler ve uzmanlaşmış altyapı sağlayıcılarını kapsamaktadır. Kümeler, çoğunlukla dikey olarak tedarik kanallarını, müşterileri, yatay olarak tamamlayıcı ürünler üretenleri, teknoloji ya da ortak girdi kullanımı yönünde ilgili olan sanayilerdeki işletmeleri bünyesinde barındıracak biçimde genişlemektedir. Kümelenmeler kamu kurumları ve üniversiteler, standart belirleyici ajanslar ve danışmalar, mesleki eğitim kurumları ve sendikalar gibi uzmanlaşmış eğitim, araştırma, bilgi ve destek sağlayan diğer kurumları da kapsamaktadır (Porter, 1998, s. 78). Firmaların coğrafi yakınlığı yakın ilişkiler, kolay bilgi transferi, güçlü teşvikler gibi uzaktan yararlanmanın zor olduğu avantajlar sağlamaktadır. Ayrıca coğrafi yakınlıkları nedeniyle işletmeler arasındaki güçlü ilişkilerin varlığının endüstrilerinin rekabetçiliğini etkilediğini vurgulamaktadır.

Porter 'Ulusların Rekabet Avantajı' adlı çalışmasında ise gelişmişlik düzeyi farklı ve çok sayıda çeşitli sektörü inceleyerek ulusal rekabet düzeyini açıklayan elmas modelini geliştirmiştir (Şekil 3). Faktör koşulları, talep koşulları, firma stratejisi, yapısı ve rekabet düzeyi, ilgili ve destekleyici sanayilerin varlığı elmas modeline göre bir ülkenin rekabet avantajının temelini oluşturmaktadır. Bu faktörlerin yanı sıra şans ve devletin rolü de modelde destekleyici unsurlar olarak belirlenmiştir (Porter, 1990, ss. 77-78). Elmas modeli genel anlamda ekonomik bakış açısıyla oluşturulmuş gibi görülse de modelde mekân kavramına dikkat çekilmiştir. Rekabet avantajının unsurları açıklanırken beşeri sermaye, altyapı, doğal afetler gibi coğrafi unsurlar vurgulanmıştır. Porter çalışmalarında rekabet koşullarının yerel yapılanmayla ilgili olduğunu belirtmiş ve kümelenme de mekân faktörünü ön plana

çıkarmıştır. Kısaca özetlersek Porter'ın kümelenme kavramına katkısı çok büyük olup, mekân faktörüne yer vermesiyle coğrafya ve kümelenme ilişkisine de katkı sağlamıştır.

Şekil 3. Elmas modeli – kümelenme belirleyicileri (Porter 1990'dan uyarlanmıştır.)

Kümelenme kavramı sanayi coğrafyası açısından da önem arz etmektedir. Sanayi coğrafyasında son otuz yılda köklü değişim ve dönüşümler meydana gelmiştir. Değişimlerin en önemlisi ise sanayinin mekânsal uyarılma sorununun ve yeni sanayi üretim alanlarının ortaya çıkmasıdır. Sanayideki yapısal dönüşümün ve politik belirlemelerin yanında birçok bölgesel ve yerel faktörün etkisinde sanayinin mekân ile ilişkisi, sadece bir yer seçimi sorunu olmaktan çıkmıştır. Mekânsal organizasyon şeklinin sanayi üretim süreçlerini kontrol eder hale gelmesiyle yığılma ve kümelenme eğilimi ortaya çıkmıştır. Sanayideki yapısal dönüşüm esnek üretim organizasyonu ile mekânsal dönüşüm ise daha çok yığılma, kümelenme, uzmanlaşma, aglomerasyon süreçleri veya ekonomileri ile kavramsallaştırılmaktadır. Üretim süreçlerine ve mekânsal yer seçimine ilişkin yerel üretim ağları, bölgesel yenilik sistemleri, firmalar arası iş birliği, işbirliğine dayalı rekabet, uzmanlaşmaya dayalı esneklik, bölgesel ve

yerel üretim sistemleri, risk paylaşımı gibi birçok yeni kavram ve teorik açıklama ortaya atılmıştır (Kaygalak, 2011, ss. 31-33).

Kavramların amacı sanayi coğrafyasında ve sanayi üretim süreçlerinde meydana gelen değişimi açıklamaktır. Zaman içerisinde farklı yaklaşımlar kümelenmenin farklı boyutlarını ele almıştır. Bu nedenle kümelenme kavramına ilişkin birçok tanım mevcuttur. Literatür incelendiğinde mekânsal yakınlığı ve sektörlerin uzmanlaşmasını öne çıkaran kümelenme tanımlarına rastlanmaktadır. Sanayi kümelenmesi kavramı ise tüm yenilik süreçlerini ve diğer kavramları içinde barındırmaktadır. Sanayi kümelenmesine ait tanımlara örnek vermek gerekirse;

Aynı alanda faaliyet gösteren hem rekabet hem de işbirliği içinde olan işletmelerin, bir alanda uzmanlaşmış tedarikçilerin, ilgili sektörlerdeki firmaların ve kurumların coğrafi yoğunlaşmasıdır (Porter, 1990, s. 73).

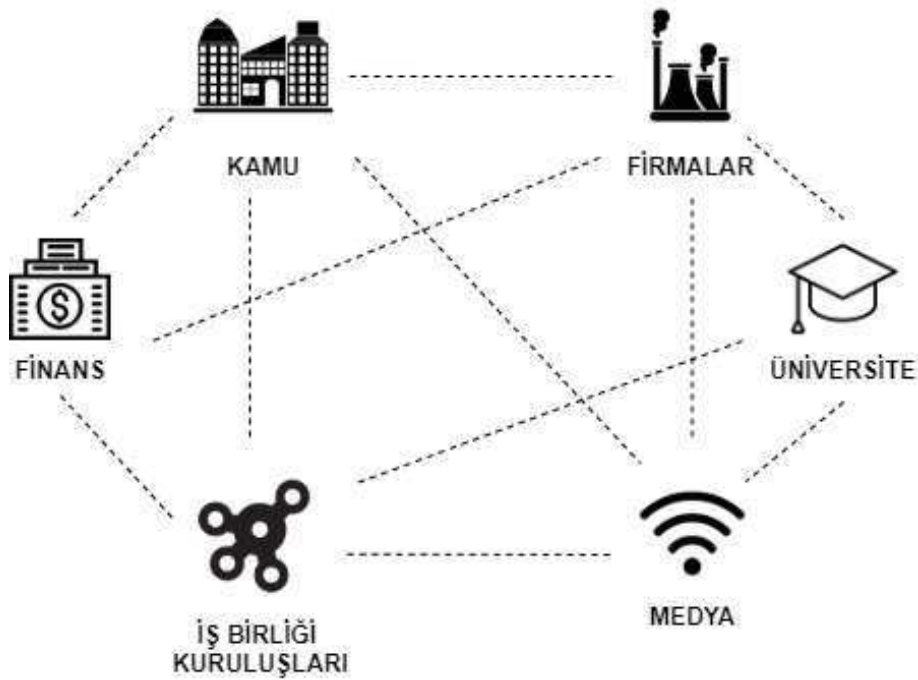
Birlikte rekabeti arttırmak amacı ile güçlü ilişkiler ve iş birliği içerisinde olan işletmeler ve aktörlerin aynı coğrafi bölgede yoğunlaşmasıdır (Andersson ve diğerleri, 2004, s. 7).

Kümelenme, işletmelerin coğrafi yakınlıkları ve karşılıklı bağımlılıkları nedeniyle bir alanda yoğunlaşmasıyla birlikte sinerji oluşturmasıdır. Özel altyapı, iş gücü havuzu ve hizmetleri paylaşan, aktif üretim ve iletişim kanallarıyla birbirine bağlanan, dolayısıyla genel fırsatlardan yararlanmayı sağlayan, coğrafi olarak sınırlanmış ilgili ya da tamamlayıcı iş kollarının aynı alandaki yoğunlaşmasıdır (Rosenfield, 1997, ss. 2-8).

Kümelenme kavramı birçok araştırmacı tarafından incelenmiş köklü bir kavram olduğundan tanımların sayısını arttırmak mümkündür. Coğrafi yakınlık ve yoğunlaşma, iş birliği, firmalar arası bağımlılık, uzmanlaşmanın varlığı, destekleyici ve tamamlayıcı hizmetler gibi kavramlar tüm tanımlarda yer alan ortak noktalardır.

Kümelenme Oluşumunu Belirleyen Unsurlar

Kümelenme oluşumunu belirleyen çeşitli faktörler mevcuttur. Kümelenme kavramında olduğu gibi bu unsurlar da çeşitli araştırmacılar tarafından farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Porter (1990) kümelenme oluşumunu belirleyen unsurları faktör üstünlükleri, pazar yapısı, stratejik aktörler ve kamu kurumları olarak belirtirken, Andersson ve diğerleri (2004) aktörler arası işbirliği ve rekabet, uzmanlaşmış aktörler arasında kurulan ilişkiler ve bu ilişkilerin mekânsal boyutunu ön plana çıkarmaktadırlar. Hall ve Teal (2013) ise artan küresel rekabet etkisi olmadan diğer unsurların kümelenme oluşumu için yeterli motivasyonu sağlayamayacağını ve kümelenmenin oluşamayacağını ifade etmektedirler. Sölvell (2009) ise kümelenme oluşumunu belirleyen unsurları altı ana başlık altında detaylı bir şekilde incelemiştir (Şekil 4). Bu unsurları firmalar, kamu kurumları, üniversiteler, finans kurumları, işbirliği ve medya kuruluşları oluşturmaktadır. Tüm unsurlar birbirleriyle karşılıklı ilişki ve işbirliği içerisinde bulunmaktadır.

Şekil 4. Küme aktörleri şeması (Sölvell 2008'den uyarlanmıştır.)

Firmalar kümeyi oluşturan ana unsurlardandır. KOBİ'ler, tedarikçiler, teknoloji, alıcı ve işgücü gibi ortak faktörleri paylaşan ilgili sanayiler ve hizmetler (danışmanlık, yasal ve ticari hizmetler) firma başlığı altında toplanmaktadır. Firmalar kümelenme oluşumu için merkezde yer alan ana unsurlardandır. Üretim, işletme ve pazar süreçlerine doğrudan katılmaları firmaların karakteristik özelliklerindedir. Firmalar tarafsız olmayıp kendi çıkarları ön planda olan ve kârlarını arttırmak amacıyla kümeye katılan unsurlardır (Andersson, 2004, s. 88; Sölvell, 2009, s. 16). Firmalar kümelenme sürecine katılarak kaynak ihtiyacını sağlamak ve kümelenmelerin oluşumunun yanı sıra gelişimlerinde de önemli rol oynamaktadırlar.

Finans unsurunu ise bankalar, risk sermayesi ve özel sermaye oluşturmaktadır. Finans faktörünün kümelenme girişimini başlatması söz konusu değildir. Fakat ilerleyen aşamalarda kümelenmenin hedeflerinin, stratejilerinin ve eylemlerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bankalar, sigorta şirketleri, emeklilik fonları ve risk sermayedarları finans aktörlerini oluşturur. Risk sermayedarları, kamu ve özel sektör fonları diğer aktörlerin yetersiz kaldığı noktalarda tamamlayıcı rolü üstlenirler. Risk sermayedarları dışında kalan aktörler finans faktörünün temel unsurları olmamasına rağmen uzun vadeli yaklaşımları ve yerel pazarları güçlü rolleri nedeniyle önem arz etmektedirler (Andersson ve diğerleri, 2004, ss. 98-99). Kümelerin gelişmesi ve başarılı olması için sermayeye ihtiyaç vardır. Finans unsurları kümelenmenin önemli bir unsuru olan firmaların yeni yatırımlarını destekleyerek, sermayeye ulaşımlarını kolaylaştırarak ve kredi sağlayarak katkı sağlamaktadır.

Kamu, bakanlıklar (sanayi ve kalkınma politikası vb.), bölgesel kuruluşlar (yerel yönetimler ve topluluklar) ile kümelenme oluşumunu belirleyen ana unsurlardandır. Bu nedenle kümelenme için önemli unsurlar arasında yer alır. Kümeler için çerçeve bir politika oluşturur ve tespit edilen sorunlara çözüm önerisi getirir. Kümelenme girişimlerine öncülük eden özel sektörü altyapı, eğitim vb. yönlerden fonlarla desteklemektedir (Andersson ve

diğerleri, 2004, s. 94; Sölvell, 2009, s. 16). Kamu kümelenme oluşumu girişimlerini desteklemesi, kümeler için ortak altyapı, politika ve stratejiler geliştirmesi bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca özel sektörle iş birliği yaparak özel sektör kümelerinin geliştirmesi içinde destek sağlamaktadır. Kümelenme oluşumunu belirleyen diğer unsurlara finansman desteği sağlayarak bu yönüyle de kümelenme oluşumunu dolaylı olarak etkilemektedir.

Akademi, araştırma enstitüleri, teknoloji transfer ofisleri ise üniversite unsuru içerisinde yer almaktadır. Üniversiteler iletişim becerileri, derin bilgi ve analiz yeterlilikleri karakterize edilmektedir. Bu yeterlilikler üniversiteleri kümelenme oluşumunun stratejik yönünü, ispat ve analiz içeren eylemlerini destekleyecek konuma getirmiştir. Ayrıca bilgi temelli ekonominin ağırlığının artması ve üretimin bilgiye odaklanmasıyla birlikte üniversitelerin bölgesel kalkınma için önemi artmıştır. Böylelikle üniversiteler eğitim ve araştırma dışında teknolojiyi yaymak, ekonomik ve sosyal kalkınmaya katılmak gibi üçüncü bir misyon kazanmışlardır (Andersson ve diğerleri, 2004, ss. 97-98; Sölvell, 2009, s. 17). Üniversiteler araştırma geliştirme projelerinin oluşturulmasında ve geliştirilmesinde firmaları desteklemektedirler. Araştırma merkezleri veya danışmalık hizmeti aracılığı ile bilgiyi kümelenme oluşumunun diğer unsurlarına ulaştırırlar.

İş birliği işletmelerinin içerisinde ise sivil toplum kuruluşları, ticaret odaları, resmi ağlar ve küme kuruluşları yer almaktadır. Bu kurumlar diğer kümelenme unsurları ile ilişki kurarak onları bir arada tutmaktadırlar. Küme çevresinde marka yaratan gazete dergi vb. medya unsurunu oluşturur (Sölvell, 2009, s. 17). Medya faktörü kümelerin tanıtımının yapılmasında, iş birliği kuruluşları ise kümelenme unsurlarının karşılıklı ilişki kurmasında etkili olmaktadır. Organize sanayi bölgeleri ortak altyapı, ucuz arsa ve nitelikli iş gücü havuzu gibi hizmetlerle firmalara kolay ve ucuz üretim yapma imkanı sağlamaktadır. Organize sanayi bölgelerinde mekansal olarak bir arada bulunan firmalar arasında iş birliği gelişmektedir.

Organize sanayi bölgeleri firmalara sağladığı avantajlar ile sanayi kümelenmesi oluşumunun önündeki engelleri kaldırarak kümelenme için temel oluşturmaktadır.

Bölüm IV: İnegöl İlçesinin Doğal ve Beşeri Çevre Özellikleri

İnegöl İlçesinin Doğal Çevre Özellikleri

İnegöl ilçesi, Marmara Bölgesi'nin güneydoğusunda yer almaktadır (Atalay ve Mortan, 2011, s. 131). 40° 10' derece kuzey enlemi, 29° 46' doğu boylamı arasındadır. Bursa'nın da güneydoğusunda yer alan İnegöl'ün; kuzeyinde Yenişehir ilçesi, güneyinde Kütahya ili, güneybatısında Keles ilçesi ve güneydoğusunda Bilecik ili bulunmaktadır. İnegöl ilçesinin yüzölçümü 1.006 kilometrekare, deniz seviyesinden ortalama yüksekliği ise 200 metredir (Akkılıç, 2002, s. 914). İnegöl ilçesi, kuzeybatı-güneydoğu yönünde 55-60 kilometre genişliğinde, 250-350 metre yüksekliğindeki havzanın çökmesi ve alüvyonların buraya dolmasıyla oluşan İnegöl Ovası'nın üzerinde yer almaktadır (Atalay ve Mortan, 2011, s. 133).

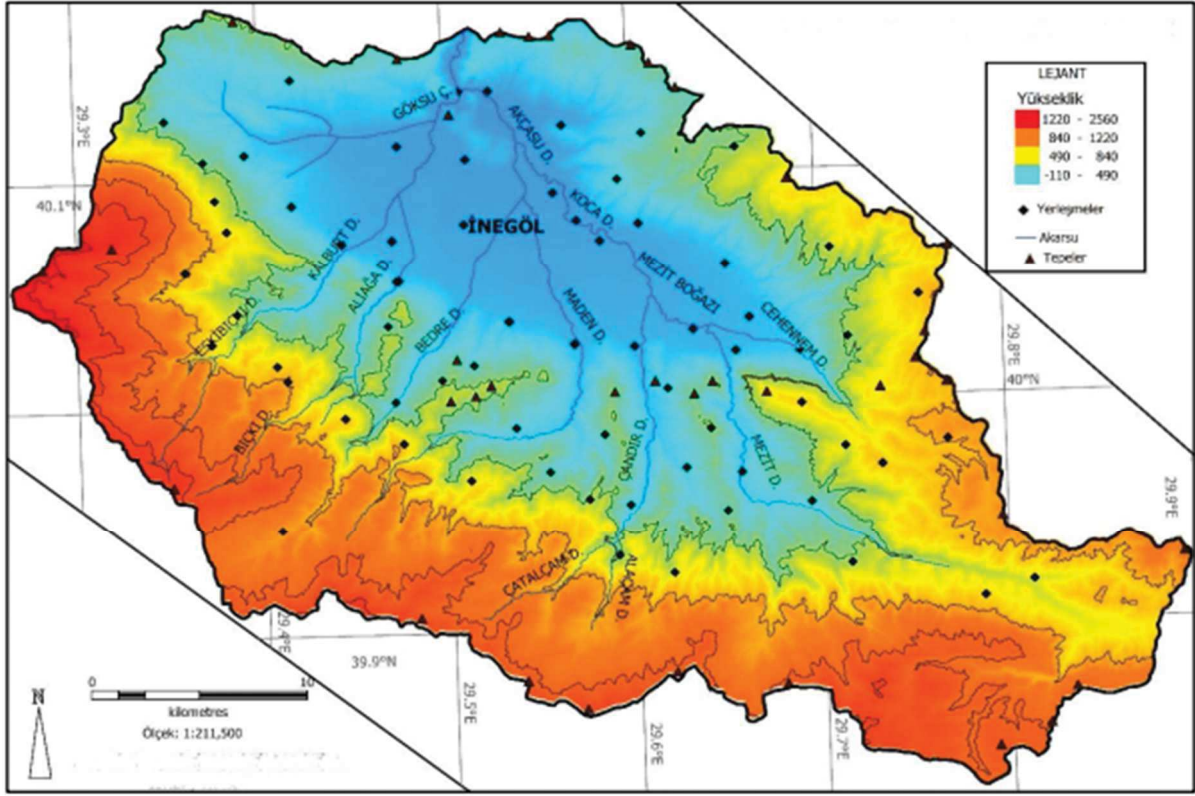
Topografik özellikler. Tabanını İnegöl Ovası'nın işgal ettiği bu havzanın çevresini, kuzeyde, İnegöl ve Yenişehir ovalarını birbirinden ayıran eşik sahası doğuda Ahı Dağı kütlesi, güneyde Domaniç Dağları ve batıda Uludağ masifi çevrelemektedir. Araştırma sahası hidrolojik bir havza niteliği taşımaktadır. Havza, taban kısmı ve etrafını çevreleyen kısmen yüksek dağ ve platolardan oluşan çevresi ile bir ünite meydana getirmektedir. Havza tabanı ve onun kuzeydoğusu ile kuzeyine yerleşmiş olan Kocadere, çevredeki yüksek kesimlerden gelen akarsular için taban seviyesi rolü oynar. Böylece İnegöl havzasının sınırları, komşu alçak sahalara dökülen akarsular ile havzanın akarsularının kaynak noktalarını birbirinden ayıran su bölümü hattından geçmektedir (Hoşgören, 1975, ss. 5-8).

Havzanın kuzey, kuzeybatı ve kuzeydoğu sınırları, Bursa ve Yenişehir ovalarına dökülen akarsularla, İnegöl Ovası'na dökülen akarsuları ayıran su bölümü hattından doğu sınırları; kısmen Yenişehir Ovası'na dökülen akarsularla ve kısmen de Sorgun deresi ve kollarıyla havzanın akarsularını ayıran su bölümleri hattından geçmektedir. Güney ve

güneydoğu sınırları, Domaniç Dağları, Tepel Dağı ve Uludağ sırasının kuzey güney yamaçlarındaki akarsuları birbirinden ayıran su bölümü çizgilerini takip etmektedir. Batı sınırları ise Bursa Ovası'na dökülen akarsuların kaynaklarını takip etmektedir (Hoşgören, 1975, ss. 5-8).

İnegöl Havzası, Marmara Bölgesi'nin güneydoğusunda yer alan üç havzadan (Bursa-Yenişehir-İnegöl) biridir. Kabaca kuzeybatı güneydoğu doğrultusunda uzanmasıyla diğer iki havzadan ayrılmaktadır. Bu uzanış doğrultusu Uludağ masifinin doğrultusuna paraleldir ve Marmara Bölgesi'nde görülen üç rölyef doğrultusundan birini oluşturmaktadır. Marmara Denizi'nin güneyinde yer alan Manyas-Karacabey-Apollyont-Bursa-Yenişehir havzaları boyunca batı-doğu doğrultusunda uzanan tektonik hatlar, İnegöl havzasında kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunu almakta ve batı-doğu doğrultusunda uzanan kısmen çukur saha İnegöl-Pazaryeri-İnönü-Eskişehir ovaları boyunca devam etmektedir. Bu özellik geçmişten itibaren Marmara Bölgesi'ni Anadolu'ya bağlayan doğal yolların birinin İnegöl havzasından geçmesine olanak sağlamıştır (Şekil 5) (Hoşgören, 1975, ss. 5-8).

Şekil 5. İnegöl ovası ve çevresinin topografya haritası (İsken, 2018, s. 13)

Ana hatlarıyla kuzeybatı - güneydoğu doğrultusunda uzanan İnegöl havzası kısmen elipse benzemektedir. Bu elips havzanın kuzeybatısında yer alan 632 metre rakımlı tepe ile güneybatıda yer alan Kömürlük tepe arasında uzanmakta olup 55-60 kilometre uzunluğa sahiptir. Havzanın genişliği ise Kaynarca tepe ile Kale tepe kuzeyi arasında 33-35 kilometre arasındadır. Yaklaşık olarak 1180 kilometre karelik bir alana sahip olan araştırma alanının en alçak noktasını 250 metrenin altındaki yükseltisi ile İnegöl-Yenişehir birleştirme boğazının vadi tabanı oluşturmaktadır. En yüksek noktasını ise 2470 metreyi aşan yükseltisi ile Uludağ üzerinde bulunan Kuzyatağı tepesi oluşturmaktadır. Kuzeyde yer alan havza tabanı İnegöl Ovası'ndan çevreye doğru, havzanın yakın ve uzak çevresinde yükselti gittikçe artmakta önce Neojen dönemine ait alçak ve basık tepeler sonra kademe kademe yükselen yaylalar ve

özellikle güneyde Uludağ'ın güneydoğuya doğru devamı olan yüksek plato ve zirveler sıralanmaktadır (Hoşgören, 1975, ss. 4-6).

İnegöl Ovası'nın kuzeyinde, ortalama yüksekliği 500-600 metre olan (Küpeli tepe 558 m.ve Karadoruk tepe 534 m.) plato sahası ovayı Yenişehir ovasından ayırmaktadır. Doğusunda ise Paleozoik dönemine ait ve eteklerinde Neojen arazisi de bulunan Ahı Dağı kütlesi yer almaktadır. Güneyinde ise ortalama yükseltileri 700 metreyi bulan Gencedede (750m), Kuyubaşı (589m), Yel Değirmeni (760m), Dikilitaş (637m) ve Ağılların (792m) tepeleri ile ovanın yakın çevresinin büyük bölümünü oluşturan neojen arazisi yer almaktadır. Batısında ise Uludağ masifinin Paleozoik döneminde meydana gelmiş gnays, mermer ve dioritlerden oluşmuş olan doğu yamaçları bulunmaktadır (Hoşgören, 1975, ss. 6-8).

İnegöl Ovası'nda ilk akarsu şebekesinin nasıl oluştuğu tam olarak bilinmemekle beraber Bursa Ovası'nda olduğu gibi geniş bir sahada Neojen örtüsü üzerinde meydana gelmiş olması ve zamanla temele gömülerek dar ve derin boğazlar oluşturduğu tahmin edilmektedir. Havzanın en önemli akarsuları Uludağ masifiyle ve Domaniç dağlarının kuzey eteğinden doğan dere ve çaylardır. Bunlar doğudan batıya doğru Kocası, Aksu, Oylat, Hocaköy ve Cerrah dereleridir. Oylat, Hocaköy ve Cerrah akarsuları tabakaların eğimine göre konsekant, kolları ise subsekant akarsu konumundadır. Kocası, İnegöl Ovası'nı Yenişehir Ovası'ndan ayıran eşik sahasında kuzey-güney doğrultusunda birleştirme boğazı ile ovayı dış drenaja bağlamaktadır. Boğazın ağız kısmı sürempoze boğaz karakterindedir. Ova birleşme boğazının oluşması sonucunda kapalı havza durumunda değildir (Ardel, 1947, ss. 85-87).

Klimatolojik özellikler. Marmara Bölgesi'nde bulunan İnegöl ilçesinde Akdeniz ve Karadeniz ikliminin özelliklerini yansıtan Marmara Geçiş iklimi görülür. Akdeniz iklimine göre yazlar daha az kurak ve kışlar daha serindir (Efe, 1999, s. 195)

Araştırma alanı yıl boyunca farklı hava kütlelerinin etkisi altında bulunmaktadır. Hava kütlelerinin mevsimlere göre değişimi de iklim özelliklerini belirler. Bunun dışında yükselti, yer şekillerin uzanış doğrultusu ve sürtünme gibi etkenler de hava kütleleri üzerinde etkili olur. Çalışma alanında yaz mevsiminde tropikal hava kütleleri etkili olurken kış mevsiminde polar hava kütleleri etkili olmaktadır. Bunun sonucunda kış mevsiminde alçak basınç görülür ve soğuk, yağışlı, rüzgarlı hava koşulları hakim olur. Yaz mevsiminde yüksek basınç görülür ve kurak, sıcak hava koşulları hakim olur (Menteşe, 2016, s.75).

Araştırma alanının sıcaklık koşullarına bakıldığında bulunduğu enlemden dolayı ortalama sıcaklık ülkenin güneyine göre daha düşüktür. Yıllık ortalama sıcaklığı 13,4 °C'dir. Sıcaklığın yıl içindeki gidişatına bakıldığında en soğuk ay 3,6 °C ile Ocak en sıcak ay ise 23,3 °C ile Ağustostur (Tablo 6). Bölge yaz aylarında çok sıcak olmaz, kış aylarında ise sıcaklık hiçbir zaman 0 °C'nin altına düşmez. Bu nedenle mevsimler arası sıcaklık farkı çok yüksek değildir ve sıcaklığın seyri düzenlidir (Menteşe, 2016, s. 78).

Tablo 6

İnegöl ilçesinin 1980-2018 yılları aylık ortalama, en yüksek ve en düşük sıcaklık değerleri

İnegöl	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ortalama
Ort. Sıcaklık (°C)	2,3	7,5	9,6	13	16,1	20,7	23,2	23,3	19,6	13,2	8,1	3,9	13,4
En Yüksek Sıcaklık (°C)	21,8	26,8	29,9	31,8	33,1	37,0	38,1	35,6	40,4	31,2	27,6	20,5	40,4
En Düşük Sıcaklık (°C)	18,3	10,7	-3,6	-1,6	3,5	6,6	8,5	8,0	3,3	-1,3	-7,1	10,5	18,3

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü (2019)

Yağış ve nem koşullarına bakıldığında en fazla yağış %32,6 oranı ile kış aylarında düşer. En az yağış ise %10,5 oranı ile yaz aylarında düşmektedir. Yıllık nisbi nem oranı %68,1 olmakla beraber sonbahar ve kış aylarında aylık nisbi nem oranı en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Basınç ve rüzgar koşullarına bakıldığında basınç değeri çok yüksek değildir ve ortalama basıncı 982 milibardır. Bölgedeki basınç merkezleri ve topoğrafya koşulları hakim rüzgar yönü üzerinde etkili olmaktadır. Bölgenin hakim rüzgar yönü BKB (Batı Kuzeybatı)'dır. Ayrıca mevsimlere göre egemen rüzgar yönü değişebilmektedir (Menteşe, 2016, s. 76).

Bitki örtüsü. Marmara Bölgesi'nin bitki örtüsü, ekolojik yönden Karadeniz ve Akdeniz bölgeleri ile bu bölgeler arasında geçiş bölgesi olan Marmara Geçiş Bölgesi olmak üzere üç bölgeye ayrılır. Güney Marmara Bölümü'nde yüksek dağların kuzeye bakan yamaçlarının alt seviyelerinde geniş yapraklı ormanlar, üst kısımlarda ise iğne yapraklı ormanlar yaygın duruma geçmektedir (Atalay ve Mortan, 2011, s. 153). Marmara Bölgesi'nin güneydoğusunun özellikle kuzeye bakan yamaçları ve akarsu vadilerinin iç kısımları kayın

ormanları ile kaplıdır (Atalay, 1983, s. 105). Araştırma alanı da Güney Marmara Bölümü'nde yer almakta olup bitki örtüsü Marmara Geçiş Bölgesi'nin özelliklerini göstermektedir.

İnegöl, dört bir yanı ormanlarla çevrili bir ilçedir. Geniş yapraklı ormanları çoğunlukla kayın ağaçlarından oluşmaktadır. Yörede kayınların yanı sıra ıhlamur, gürgen, söğüt, kavak, karaağaç ve meşe ağaçları da bulunmaktadır. Kayınlar 800-900 metreden sonra göknar ve karaçamlarla birlikte karışmakta daha yükseklerde ise saf göknar ormanları görülmektedir (Kaynak, Daşkın ve Yılmaz, 2010, s. 14).

Araştırma alanının güneyini meydana getiren Uludağ'da 1320 bitki türü bulunmaktadır. Bu türlerden 138'i Türkiye, 33'ü ise Uludağ endemiği olmak üzere 171 endemik tür mevcuttur (Erdoğan, 2019, s. 35). Yapılan araştırmalar sonucu İnegöl ilçesinde 600 bitki türünün yetiştiği tespit edilmiştir. Bu türlerin 48'i ise endemik bitkidir. Uludağ'da yetişen 33 endemik türün 11 tanesi de İnegöl ilçesi sınırları içerisinde yetişmektedir (Kaynak vd., 2010, s. 15).

Uludağ endemikleri arasında yer alan Uludağ göknarı (*abies bornmülleriana*) İnegöl ilçesi sınırları içerisinde yer alan Kıran, Kuzyatağı ve Nergis yaylalarında 1900-1950 metrelere kadar görülmektedir. Bursa ili çevresine sarıçamın görüldüğü tek yer olan Uludağ'ın doğusu da İnegöl ilçesi sınırları içinde yer almaktadır (Kaynak vd., 2010, s. 15).

İnegöl ilçesi sahip olduğu fiziki çevre özellikleri ile birçok bitkiye ev sahipliği yapmaktadır. Bitki örtüsü çeşitliliği yörede ekolojik zenginlik yaratmakta yörenin turizm potansiyelini desteklemektedir. Ayrıca zengin bitki örtüsü yörenin temel ekonomik kaynağı olan mobilya sanayini de hammadde açısından desteklemektedir.

Beşeri Çevre Özellikleri

Yerleşme tarihi. İnegöl ilçesinde 1847 yılında yapılan arkeolojik kazılardan elde edilen bulgulara göre İnegöl'de yerleşimin İ.Ö. 3000 yılına kadar uzandığı anlaşılmaktadır (Köse, 2010, s. 5). İnegöl'de eski çağ yerleşimleri önemli yer tutmaktadır. Yerleşimler topografik açıdan farklı sahalarda, yakın mesafelerde ve aynı yolların üzerinde yer almaktadır. Bu yerleşimler İnegöl I (Cuma Tepe), İnegöl II, Boğazköy, Palangatepe, Kulaca, Çitli, Kurşunlu ve Şipalı Höyüğü 'dür (Novruzlu, 2016, s. 249). Bu yerleşimlerin yüzyıllar boyunca kazandığı yükseklik düşman saldırılarına karşı koruma avantajı sağlamanın yanı sıra havadar ve ferah yaşam koşuluyla da sağlıklı bir ortam sunmuştur (Polat, 2018, s. 29).

Hititler, Lidyalılar, Persler, Romalılar, Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu geçmişte yörede hüküm süren medeniyetler arasındadır (Küçükkaya, 2016, s. 65). Yörede bu medeniyetlere ait kültürel izlere rastlamak mümkündür.

İnegöl ilçesi hem coğrafi yapısı hem de ekonomik yapısı nedeniyle önemli ölçüde göç alan bir yerleşim yeri olmuştur. Özellikle 19. yüzyılın sonlarına doğru artan göçler nüfus hareketliliğini de beraberinde getirmiştir. Muhacirlerin yöreye yerleştirilmesi nüfus artışına neden olmuş ve bunun sonucunda yeni yerleşim yerleri kurulmuştur. 1892- 1893 yılları arasında oluşturulan Hamidabad Köyü göç hareketleri neticesinde kurulmuştur. 1887-1888 yılında yöreye göç eden ve Tuzaklı Göl mevkiine izinsiz olarak yerleştirilen muhacirler daha sonra araziye bina inşa ederek Hamidabad köyünü meydana getirmişlerdir. İlerleyen yıllarda da muhacirler yöreye göç etmeye devam etmişlerdir (Uzun ve Yıldırım, 2016, ss. 108-109).

1912-1913 Balkan Savaşları'nın ardından Balkanlardan, Kurtuluş Savaşı sonrası mübadeleyle birlikte Yunanistan'dan, 1950-1990 yılları arasında Bulgaristan başta olmak üzere Balkanlardan, 1970'li yıllardan itibaren ise Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesi'nde gelen göçmenler yöreye yerleşmeye başlamıştır (Zafer, 2016, s. 562).

Yerleşmenin iktisadi tarihi incelendiğinde tarımın İnegöl ilçesinin temel geçim kaynaklarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Arpa ve buğday başta olmak üzere tahıl ürünleri ekonomisinde önemli bir payı oluşturmaktaydı. 1840'lı yıllarda ipek böcekçiliği ekonomik faaliyetler arasında önde gelen sektörlerden olmuştur. II. Abdülhamit döneminde ipek böcekçiliğini desteklemek amacıyla bölgeye dikilen dut ağaçları sayesinde sektör oldukça gelişme göstermiştir. 1890 yılında kurulan şimdiki adıyla İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası verilerine göre 1890 yılında yörede beş adet ipek fabrikası bulunmaktaydı. Bölgede yeterli mera alanı bulunmadığından hayvancılık çok fazla gelişmemiştir. Kerestenin büyük çoğunluğunun hayvanlar ile taşınmasına rağmen hayvan sayısı yeterli değildi (Kahraman, 2018, ss. 38-42).

İnegöl ilçesinde geçmişteki ekonomik faaliyetlerden biri de kerestecilik olmuştur. Kerestecilik ilk olarak inşaat sektörüyle birlikte önem kazanmıştır. Ayrıca tersanelerde gemi yapımı amacıyla ile bölgeden kereste temin edilmekteydi. Özellikle Ahı Dağı çevresinde yaşayanlar kereste işi ile uğraşmaktaydı (Kahraman, 2018, ss. 30-37).

Nüfus özellikleri. Osmanlı Devleti'nde asker kaçaklarını ve vergi yükümlülerini belirlemek amacıyla ilk defa 1831 yılında nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayımda Hüdavendigâr sancağı içinde yer alan İnegöl nüfusu 6.817 kişi olarak kaydedilmiştir. 1881-1882 sayımında İnegöl ile ilgili daha detaylı bilgiler bulunmakta 38.843'i Müslüman, 5.504'i Ermeni olmak üzere toplam nüfus 43.847 olarak kaydedilmiştir (Karpat, 2010, ss. 230-278). Osmanlı Devleti 1914 nüfus sayımında İnegöl nüfusu 56.238'i Müslüman, 7.101'i Ermeni olmak üzere toplam nüfus 63.339 olarak kaydedilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan ilk sayım olan 1927 yılı sayımında İnegöl ilçesinin nüfusunun 59.120 olduğu görülmektedir (Akkılıç, 2002, s. 916). Toplam nüfusun 11.832'si şehirde, 47.288'i köylerde yaşamaktadır ("28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül

3 Usuller, Kanun ve Talimatnameler Neticelerin Tahlili”, 1929, s.17). Bu bilgiler doğrultusunda toplam nüfusun %21’inin şehirde, %79’unun ise köylerde ikamet ettiği anlaşılmaktadır.

İnegöl nüfusu 1935 yılında 13.079’u şehir, 40.064’ü köy nüfusu olmak üzere toplam 53.143 olarak kaydedilmiştir. 1955 yılında ilçenin toplam nüfusu 66.222’ye yükselmiştir. Sanayileşme hareketlerinin başlamasıyla birlikte çalışmak için farklı il ve ilçelere giden nüfus ilçeye geri dönmesinin bu yükselişteki etkisi büyüktür. 1965 yılına gelindiğinde 49.13’i köy nüfusu, 27.777’si şehir nüfusu olmak üzere ilçe nüfusu 76.908’e ulaşmıştır. Bu tarihten sonra ilçe nüfusu düzenli bir şekilde artış göstermiştir. 1980 yılından itibaren ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi sanayileşmenin hız kazanmasıyla ilçe hızla göç almaya başlamıştır. 1985 yılında ilçe nüfusunun 106.372’e ulaşmasıyla birlikte şehir nüfusu da ilk defa köy nüfusunu geçmiştir (Tablo 7).

Tablo 7

İnegöl İlçesi Nüfusu

Yıllar	Köy Nüfusu	Şehir Nüfusu	Toplam Nüfus
1935	40.064	13.079	53.143
1940	39.900	13.740	53.640
1945	44.270	15.165	59.435
1950	46.247	16.696	62.943
1955	46.277	19.450	66.222
1960	46.722	25.297	74.539
1965	49.131	27.777	76.908
1970	48.907	31.871	80.778
1975	50.200	37.805	88.005
1980	52.575	45.237	97.812
1985	51.713	54.659	106.372
1990	55.094	71.120	126.214
2000	80.599	105.959	186.558
2007	77.866	130.448	208.314
2008	54.525	158.575	213.100
2009	53.834	161.541	215.375
2010	53.697	167.419	221.116
2011	53.066	172.406	225.472
2012	52.195	177.617	229.812
2013		236.168	236.168
2014		242.232	242.232
2015		249.091	249.091
2016		255.032	255.032
2017		257.931	257.931
2018		268.155	268.155

Kaynak: tuik.gov.tr Son Erişim Tarihi:19.10.2019

2000 yılı nüfus sayımında 80.599'u köy, 105.959'u şehir nüfusu olmak üzere ilçenin toplam nüfusu 186.558'e ulaşmıştır. 2000 yılından itibaren köy nüfusu düzenli olarak düşüşe,

şehir nüfusu ise yükselişe geçmiştir. Bu tarihten günümüze kadar şehir nüfusunun düzenli olarak artmasının en önemli nedeni ilçede kurulmuş olan organize sanayi bölgelerindeki fabrika sayısının artması ve bunun sonucunda sanayileşmeye bağlı olarak göçün hız kazanmasıdır. Gerek doğumlar, gerekse sanayileşme sonucu gelen göçlerle İnegöl ilçesinin 2018 yılı nüfusu 268.155'dir (Tablo 7).

Ekonomik hayat. İnegöl ilçesi ekonomisinde geçmişten günümüze en önemli ekonomik faaliyetler, tarım, hayvancılık, orman ürünleri ve mobilya sanayidir. Geçmişte ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı iken, ormancılık ile uğraşan zanaatkar topluluk zaman içerisinde gelişerek mobilya sanayinin temellerini atmıştır. Günümüzde başta sanayi olmak üzere tarım, turizm ve ticaret ilçe ekonomisinde başat sektörlerdir.

Tarım. Geçmişte tarımsal faaliyetler İnegöl ilçesi ekonomisinin temelini oluşturmuştur. İnegöl şehrinin büyük bir ovanın ortasında kurulmuş olması, halkın geçimini sağlamak için öncelikli olarak topraktan faydalanmasına ve tarımın gelişmesine neden olmuştur (Bülbül, 2006, s. 2002). İlçede oldukça erken tarihlerde tütün, devlet kontrolünde haşhaş ve pirinç üretilmiştir. 1840-1841 yılı aşar vergisi rakamlarına göre tahıl ürünlerinin ilçe ekonomisinde önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Bu ürünler arasında ise arpa ve buğday üretimi piyasa talebinden dolayı ön plana çıkmaktadır. Yanı sıra çavdar, mısır, mercimek, nohut, fasulye gibi baklagiller ve sebze meyve yetiştirilmiştir (Uzun ve Yıldırım, 2016, ss. 112-113).

Günümüzde İnegöl ilçesinin 297.840 dekarlık alanı tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Toplam tarım alanınının 178.600 dekarlık bölümü tarla arazisi, 105.900 dekarlık bölümü meyve bahçeleri arazisi ve 6.400 dekarlık bölümü sebze arazisi olarak kullanılmaktadır. Geriye kalan 6.940 dekarlık bölüm ise tarıma elverişsiz arazidir. Tarım ürünlerinin üretim alanları incelendiğinde (2017) 60.000 dekar alan ile buğday birinci sırada yer alırken, 32.000 dekar alanla armut ikinci, 24.000 dekar alanla ceviz üçüncü, 22.000 dekar

alanla ayçiçeği(yağlık) dördüncü ve 18.000 dekar alanla şeftali beşinci sırada üretim alanına sahiptir (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2018, ss. 59-63).

Sanayi. İnegöl ilçesinde 1927 yılında un, tahıl ve kereste fabrikalarının kurulmasıyla sanayi faaliyetleri başlamıştır. Bu fabrikalara ek olarak 1950 yılında dokuma, 1953 yılında tuğla fabrikası üretime geçmiştir. 1954 yılında küçük sanayi ve 1955 yılında büyük sanayi sitesinin kurulmasıyla birlikte işletmeler bu bölgelerde toplanmaya başlamıştır. 1950-1960 yıllarında mobilya esnafı öne çıkmaya başlamıştır. 1977 yılında Organize Sanayi Bölgesinin kurulması İnegöl sanayinin ivmelenmesine yol açmıştır. İnegöl OSB, Türkiye’de bir ilçede kurulan ilk Organize Sanayi Bölgesi olma özelliğini taşımaktadır. 1975 yılına gelindiğinde özel sektör tarafından İnegöl’ün ekonomisini canlandıran birçok sanayi işletmesi kurulmuştur (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019, s. 16). İnegöl ilçesinde 2018 yılı İTISO verilerine göre İnegöl’de çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin bulunduğu görülmektedir. İşletmeler arasında %87.4’lük oranla en fazla pay mobilya sanayine aittir. Buna karşılık en az pay ise %0.3’lük oranla otomotiv yan sanayine aittir.

Tablo 8

İnegöl İlçesinde Sektörlere Göre Faaliyet Gösteren İmalat Sanayi İşletmeleri

Sektör	İşletme Sayısı(%)
Mobilya	87,4
Tekstil	2,6
Gıda	1,4
Orman Ürünleri	2,4
Otomotiv Yan Sanayi	0,3
Kimya	1,2
Makine ve Metal	2,8
Diğer Sektörler	1,9
Toplam	100

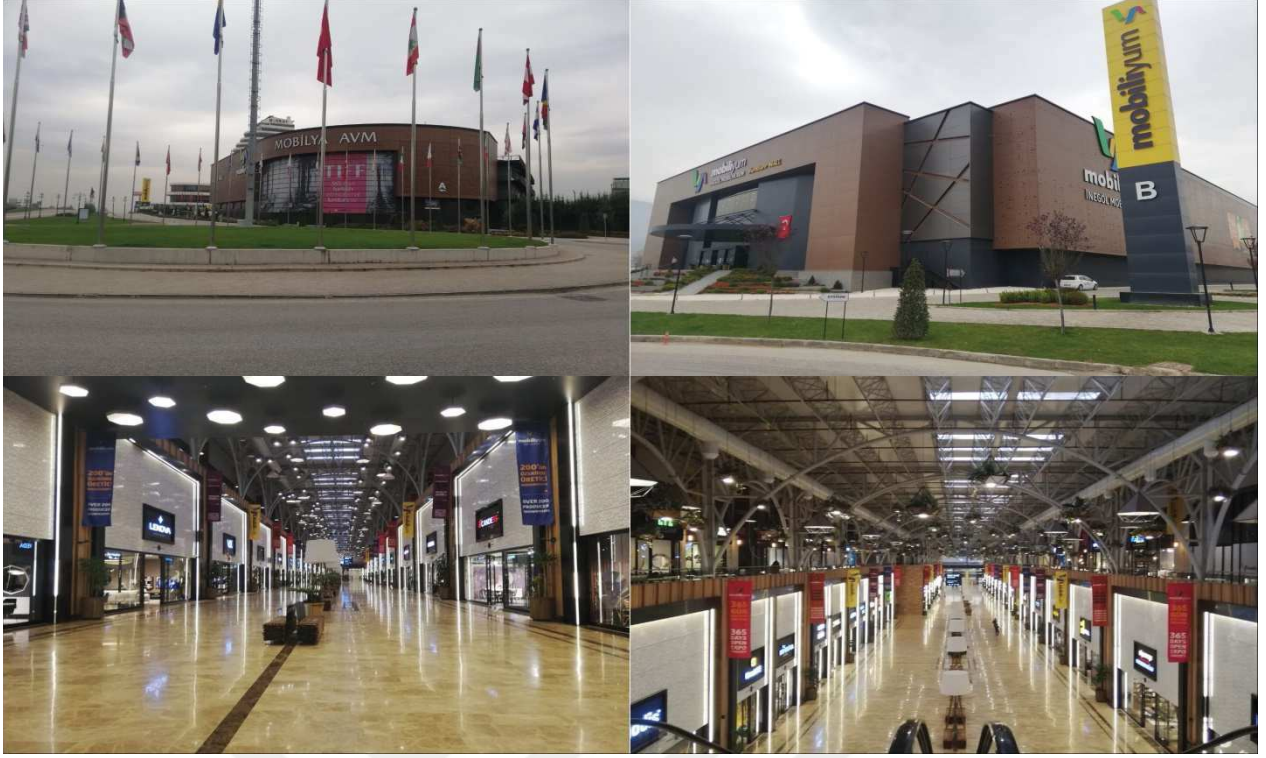
Kaynak: İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası (2018)

2000’li yıllara gelindiğinde açılan eğlence merkezleri ve fuar merkezi ile İnegöl’ün güneyinde yeni çekim merkezleri oluşmuştur. Mobilya sanayi fabrikalaşmaya ve aynı zamanda markalaşmaya başlamıştır. Mobilya mağazaları ise Ertuğrul Gazi caddesinde (Fotoğraf 1) toplanmaya başlamıştır. Caddenin uzun ve geniş olması hem yer açısından hem de mağazaların bir arada toplanması açısından önemli bir gelişme olmuştur. 2000 yılından sonra ihracata bağlı olarak kalitede, hedeflerde, tasarımlarda yükselme, kullanılan teknolojilerde yenileşme görülmeye başlanmıştır (Kahraman, 2018, ss. 181-183).

Fotoğraf 1. Ertuğrulgazi mobilyacılar caddesinden bir görünüm (Araz, 2019)

Ekonomik gelişmeyle birlikte ticaret yelpazesi de genişlemeye başlamıştır. 2011 yılında İnegöl Alışveriş Merkezi (Avm) yeni bir çevre oluşturmuştur. 2011 yılında Türkiye'nin ilk ilçe mobilya alışveriş merkezi olma özelliğini taşıyan Mobilyum Avm açılmıştır. Bursa İnegöl karayolu üzerinde bulunan alışveriş merkezi önemli bir mobilya merkezi haline gelmiştir.

Fotoğraf 2. Mobilyum Alışveriş Merkezi (Araz, 2019)

Turizm. İnegöl ilçesi gerek fiziki gerekse beşeri çevre özellikleriyle turizm açısından önemli lokasyonlardan biridir. İlçe ormanlık alanları, dağlık sahaları, hidrografik kaynakları, flora ve fauna özellikleri ile birçok doğal çekiciliğe sahiptir. Yanı sıra geçmişten itibaren birçok medeniyete ev sahipliği yapması nedeniyle tarihi eserler ve kültürel değerler açısından da oldukça zengindir.

İnegöl şehir merkezine 27 km uzaklıkta, Tahtaköprü bucağına bağlı Saadet Köyü sınırları içinde Oylat Deresi kenarında Oylat Kaplıcası bulunmaktadır. Oylat jeotermal sıcak su kaynağı, kaplıca amaçlı termal turizm hizmeti vermektedir. Oylat Kaplıcası Marmara Bölgesi'nin en önemli kaplıcaları arasında yer almaktadır (Akçay, Çıtıroğlu, Çakır ve Bacak, 2014, s. 30). Kaplıca yöreye yakın çevre iller başta olmak üzere yurt içinden ve yurt dışından gelen turistler tarafından ziyaret edilmektedir.

İnegöl ilçesi şehir merkezinden 17 kilometre uzaklıkta Oylat Mağarası bulunmaktadır. Oylat Mağarası'nın toplam uzunluğu 665 m olup, kanyon yamacında askıda kalmış ve yatay olarak gelişmiş fosil bir mağaradır (Atabey, Nazik ve Törk, s. 4). Mağara 2006 yılında turizme açılmış olup, mağara içinin klimatizm özellikleri astım ve bronşit gibi hastalıkların tedavisinde kullanıldığından sağlık turizmini desteklemektedir (Erdoğan, 2019, s. 120). Mağara kaplıca merkezine yakın olması nedeniyle çok fazla turist tarafından ziyaret edilmektedir.

İnegöl ilçesinde Oylat Mağarası ve Kaplıcasının dışında Çitli Maden Suyu, Fevziye Kanyonu, Elmaçayır Mağarası, Dokuzlar ve Hacıkara Şelalesi, Boğazova ve Kıran Yaylası gibi doğal turistik alanlar da bulunmaktadır.

İnegöl ilçesindeki önemli tarihi eserler Osmanlı Devleti döneminden kalmıştır. İshak Paşa Camii ve Külliyesi, Hamza Bey Camii, Yıldırım Camii, Kurşunlu Camii, Kurşunlu Han ve Ortaköy Kervansarayı ilçedeki önemli tarihi eserler arasında yer almaktadır. Yörede bulunan Geyikli Baba, Turgutalp, Çavuşköy, Sungurpaşa, Yiğitköy ve Genç Ali Sultan Türbesi inanç turizmi potansiyelini desteklemektedir.

İnegöl ilçesinin fiziki ve beşeri özelliklerinin yanı sıra ekonomik özellikleri de turizme katkı sağlamaktadır. İnegöl ilçesinde öne çıkan mobilya sanayi alışveriş ve fuar turizmini desteklemektedir. İlçede her yıl düzenlenen Mobilya ve Dekorasyon Fuarı'nı yurt içi ve yurt dışından gelen birçok katılımcı ziyaret etmektedir. Ayrıca ilçede bulunan Mobilyum AVM'ye alışveriş yapmak üzere birçok kişi gelmektedir. Bu da yörede alışveriş turizminin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Ulaşım ve ticaret. İnegöl, ülkemizde sanayinin gelişim gösterdiği önemli şehirlerden biri olan Bursa'ya 45 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır. Güney Marmara ile İç ve Batı Anadolu bölgelerini birbirine bağlayan ulaşım yolları üzerinde yer almaktadır. Bu durum

ilçeni gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Gemlik ve Mudanya limanlarına kara yolu ile bir buçuk saatte ulaşım sağlamak mümkündür. Yenişehir Uluslararası Havalimanı ise yarım saatlik bir mesafedir. İlçede devlet karayolları uzunluğu 112 kilometre olup bu yollar ile Yenişehir, Bozüyük ve Domaniç'e ulaşım sağlanmaktadır. Ayrıca 280 kilometre köy yolu ağı bulunmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6. İnegöl ilçesi ve çevresi ulaşım ağı (<https://www.kgm.gov.tr/> Son Erişim Tarihi: 04.02.2020).

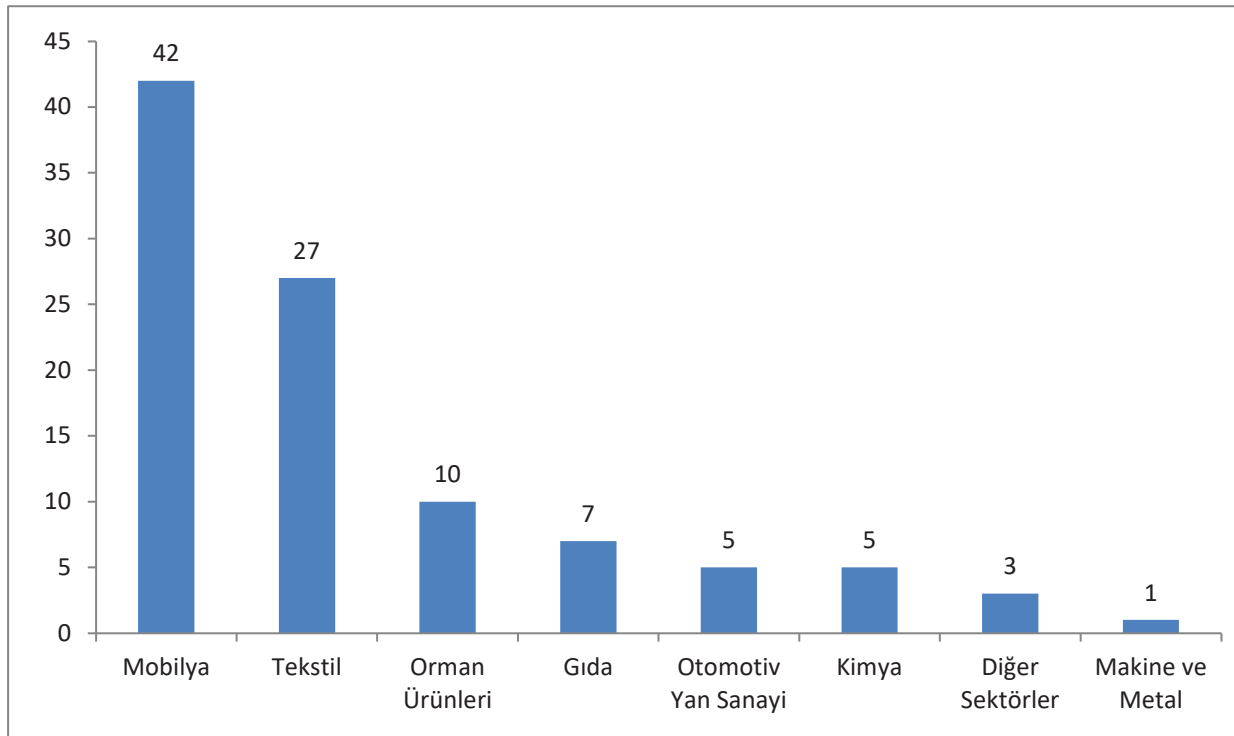
Bursa-İnegöl-Bozüyük yoluyla İstanbul, Eskişehir ve Ankara'ya ulaşım sağlanmaktadır. İnegöl-Yenişehir yolu ile Bilecik'e ulaşım sağlanmaktadır. İnegöl-Tahtaköprü-Domaniç yoluyla Kütahya ve Batı Anadolu'ya ulaşım sağlanmaktadır. İnegöl'ü Bursa ve Ankara'ya bağlayan devlet karayolu yörenin en önemli ulaşım yoludur. İpek Yolu

olarak bilinen İnegöl-Bilecik yolu da yörenin geçmişten itibaren önemli ulaşım yolları üzerinde bulunduğunu kanıtlamaktadır (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019, ss. 6-7). Yöre coğrafi konumu nedeni ile bölgeler arası köprü görevi görmektedir. Bu da yörede önemli bir ticari hareketlilik yaratmaktadır. Bu hareketlilik ekonomisine de yansiyarak olumlu katkılar sağlamaktadır.

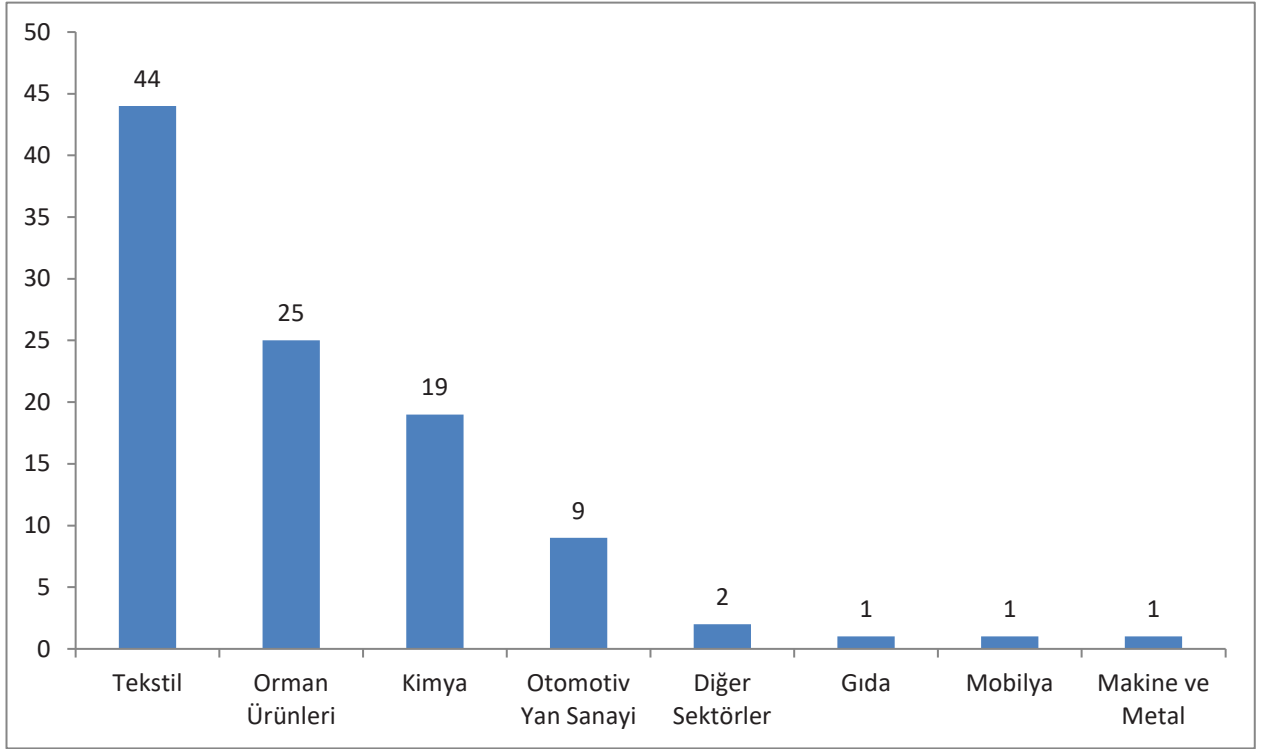
İnegöl ilçesinin ticaret istatistikleri incelendiğinde mobilya, tekstil, orman ürünleri, gıda, otomotiv yan sanayi, kimya, makine ve metal sanayinin ihracat ve ithalatta önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.

İnegöl ilçesinde faaliyet gösteren işletmelerin ihracattaki payı incelendiğinde sırasıyla mobilya, tekstil, orman ürünleri, gıda, otomotiv yan sanayi, kimya, makine ve metal sanayinin ihracatta önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. İlçede 2018 yılında 1.011.622.568,31 dolar değerinde ihracat gerçekleştirilmiştir. İhracat içerisinde en fazla pay %42'lik oranla (424.578.764,75 \$) mobilya sanayine aittir (Grafik 1). Mobilya sanayinin ardından ihracatta en fazla pay tekstil (%27) orman ürünleri (%10) ve gıda sanayine (%7) aittir.

Grafik 1. İnegöl ilçesinin 2018 yılı ihracatının sektörel dağılımı (%) (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019).

İnegöl ilçesinde faaliyet gösteren işletmelerin ithalattaki payı incelendiğinde sırasıyla tekstil, orman ürünleri, kimya, otomotiv sanayi, gıda, mobilya, makine ve metal sanayi mamullerinin ithalatta önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. İnegöl ilçesinde 2018 yılında 320.043.452,058 dolar değerinde ithalat gerçekleştirilmiştir. İthalat içerisinde en fazla pay %44'lük oranla tekstil sanayine aittir. Tekstil sanayinin ardından ithalatta en fazla pay orman ürünleri (%25), kimya (%19) ve otomotiv yan sanayine (%9) aittir (Grafik 2).

Grafik 2. İnegöl ilçesinin 2018 yılı ithalatının sektörel dağılımı (%) (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019).

Ticarete en fazla konu olan mobilya adeta ilçe ile bütünleşmiştir. Marka değerine sahip olan mobilyanın ilçe ticaretine katkısı oldukça fazladır. İnegöl ilçesinin birçok ülke ile ticari faaliyette bulunması ulusal ve uluslararası tanınırlığa sahip olmasına neden olmuştur.

Bölüm V: İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Yer Seçimine Etki Eden Faktörler

Sanayi bölgelerinin yer seçimine etki eden faktörlerle ilgili çok sayıda teori ve çalışma bulunmaktadır. Kuruluş yeri faktörü ise ilk defa Alfred Weber tarafından ortaya atılmıştır. Weber'in optimum kuruluş yeri modelinde taşıma maliyeti, iş gücü maliyetlerinde yöresel farklılıklar ve yığılma avantajları esas alınmıştır. Bu doğrultuda sanayi kuruluşları taşıma ve iş gücü maliyetlerinin en az olduğu yerlerde kurulmalıdır. Bunun sonucunda yoğun iş gücü ve hammaddeye sahip alanlar sanayi kuruluşlarını kendine çekmektedir (Mutluer, 1995, s. 41; Müftüoğlu, 1983, s. 27). Bunun dışında kuruluş yeri faktörleri arasında pazar, sermaye, ulaşım, enerji kaynakları ve girişimciliği dahil eden çalışmalar da mevcuttur.

Tümertekin (1972) kuruluş yeri faktörlerini bölgesel ve lokal faktörler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bölgesel faktörler hammadde, iş gücü, enerji kaynakları ve pazar olarak belirtilmiştir. Ulaşım olanakları, yerleşim yerlerine yakınlık, arazi koşulları ve su başlıca lokal faktörler olarak belirtilmiştir.

Kuruluş yeri faktörleri sanayi kollarına göre de değişiklik göstermektedir. Tarımsal ürünleri işleyen sanayi kuruluşları hammaddeye, gıda sanayi pazara, petro-kimya sanayi ulaşım yollarına yakın bölgeleri kuruluş yeri olarak seçmektedir. Yanı sıra girişimin türü de kuruluş yeri seçimini etkileyebilmektedir. Stratejik öneme sahip bir ürünü üreten ve kamu tarafından kurulan sanayi işletmeleri iç bölgelerde, ortak sayısı fazla olan şirketler ise ortakların isteği doğrultusunda kendi yörelerinde kurulmaktadır. Özel sektör ise kâr payının en yüksek olduğu yerleri kuruluş yeri olarak seçmektedir. Bu bağlamda sanayinin kuruluş yeri seçiminde birbiriyle bağlantılı birçok faktörün etkili olduğu görülmektedir (Mutluer, 1995, s. 43).

İnegöl ilçesi kuruluş yeri faktörleri ele alındığında, İnegöl mobilya sanayinin gelişmesinde ve mobilya sanayinde İstanbul'dan sonra ikinci bir merkez olmasında

hammadde, ulaşım, iş gücü ve pazar faktörlerinin hemen hemen tamamının birbirleriyle ilişkili olarak etkili olduğu görülmektedir.

Hammadde

Sanayi faaliyetlerinin gelişmesinde her şeyden önce işlenecek hammadde gereklidir. Hammadde faktörü sanayi kolunun özelliğine göre kuruluş yeri üzerinde de etkili olmaktadır. Hammaddelerin sanayiye kendilerine çekmeleri üzerinde kullanılan maddelerin imalat esnasında ağırlık veya hacim kaybetme oranı, hammaddelerin bozulma durumu, ağırlığına göre değeri, imalatta hammaddenin yerini başka bir maddenin alıp almaması ve hammaddelerin çeşidi ve oranı etkili olmaktadır. İmalat sırasında hammadde de büyük kayıplar meydana geliyorsa ve hammadde kolay bozuluyorsa sanayi kuruluşu hammaddenin üretildiği yerin yakınına kuruluş yeri olarak seçmektedir. Günümüzde taşımacılık faaliyetlerinin gelişmesi ve özel taşıma kolaylıklarının elde edilebilmesinin hammaddenin hareketini kolaylaştırması, sanayinin daha kompleks hale gelmesi, teknolojik gelişmeler, pazar ve iş gücü faktörlerinin önem kazanması hammaddenin sanayinin kuruluş yeri seçimindeki etkisini oldukça azaltmıştır (Tümertekin ve Özgüç, 2018, s. 432).

Hammadde kaynaklarına yakın olma düşüncesi İnegöl mobilya sanayinin gelişmesinde etkili faktörlerden biridir. Ağaç ve ağaçların işlenmesiyle elde edilen ürünler mobilya sanayinin temel hammaddesini oluşturmaktadır. Bir ağacın kabaca %40'ı doğrudan doğruya kullanılabilmekte, geri kalanını bir kısmı bazı maddelerin elde edilmesine yaramakla birlikte kırıntı ve benzerlerinden oluşmaktadır. Bu durum, ağaçlardan yararlanan sanayi kollarının ormanların yanında toplanmasına neden olmuştur (Tümertekin ve Özgüç, 2018, s. 432).

İnegöl ilçesinde faaliyet gösteren mobilya sanayi işletmelerinin hammadde kaynaklarını çevresinde bulunan orman varlığı oluşturmaktadır. İlçe genelinde ormanlar 177.474,4 hektar alan kaplamaktadır. Kayın, çam, göknar, meşe gibi ağaçlar yaygın olarak

bulunmaktadır. İlçe hammadde açısından zengin olsa da gerek mobilya işletmeleri sayısının gerekse üretimin fazla olması nedeniyle diğer illerden de kereste almaktadır. Karadeniz Bölgesi'nin hemen hemen tamamından ve ek olarak Balıkesir, Çanakkale ve İzmir'den kereste alımı yapılmaktadır. Yörede bulunan ormanlar Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tarafından ihale yoluyla tedarikçilere sunulmaktadır. İnegöl Orman Genel Müdürlüğü verileri doğrultusunda 2019 yılında ilçe piyasasına 186.600 metre küp kereste arz edilmesi hedeflenmektedir. Fakat ilçenin yıllık kereste ihtiyacı 1.500.000 metre küpü aşmaktadır. Bu nedenle ihtiyacın karşılanması için ilçe dışından hammadde alımı yapılmaktadır. İnegöl Orman Genel Müdürlüğü'nün Avrupa standartları onaylı Forest Stewardship Council (Orman Yönetim Konseyi) belgesine sahip olması üretimde onaylı hammadde kullanan mobilya işletmelerinin Avrupa'ya ürün ihraç etmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca yörede faaliyet gösteren mobilya sanayi işletmeleri yurt dışından kereste tedarik etmemektedir. Böylece yerel ve ulusal kereste kaynaklarının yeterli olduğu anlaşılmaktadır.

İlçede kerestecilik sektöründe faaliyet gösteren Starwood Orman Ürünleri Sanayi Anonim Şirketi ve Sülekler Orman Ürünleri Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi yöredeki en önemli hammadde tedarikçileridir. İlçeye hammadde sağlamakta olup aynı zamanda ihracatta yapmaktadırlar.

Pazar

Sanayi kolunun kuruluş yeri seçimi şartları arasında pazar faktörü en önemlilerinden biridir. Sanayinin amacının satmak üzere ürün üretmek olması nedeniyle de pazar önem taşımaktadır. Kuruluş yeri seçiminde etkili olan hammadde, enerji gibi faktörlerin sanayi kuruluşlarını kendilerine çekme gücü azaldığında pazar faktörü temel koşul haline gelebilmektedir. Pazar faktörünün kuruluş yerini belirlemedeki rolü sanayi kolunun özelliğine göre de değişebilmektedir (Tümertekin, 1972, s. 155-156). Günümüzde ulaşım araç ve teknolojilerinin gelişmesi nedeniyle pazar faktörünün önemi daha da artmıştır.

İmalat sırasında ürünlerin ağırlık, hacim kaybetmesi, ürünün kısa sürede bozulabilir olması sanayi tesislerinin pazara yakın yerleri kuruluş yeri olarak seçmesinde etkili olmaktadır. İmalat sırasında hammaddeye düşük değerli, büyük hacimli maddeler eklenmesinin gerektiği durumlarda da pazara yakın lokasyonlar kuruluş yeri olarak tercih edilmektedir. Mamül maddeler için taşıma maliyetinin birim başına hammadde taşıma maliyetinden daha yüksek olduğu yerlerde imalat da, önemli bir ağırlık kaybı veya bozulma durumu olmadığından sanayi tesisi pazara yaklaşmaktadır. Bu nedenle pazar alanları ne kadar genişse sanayi tesislerini kendine çekme gücü de o kadar büyük olur (Tümertekin ve Özgüç, 2018, s. 437-438).

İnegöl mobilya sanayine bakıldığında pazar alanlarını üçe ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi Bursa başta olmak üzere Bilecik, Eskişehir, Kütahya gibi yakın çevresinde yer alan illerdir. İkincisi; İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere tüm Türkiye'dir. Üçüncüsü ise Suudi Arabistan, Irak, Libya başta olmak üzere Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleridir.

Enerji

Isı üretmek ve itici güç elde etmek amacıyla enerji kullanılmaktadır. Sanayi içinde enerji çeşitli güç kaynakları ve yakıtlardan elde edilir. Birçok sanayi kolunda ısı elde etmek için enerjiye ihtiyaç varken bazılarında makineleri çalıştırmak için ya da hammadde olarak kullanılmak üzere güç kaynağı ve yakıtlara ihtiyaç duyulmaktadır. Enerji kaynaklarının sanayinin yer seçiminde önemli etkileri olmuştur. Özellikle sanayileşmenin ilk evrelerinde daha fazla olmak üzere geçmişte enerji kaynaklarının hemen hemen hiç taşınamamasından dolayı enerji kaynaklarına bağımlılık hat safhadadır. Günümüzde enerji taşınmasında maliyet hala önemli bir yer tuttuğundan çok büyük enerji tüketilen sanayi tesisleri ucuz ve istikrarlı olan enerji kaynağına yakın alanları kuruluş yeri olarak seçmektedirler. Enerji kaynaklarının kuruluş yeri seçimindeki etkisi giderek azalmaya başlamıştır. Bunun nedeni akaryakıtın ve

diğer enerji kaynaklarının taşınması zor ve maliyetli olan kömürün yerini alması, elektrik dağıtım ağının ve doğalgaz boru hatlarının gelişmesidir (Tümertekin ve Özgüç, 2018, s. 433-434).

İnegöl mobilya sanayi işletmelerinde enerji kaynağı olarak büyük ölçüde elektrik enerjisi kullanılmaktadır. İnegöl OSB'sinde elektrik dağıtım hattı tamamen yer altı hattına dönüştürüldüğünden mobilya sanayi işletmeleri kaliteli enerji temin etmektedir. Ayrıca işletmeler elektrik enerjisini Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ)'ne ait ana trafodan direkt olarak aldığından ucuz enerji kullanılmaktadır. İlçede kendi enerjisini üreten mobilya sanayi işletmelerine ise rastlanılmamaktadır.

Sermaye

Sanayi kuruluşlarının hem kapasite hem de makineleşme bakımından giderek gelişmekte olması sermayeye olan ihtiyacı arttırmaktadır. Parasal ve fiziksel olmak üzere sermaye faktörü ikiye ayrılmaktadır. Parasal sermaye oldukça hareketli olduğu halde, fabrikalar, makineler ve binalardan oluşan fiziksel sermaye sabittir. Fiziksel sermayenin hareketsizliği başlangıç faktörlerini teşvik eden önemli bir unsurdur. Parasal sermaye hareketli bir faktör olduğundan kuruluş yeri üzerindeki etkisi azalmıştır. Günümüzde, gelişen bankacılık sistemleriyle parasal sermaye çok daha hareketli hale gelmiş, sadece ülke içinde değil, uluslararası ölçekte de paraya büyük bir hareketlilik kazandırmıştır (Tümertekin ve Özgüç, 2018, s. 440).

İnegöl ilçesinde mobilya sanayinin kuruluş dönemi olarak adlandırabileceğimiz 1946-1953 yılları arasında kurulan mobilya işletmelerin sermayesini daha çok işletme sahiplerinin öz sermayesi oluşturmuştur. Mobilya sanayinin ilçede yerleşmeye başladığı yıl olan 1953 yılında İnegöl Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kooperatifi'nin kurulmasıyla bazı işletmelerin kuruluş sermayesini kooperatiftan alınan krediler oluşturmuştur. Ayrıca günümüzde bankacılık sistemlerinin gelişmesi ile bankalardan alınan krediler, devletin sağladığı uygun

krediler ve kişilerin ticaretten kazandıkları da işletmeler için kuruluş sermayesi olarak kullanılmıştır.

İş Gücü

Makineleşmenin yoğun olmasına rağmen, modern sanayide iş gücünün elde edilebilirliği ve maliyeti hala önemli bir faktördür. İş gücü maliyetleri sonucu ortaya çıkan toplam maliyetler sanayi işletmelerinin özelliğine göre değişiklik göstermektedir. İşgücü faktörü yer seçimi üzerinde işçi ücretlerinin ve elde edilebilirliğinin mekânsal farklılığı, belirli imalat faaliyetleri için gerekli usta işgücünün dağılımındaki farklılıklar etkili olmaktadır. İşçiye olan talep makineleşme nedeniyle azalırken, bölgeler arası ulaşım ve iletişimin artması işçiye olan yerel talebi en aza indirmiştir. Bu bağlamda iş gücünün yer seçimine etkisi de azalmıştır (Tümertekin ve Özgüç, 2018, s. 434).

İnegöl mobilya sanayinin yer seçiminde ve gelişiminde iş gücü önemli faktörler arasında yer almaktadır. Yöre yakın geçmişten günümüze sık nüfuslu bir alan olma özelliği göstermiştir. Geçmişten gelen bir zanaat olan ağaç işlerinde usta işçilerin varlığı yörede modern sanayinin doğuşuna imkan sağlamıştır. Vasıfsız iş gücü ise yöreye yönelen göçle sağlanmaktadır. Günümüzde İnegöl ilçesi mobilya sanayinde meydana gelen bu denli gelişmenin sağlanmasında yörenin iş gücü potansiyeli ve tecrübesinin rolü büyüktür.

Ulaşım

Sanayi faaliyetleri için ihtiyaç duyulan çeşitli ve büyük miktardaki hammaddelerin fabrikalara getirilmesiyle mamul maddelerin pazarlara gönderilmesi; çalışanların tesislere getirilip-götürülmeleri yeterli ve örgütlü bir taşımacılıkla mümkün olabilmektedir. Aslında sanayinin gelişmesine paralel olarak ulaşım da gelişmiştir. Sanayide yaşanan teknolojik gelişmeler daha modern, daha hızlı ve yeterli ulaşım araçlarının yapımını sağlamıştır. Böylelikle sanayiye hammadde ve pazarlara mamul maddenin ulaşması kolaylaşmıştır. Ulaşımın gelişmesi sanayinin kuruluş yeri seçimi esnekliğini arttırmıştır (Tümertekin ve

Özgüç, 2018, s. 438). Ayrıca hammaddelerin sanayi kuruluşlarına getirilmesi ve ürünlerin pazara ulaştırılması gerekliliği sanayi işletmelerinin ulaşım ağının yoğunlaştığı yerleri kuruluş yeri olarak seçmesine neden olmaktadır (Mutluer, 1995, s. 80).

İnegöl ilçesinde faaliyet gösteren mobilya işletmeleri büyük bir bölümü ana ulaşım yollarına yakın mesafede bulunmaktadır. İnegöl mobilya sanayinin gelişmesinde coğrafi konumunun ve buna bağlı olarak tarihsel süreç içerisinde gelişen ulaşım imkânlarının önemli bir etkisi vardır. İnegöl-Bilecik yolu geçmişte tarihi İpek Yolu'nun bir parçasıdır. Yine geçmişten itibaren Güney Marmara ile İç ve Batı Anadolu Bölgesi arasında geçişi sağlayan bir mevkide yer almaktadır.

Bursa - Ankara karayolu ilçenin doğuya bağlantısını sağlar. İnegöl – Yenişehir - İznik karayolu üzerinde Yalova yoluna çıkılmakta olup bu yol üzerinden İstanbul'a kara ve deniz yolu ile ulaşım sağlanmaktadır. Tüm bu ulaşım imkanları yörede ticari bir hareketliliğe neden olmaktadır. Mobilya sanayinin ürünlerini ulusal ve uluslararası pazarlara sunmasında ulaşım yolları büyük rol oynamaktadır. Yörede mobilya sanayinin gelişiminde ulaşım ağlarının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Hammadde tedarik edilirken ve ürünler pazarlara ulaştırılırken ulaşım ağlarının avantajlarından faydalanılmaktadır.

Devlet Yatırımları ve Teşvikler

Devletin sanayi faaliyetlerine yapmış olduğu etkiler ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Devletin sanayi faaliyetlerini etkilemesi, genellikle yasalarla olmaktadır. Çalışma saatleri, asgari işçi yaşı, iş güvenliği ve sağlıkla ilgili yasaların tüm ülkede eşit bir şekilde uygulanması sanayi faaliyetlerinin dağılımında yerel farklılık meydana getirmekte bütünüyle ülkenin sanayileşmesi üzerinde etkili olmaktadır. Devlet, arazi kullanımını ayrıntılı bir şekilde kontrol yoluyla sanayi faaliyetlerinin dağılımını etkileyebilmektedir. Böylece sanayi faaliyetlerinin ancak belirli yerlerde gelişmesine imkân verilmektedir. Şehirsiz alanlarda ise imar kapsamında sanayi kuruluşları otoritelerce belirlenen yerlerde kurulmak

zorundadır. Ülkemizde geliştirilmeye çalışılan organize sanayi bölgeleri buna benzer küçük çaplı bir uygulamadır. Bu dolaylı etkiler dışında devlet, stratejik, ekonomik ve toplumsal nedenlerle sanayi faaliyetlerini doğrudan doğruya etkilemektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2018, s. 447).

Demokratik ülkelerde devletin sanayiye asıl etkisi çeşitli yatırım ve teşviklerle gerçekleştirilmektedir. Bu yatırımlara yol, su, elektrik, sanayi siteleri ve organize sanayi bölgesi gibi altyapı yatırımları da eklendiğinde, devletin sanayinin gelişmesine olan katkısının ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır (Mutluer, 1995, s. 70).

İnegöl geçmişte yapılan teşviklerden ve desteklerden faydalanmıştır. Direkt olarak ilçeye yapılan en önemli yatırım 1970 yılında kurulma çalışmalarına başlanan, 1973 yılında resmi olarak kurulma kararı alınan ve 1977 yılında faaliyete geçen İnegöl Organize Sanayi Bölgesi olmuştur. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın desteği ve kontrolü ile altyapısı kısa sürede tamamlanan İnegöl Organize Sanayi Bölgesi (İOSB) mobilya sanayinin ivme kazanmasında oldukça etkili olmuştur (Fotoğraf 3). Yüksek kalitede ve ucuz altyapı, birbirini tamamlayan sektörlerin bir arada bulunması, planlı bir yerleşme düzeni, avantajlı ulaşım olanakları İnegöl OSB'sinin mobilya işletmelerine sağladığı kolaylıklar arasındadır. 2006 yılında İnegöl Belediyesi, İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası (İTSO) ve Bursa Yatırım İzleme Ofisi'nin ortak girişimleri ile Mobilya İhtisas Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur. OSB'nin 2.530 dönüm büyüklüğündeki parseli Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından kamulaştırılmıştır. OSB'de faaliyet gösteren işletmeler için yapılan bu kamulaştırma olumlu bir gelişmedir. Ayrıca ülke çapında başlatılan ve işverenlere prim, vergi ve ücret desteği sağlayan istihdam teşvik paketinden İTSO, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ve İş Kurumu (İŞKUR) iş birliği ile İnegöl ilçesinin de faaliyet gösteren mobilya işletmeleri de faydalanmaktadır.

Fotoğraf 3. İnegöl Organize Sanayi Bölgesi (İnegöl Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü)

Bursa ili, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarına göre oluşturulan teşvik bölgeleri arasında birinci teşvik bölgesi içerisinde yer almaktadır (Alan, Pauli ve Ünür, 2017, s. 22). Böylelikle birinci teşvik bölgesinin teşvik unsurlarından yararlanmaktadır. Bursa ilinde mobilya imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmeler bölgesel yatırım teşvik uygulamaları kapsamında katma değer vergisi (KDV) istisnası, vergi indirimi, arazi tahsisi, gümrük vergisi muafiyeti, sosyal sigortalar prim desteği teşviklerinden yararlanmaktadır. Teşvik kapsamında mobilya imalatı için 4 milyon Türk Lirası bütçe ayrılmıştır <http://bursainvest.gov.tr/wp-content/uploads/Bebka-Bros%CC%A7u%CC%88r-Bursa-InvestInTu%CC%88rkc%CC%A7e.pdf> Son Erişim Tarihi: 12.10.2019). Bursa ilinde mobilya imalatında faaliyet gösteren işletmelerin büyük bir bölümü İnegöl ilçesinde faaliyet gösterdiğinden bu teşvik ve yatırımlardan büyük ölçüde faydalanacaktır.

Bunlara ek olarak ilçede mobilya sanayinin kurumsallaşmasına katkı sağlamak amacıyla kurulan Mobilyum Akademi Ekonomi Bakanlığı'nın Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi (URGE) teşvik paketinden yararlanmaktadır (<http://mobilyum.com/tr> Son Erişim Tarihi: 31.12.2019). Teşvik paketi kapsamında eğitim ve danışmanlık, istihdam,

yurtdışı pazarlama ve ticaret heyetlerinin seyahat, konaklama giderleri gibi konularda destek sağlanmaktadır. Akademinin amacı İnegöl'de kurulacak bir üniversiteye altyapı oluşturmak, yurtiçi ve yurtdışı satışlarını arttıracak çalışmalara eğitim tabanlı katkı sağlamak ve İnegöl mobilyasını dünya markası haline getirmektir. Bu amaçlar göz önünde bulundurulduğunda devlet tarafından desteklenmesinin ve İnegöl mobilyasına büyük katkılar sağlayacağı açıkça ortadadır.

İklim

Sanayi faaliyetleri üzerinde iklim etkisi tarımsal faaliyetlerde olduğu kadar güçlü ve belirgin değildir. Sanayi kolunun özelliğine göre yer seçimi üzerindeki etkisi değişebilmekte ve bazı sanayi kollarını çoğu zaman dolaylı olarak etkilemektedir. Fabrikaların işletilmesi sırasında sıcak veya soğuk iklim koşulları işçiler üzerinde etkili olmaktadır. Şiddetli sıcaklar verimi ve üretimi düşürürken, şiddetli soğuklar ısıtma sorununa sebep olmakta ve maliyeti arttırmaktadır (Tümerterkin ve Özgüç, 2018, ss. 448-449). Nitelikli eleman çalıştıran işletmeler, daha çok sanayi kuruluş koşullarının aynı olduğu durumlarda en iyi iklim koşulları bulunan sahalari kuruluş yeri olarak seçmektedir. Çünkü günümüzde sanayinin yer seçiminde iyi yaşam koşulları da rol oynamaktadır ve bu koşullar içerisinde iklim faktörü de yer almaktadır (Yaşar, 2005, s. 66).

İnegöl ilçesi iklimi yaşam koşulları için oldukça elverişlidir. Mobilya sanayi açısından baktığımızda üretim kapalı mekanlarda yapıldığından iklim faktörü yer seçiminde önemli bir rol oynamamaktadır. İşletmeler için ise ısıtma sorunu yaratmayan ve maliyetli olmayan iklim koşulları mevcuttur.

Bölüm VI: İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Mevcut Durumu ve Alt Sektörler Bazında İncelenmesi

İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Tarihsel Gelişimi

İnegöl'e yakın birçok sanayi şehri varken mobilya sanayinin burada kurulması dikkat çekici bir gelişmedir. Herhangi bir sanayi kuruluşunun yer seçiminde hammadde, sermaye, pazara yakınlık, ulaşım kolaylığı ve iş gücü özellikleri etkili olmaktadır. İnegöl'de bu özellikler adeta birbirinin tamamlayıcısı olmuştur. Mobilya sanayinin İnegöl'de kurulmasının en önemli nedeni ise ağaç işlerinin eski bir geçmişinin olmasıdır. Bölgede bulunan ormanlardan yüzyıllar boyunca faydalanılmıştır. 18. ve 19. yüzyılda Osmanlı tersanelerinin kereste ihtiyacı bölgeden karşılanmıştır. Geçmişten günümüze ağaç işlerinde çalışan ve bu konuda tecrübe sahibi olan nüfus sonraları mobilya sanayinin kurulmasında ve geliştirilmesinde etkili olmuştur. Diğer bir neden ise ulaşım yolları üzerindeki bulunmasıdır. Ulaşım elverişli güzergâhlar üzerinde bulunduğu Bursa-Balıkesir-Çanakkale ve İzmir, Bursa-İstanbul, Yenişehir-İzmit üzerinden Batı Karadeniz Bölgesine, Eskişehir üzerinde İç Anadolu bölgesine ve ülkemizin diğer bölgelerine rahatlıkla ulaşılabilir.

İnegöl'deki ağaç işçiliği ile edilen ilk bilgiler 1523 tarihli Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterlerinde yer almaktadır. Tahrir defterlerindeki kayıtlarda kadirge küreği imalatı yapan köylerin varlığından bahsedilmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise kereste, yumurta sandığı, at arabası ve sandalye imalatı yapılmıştır. 1930'lu yılların başında Bursa'da bulunan iki önemli ağaç işleme fabrikasından birisi, İnegöl'de kurulmuş olan Uludağ ve Karabel Ormanları İnegöl Kereste Şirketi'dir (Kahraman, 2018, s. 47; Coşkun, 2019, s. 85). Kereste fabrikası mobilya sanayinin gelişimine katkı sağlamıştır. Ayrıca diğer iller ile kereste ticareti yapılmaya başlanmıştır.

1945 yılından itibaren Ali ve İbrahim Özyeşil kardeşler sehpa, masa, elbise dolabı vb. gibi mobilya olarak tanımlanabilecek eşyaları sipariş üzerine üretmeye başlamışlardır. Bu dönemde Ali ve İbrahim Özyeşil kardeşler Mobilya Sanat Mektebi'ni kurmuşlardır. 1950'li yıllarda mobilyacıların üretim ve satış yaptığı Osmanbey Caddesi açılmış ve Küçük Sanayi Sitesi kurulmuştur (Kahraman, 2018, s. 73), (Fotoğraf 4). Bu gelişmelerle birlikte üretilen ürünler çeşitlenmiş, yanı sıra kalifiye eleman yetiştiren bir kurumun açılması mobilya sanayinin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Mobilya sanayi işletmelerinin Küçük Sanayi Sitesi'nde bir araya gelerek üretim yapması mobilya sanayinin gelişimine hız kazandırmıştır.

Fotoğraf 4. Osmanbey Caddesi (a. Caddeden bir görünüm, b. Caddede faaliyet gösteren mobilya sanayi işletmeleri) (Araz, 2019).

1953 yılında İnegöl Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi kurulmuştur. Kuruluş, esnaf ve sanatkârlara kredi ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olmuştur (Kahraman, 2018, s. 89). Kooperatifin sağladığı kredi imkânları mobilya işletmelerinin ekonomik olarak kalkınmasını sağlamıştır. Böylelikle işletmelerin ihtiyaçlarının karşılanması

ve gerekli yatırımları yapması kolaylaşmıştır. Mobilya sanayinin ekonomik olarak desteklenmesi, işletmelerin büyüebilmesi açısından kooperatifin kurulması büyük önem arz etmektedir.

1950'li yıllarda piyasanın mobilya talebinde artış yaşanmıştır. Artan talebi karşılamak amacıyla mobilya işletmeleri yeni makine, altyapı gibi yatırımlara yönelmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren mobilya imalatı yön değiştirmiş koltuk iskeleti üretilmeye başlanmıştır. Ülkemizde kurulan sunta fabrikalarının çoğalması ve ahşabın daha yakından tanınmasıyla birlikte İnegöl tamamen mobilya sanayine yönelmiştir (Coşkun, 2019, s. 86).

1965-1967 yılları arasında Büyük Sanayi Sitesi'nin altyapı çalışmaları tamamlanmış ve mobilya üreticilerinin kullanımına hazır hale getirilmiştir (Kahraman, 2018, s. 89). Böylece mobilya üreticilerinin yanında keresteciler ve mobilya üretiminde kullanılan diğer ürünlerinde aynı yerde üretim ve satışının yapılması mobilya üreticileri için büyük bir avantaj sağlamıştır.

Mobilya sanayinin hızla gelişmesine paralel olarak elektrik ihtiyacı da artmaya başlamıştır. 1965 yılında yöreye kesintisiz elektrik verilmeye başlanması mobilya üreticileri için avantaj sağlamıştır. Aynı yıl İnegöl Ağaç İşleri Alım Satım Küçük Sanat Kooperatifi (İMASKO) kurulmuştur (Kahraman, 2018, s. 114). 1970'li yıllardan itibaren İnegöl, ülkemizin bilinen bir mobilya sanayi bölgesi olmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte hem üretim hem de satış kapasitesinde artış yaşanmıştır. Bu gelişmeye paralel olarak pazar alanları genişlemiş ve ülkenin diğer bölgeleri mobilya üreticilerinin hedeflediği pazar alanları haline gelmiştir.

1977 yılında İnegöl Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur. OSB'nin mobilya sanayine önemli katkıları olmuştur. Mobilya sanayinin ihtiyacı olan malzemeyi istediği miktarda ve düşük maliyette temin ederek sektöre avantaj sağlamıştır. 1980 sonrasında mobilya sanayinde

ileride olan Eskişehir, teknolojik gelişmeleri yakalayamayınca İnegöl ön plana çıkmıştır (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019, s. 57).

1990'lı yıllarda mobilya sanayinin gelişimi hız kazanmıştır. 1990'lı yılların başında suntualem malzemesi kullanmaya başlayan İnegöl mobilya sanayi, geleneksel atölye tipi üretimden fabrikasyon üretime geçmeye başlamıştır. Ülkenin sosyo-ekonomik yapısında meydana gelen değişimle beraber mobilya ürünlerine talep artmaya başlamış ve küçük işletmelerinde fabrikasyon üretime geçmesi hız kazanmıştır (Coşkun, 2019, s. 86).

Fotoğraf 5. Ağaç İşleri Mobilya İhtisas Organize Sanayi Bölgesi (Ağaç İşleri Mobilya İhtisas Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü)

2000'li yıllarda mobilya sanayi işletmeleri tasarıma ve markalaşmaya önem vermeye başlamışlardır. Aynı yıl İnegöl'de ilk kez profesyonel olarak Mobilya Dekorasyon Fuarı (MODEF) düzenlenmiştir. 2006 yılında ise ülkemizde ilk olma özelliği taşıyan Mobilya Ağaç İşleri Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2018, s. 21) (Fotoğraf 5). 2004 yılında 150 mobilya üreticisi bir araya gelerek İnegöl Ticaret Merkezi (İMOTİM) kurmuştur. İMOTİM'de hem ürünler müşterilere sergilenmekte hem de toptan ve

perakende satış yapılmaktadır. 2015 yılında ise ülkemizin ilk mobilya alışveriş merkezi olan Mobilyum Avm açılmıştır.

İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Mevcut Durumu

İnegöl ilçesi günümüzde gerek mobilya sanayi ihracat rakamları gerekse mobilya sanayinde faaliyet gösteren iş yeri sayısı ve istihdam büyüklüğü ile ülkemiz mobilya sanayinde önemli bir konumdadır.

İnegöl ilçesinde bulunan mobilya işletmeleri büro ve mağaza mobilyaları, mutfak mobilyaları ve diğer mobilyaların imalatı alt sektörlerinde üretim faaliyeti gerçekleştirmektedir. SGK 2018 verilerine göre ilçede 211 adet büro ve mağaza mobilyaları, 21 adet mutfak mobilyası ve 1484 adet diğer mobilyaların imalatı sınıfında üretim yapan işletme bulunmaktadır. İçerisinde koltuk, kanepeler, sandalye, yatak ve oturma odası takımlarını barındıran diğer mobilyaların imalatı %86,4 oranı ile ilçede en fazla paya sahip alt sektördür. İlçede bulunan büyük ölçekli işletmelerin ise % 68'i diğer mobilyaların imalatı alt sektöründe üretim yapmaktadır.

Mobilya Sanayinin Alt Sektörlerinde Üretim

İnegöl ilçesinde SGK verilerine göre büro ve mağaza mobilyaları, mutfak mobilyaları ve diğer mobilyalar imalatı alt sektörlerinde faaliyet gösteren işletmeler mevcuttur. İTİSO ise üretim verilerinin kaydını alt sektörlerimize göre ayırmadan koltuk ve diğer mobilyalar şeklinde tutmaktadır. İTİSO verilerine göre 2018 yılında 1.400.000 adet ve 490.000 takım koltuk üretilmiştir. Diğer mobilyalar ise 1.480.000 adet ve 650.000 takım üretilmiştir (Tablo 18).

Bu bilgiler doğrultusunda alt sektörlerin üretimleri ile ilgili net bilgiler elde edilememektedir. Ancak diğer mobilyaların imalatı alt sektöründe yer alan koltuk, açık ara en fazla üretilen mobilya ürünüdür.

İhracat ve İthalat Durumu

İhracat. İnegöl ilçesinin 2010-2018 yılları arasındaki ihracat verilerine bakıldığında (Tablo 9) ihracat rakamlarında sürekli bir artış görülmektedir. Mobilya sanayi 2010 yılında 143,46 milyon dolar ihracat rakamı ile ilçenin toplam ihracatında %25,8'lik bir paya sahip olmuştur. 2014 yılına kadar mobilya ihracatı düzenli olarak artmıştır. Mobilya sanayi 2010-2015 yılları arasında ilçenin toplam ihracatında tekstil sektörünün ardından ikinci sırada yer almıştır. İhracat rakamında 2015 yılında düşüş görülse de ilçenin toplam ihracatı içindeki payı %41,51 seviyesine ulaşmıştır. Böylelikle tekstil sektörünü geride bırakarak ilçe ihracatında birinci sıraya yerleşmiştir. Mobilya sanayi ihracatta son sekiz yıldır yakaladığı yükselişi 2018 yılında da devam ettirmiştir. 2018 yılında 587 firmayla 424,70 milyon dolar ihracat gerçekleştirilmiştir. Mobilya sanayi 2018 yılı ihracat rakamı ile ilçenin toplam ihracatının %42'sini gerçekleştirerek en fazla ihracat yapan sektör olmaya devam etmiştir.

İnegöl'de yapılan mobilya ihracatı Suudi Arabistan, Irak, Libya başta olmak üzere Ortadoğu; Fas, Cezayir başta olmak üzere Kuzey Afrika ve Almanya, Fransa gibi AB ülkelerine gerçekleştirilmektedir.

Tablo 9

İnegöl Mobilya İhracatı (Milyon Dolar)

Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
İhracat	143,46	176,5	251,24	312,87	343,33	330,24	342,63	378,50	424,70

Kaynak: İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası

İthalat. İnegöl ilçesinin 2010-2018 yılları arası ithalat verilerine bakıldığında (Tablo 10) ithalat rakamlarının dalgalanma gösterdiği görülmektedir. Düzenli bir artıştan veya azalmadan bahsetmek mümkün değildir. Mobilya sanayi 2018 yılında bir önceki yıla göre düşüş göstererek 3,5 bin dolarlık ithalat gerçekleştirilmiştir. İlçenin toplam ithalatında %1'lik

pay ile son sıralarda yer almaktadır. İnegöl mobilya sanayinde ithalat ihracatın oldukça gerisinde yer almaktadır. Mobilya ihracatı 2018 yılında ithalattan 421 milyon dolar daha fazladır. Başka bir ifadeyle sektör net ihracatçıdır.

Tablo 10

İnegöl Mobilya İthalatı (Bin Dolar)

Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
İthalat	3,569	8,022	4,152	3,559	9,628	2,746	2,122	4,020	3,484

Kaynak: İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası

İlçenin 691 milyon dolar dış ticaret fazlasının %60'ını mobilya sanayi oluşturur. Mobilya sanayinde kullanılan hammadde yurt içinden sağlanmaktadır. İthal edilen ürünleri ise kumaş veya boya gibi malzemeler oluşturur. Dolar ile Türk Lirası arasında meydana gelen kur farkı, ithal edilen ürün miktarının ve ithalat yapan firma sayısının değişkenlik göstermesi ithalat rakamlarındaki dalgalanmanın başlıca nedenleri arasındadır.

Bölüm VII: İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Genel Özellikleri

Mobilya Sanayinin Yapısal Özellikleri

Devlet istatistik enstitüsü 1-9 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri mikro, 10-49 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri küçük, 50-250 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri orta, 251+ işçi çalıştıran sanayi işletmeleri büyük ölçekli işletme olarak tanımlanmaktadır. Araştırmada 1-9 arası işçi çalıştıran 7 adet mikro, 10-49 arası işçi çalıştıran 21 adet küçük ölçekli, 50-250 arası işçi çalıştıran 11 adet orta ölçekli ve 251+ işçi çalıştıran 11 adet büyük ölçekli işletme olmak üzere toplam 50 mobilya sanayi işletmesine anket uygulanmıştır. Anket yapılan işletmeler; Ağaç İşleri Mobilya İhtisas OSB, İnegöl OSB, Yenice OSB, Küçük Sanayi Sitesi, Mahmudiye, Mesudiye mahalleleri, Yeniceköy ve Ankara karayolu mevkiilerinde bulunmaktadır.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayinin yapısal özelliklerinin ele alındığı bu bölümde mobilya işletmelerinin özellikleri ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Sanayi işletmelerinin alansal büyüklükleri, donanım ve örgütlenme yapıları, üretim yapıları, iş gücünün özellikleri ele alınacaktır. Ayrıca sanayi işletmelerinin hammadde ve pazar alanları, hukuki durumları ve yatırım eğilimleri de ele alınacaktır.

Sanayi İşletmelerinin Alansal Büyüklükleri

Sanayi işletmelerinin büyüklüğünü belirleyen ölçütlerden biri de işletmelerin kapladığı kapalı alandır. İnegöl ilçesinde anket uygulanan işletmelerin %38'i 1.000-3.499 m² kapalı alana sahiptir. Bunu %28'lik oran ile 3.500-7.999 m² alana sahip olanlar, %24'lük oran ile 10.000 m² üzeri kapalı alana sahip olan işletmeler izlemektedir. İşletmelerin %6'sı 250-999 metrekare, %4'ü ise 8.000-9.999 m² kapalı alan sahiptir (Tablo11).

Tablo 11

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Sahip Oldukları Kapalı Alan Büyüklüklerine

Göre Dağılımı

m ²	F	%
250-999	3	6,0
1.000-3.499	19	38,0
3.500-7.999	14	28,0
8.000-9.999	2	4,0
10.000+	12	24,0
Toplam	50	100,0

İlçede mobilya sanayi işletmelerinin genellikle kapalı alanlarda faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Diğer yandan ilçedeki mobilya sanayi işletmelerinin %78'i açık alana sahip değildir (Tablo 12). Sanayi işletmelerinin %8'i 1.000-3.499 m² açık alana sahiptir. Bunu aynı oran ile 3.500-7.999 m² açık alana sahip olanlar, %4'lük oranla 250-999 m² açık alana sahip olanlar takip etmektedir. Sanayi işletmelerinin %2'sini ise 10.000 m² nin üzerinde açık alanı bulunmaktadır. Açık alana sahip işletmelerin %54,5'i büyük ölçeklidir. Açık alanı olmayan işletmelerin ise %71,4'ünü mikro ve küçük ölçeklidir.

Tablo 12

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Sahip Oldukları Açık Alan Büyüklüklerine

Göre Dağılımı

m ²	F	%
250-999	2	4,0
1.000-3.499	4	8,0
3.500-7.999	4	8,0
10.000+	1	2,0
Açık Alanı Olmayan	39	78,0
Toplam	50	100,0

İşletmelerin ölçekleri ile kapalı alanlarını karşılaştırdığımızda aralarında kısmen bir doğru orantı olduğu görülmektedir. Anket yapılan 10.000 m² üzeri kapalı alana sahip

işletmelerin %75'i büyük, %25'i orta ölçeklidir. Kapalı alanı 8.000-9.999 m² arası olan işletmelerin tamamı küçük ölçeklidir. Kapalı alanı 3.500-7.999 m² arası olan işletmelerin %50'si küçük, %35,7'si orta ve %14,2'si büyük ölçeklidir. Kapalı alanı 1.000-3.999 m² arası olan işletmelerin %57,8'i küçük, %26,3'ü mikro ve 15,7'si orta ölçeklidir. Kapalı alanın 250-999 m² arası olan işletmelerin %66,6'sı mikro, %33,3'ü küçük ölçeklidir. Büyük ölçekli işletmelerin %81,8'nin 10.000 m²'nin üzerinde kapalı alanda, mikro ölçekli işletmelerin %66,6'sını 250-999 m² arasında kapalı alanda üretim yapması işletmelerin ölçekleri ile kapalı alan büyüklükleri arasında paralellik olduğunu göstermektedir.

Fotoğraf 6. Kapalı alanda yapılan üretimden bir görünüm (Gümüş Ev Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi) (Araz, 2019).

Sanayi işletmelerinin fizik yapıları kapsamında kapalı alanların durumunu sanayi bölgelerine göre inceleyecek olursak şehrin merkez mahalleleri olan Mahmudiye ve Mesudiye mahallelerinde faaliyet gösteren işletmelerin küçük kapalı alanlarda üretim yaptığı gözlenmektedir. İlçe merkezinde anket yapılan mobilya sanayi işletmelerinin %55,5'i 4.000 m²'den daha küçük kapalı alana sahiptir. Küçük Sanayi Sitesi'nde faaliyet gösteren ve anket yapılan işletmelerin ise %50'si 3500-7.999 m² kapalı alana sahiptir. İnegöl'de bulunan

Organize Sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren sanayi işletmelerinin ise daha büyük kapalı alanlarda üretim yaptığı gözlenmektedir. OSB'lerde faaliyet gösteren işletmelerin %40'ı 10.000 m²'nin üzerinde kapalı alanda üretim yapmaktadırlar.

Sanayi işletmelerinin mekânsal dağılışı ile kapalı alanları ilişkilendirildiğinde geniş kapalı alana sahip işletmelerin daha çok OSB'lerinde yer aldığı gözlenmiştir. İnegöl'de yer alan işletmelerin ise yatay olarak büyüme imkanları olmadığından daha çok küçük kapalı alanlarda üretim yaptıkları ortaya çıkmıştır (Tablo 13).

Tablo 13

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Sahip Oldukları Kapalı Alan Büyüklüklerinin Sanayi Aksları ve Bölgelerine Göre Dağılımı (İ.S. : İşletme Sayısı)

Sanayi Aksları	Kapalı Alan (m ²)	250-999	1.000-3.499	3.500-7.999	8.000-9.999	10.000+	Toplam
		İ. S.	İ. S.	İ. S.	İ. S.	İ. S.	İ. S.
Ağaç İşleri İhtisas OSB				2		2	4
İnegöl OSB			3	1	2	3	9
Yenice OSB				1		1	2
Küçük Sanayi Sitesi	1	2	3				6
Mahmudiye Mahallesi	2	8	4		2		16
Mesudiye Mahallesi		2					2
Ankara yolu		2	1			1	4
Diğer alanlar			2	2		3	7
Toplam		3	19	14	2	12	50

İnegöl ilçesinde anket yapılan mobilya işletmeleri üretimlerinin büyük bir kısmını kapalı alanlarda gerçekleştirmektedir. Sanayi işletmelerinin %38'nin 1.000-3.999 m² alanda

üretim yapmaktadır. Şehir merkezinde bulunan kuruluş tarihi daha eski sanayi kuruluşları küçük kapalı alanlarda üretim yaparken, buna karşılık şehir merkezinden uzakta ve özellikle OSB'lerde bulunan işletmeler ise geniş kapalı alanlar üzerinde üretim yapmaktadırlar.

Sanayi İşletmelerinin Donanım ve Örgütlenme Yapıları

Donanım ve örgütlenme yapıları sanayi kuruluşları için yeni üretim teknolojileri ile yeni gelişmeleri takip edebilmeleri ve işletmelerini büyütebilmeleri açısından önem arz etmektedir. İşletmeler, donanım ve örgütlenme yapılarını oluştururken büyüme ihtimallerini göz önünde bulundurarak olabildiğince bütünleşmiş bir işletme yapısı oluşturmalıdır. Sadece üretim ünitesine sahip olup depo, park yeri, yakıt ve su deposu, atık madde deposu ve araştırma geliştirme gibi ünitelere sahip olmayan işletmeler belli bir zaman sonra bazı sorunlar ile karşılaşabilir. Sanayi kuruluşları yeni teknolojileri takip edebilmek, genişleyen fakat rekabet alanı daralan pazar alanlarında söz sahibi olabilmek açısından örgütlenme yapılarını geliştirmek durumundadırlar (Mutluer, 1995, s. 166).

Anket verilerine göre, İnegöl ilçesinde bulunan mobilya işletmelerinin %94'ü üretim ünitesine ek olarak depo/antrepo, %36'sı yakıt ve su deposu, %34'ü park yeri ve %2'si atık madde deposu ünitesine sahiptir (Tablo 14). İşletmelerin büyük bir bölümünde atık madde deposu ve arıtma tesisi bulunmamaktadır. Bu durumu irdeleyecek olursak ilçenin merkez mahallelerinde bulunan işletmelerin büyük bir kısmı atıklarının belli bir ücret karşılığında belediye tarafından toplandığını ifade etmiştir.

Tablo 14

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Ana Ünitelere Sahiplik Durumu

Ana üniteler	f	%
Üretim Ünitesi	50	100,0
Depo/Antrepo	47	94,0
Yakıt ve Su Deposu	18	36,0
Atık Madde Deposu	1	2,0
Park Yeri	17	34,0

OSB'lerde bulunan işletmeler ise kendi bünyelerinde arıtma tesisine sahip olmayıp bölgedeki ortak arıtma tesisini kullanmaktadır. Bu nedenle anket yapılan işletmelerin %30'u kendi bünyesinde olmazsa da ortak arıtma tesislerini ve atık depolarını kullanmaktadır.

Ana ünitelere sahiplik durumunu işletmelerin ölçeklerine göre değerlendirecek olursak mikro ölçekli işletmelerin büyük bir bölümünde üretim ünitesine ek üniteler bulunmamaktadır. Küçük ölçekli işletmelerin ise %90,4'ü üretim ünitesine ek olarak depo/antrepo birimine sahiptir. Park yeri, yakıt ve su deposu üniteleri ise daha çok orta ve büyük ölçekli işletmelerin bünyesinde bulunmaktadır.

Fotoğraf 7. Üretim ünitesinden bir görünüm (a.CNC işleme merkezi, b. Kesim, c. Boyahane, d. Kumaş dikimi, e. Kaplama, f. Ambalaj) (İmsan Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi) (Araz, 2019).

İnegöl ilçesindeki mobilya işletmeleri örgütlenme yapıları içerisinde ana ünitelere ek olarak bazı alt üniteler oluşturarak tüm işlerini kendi çatıları altında tamamlamaya çalışmaktadır. Mobilya işletmelerinin %88'i yönetim, %86'sı personel, %60'ı muhasebe, %52'si pazarlama, %44'ü hammadde alımı, %40'ı kalite kontrol birimine sahiptir (Tablo 15). İşletmelerin büyük bölümü kendi bünyesinde yönetim, personel, muhasebe, pazarlama, hammadde alımı ve kalite kontrol birimi bulundurmaktadır. Bu birimleri kendi bünyelerinde bulundurmaları işletmelerin kurumsallaşmaya başladığının göstergesidir. İşletmelerin kurumsal bir yapıya sahip olması gerek gelişmelerine gerekse üretimlerine katkı sağlamaktadır.

Tablo 15

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Alt Ünitelere Sahiplik Durumu

Alt Üniteler	F	%
Yönetim	44	88,0
Hammadde Alımı	22	44,0
Kalite Kontrol	20	40,0
Personel	43	86,0
Ar-Ge	18	36,0
Pazarlama	26	52,0
Halkla İlişkiler	15	30,0
İthalat-İhracat	12	24,0
Muhasebe	30	60,0

Anket yapılan işletmelerde ithalat-ihracat, halkla ilişkiler ve Ar-Ge birimleri diğer alt ünitelere oranla daha az bulunmaktadır. İşletmelerin %24'ü ithalat-ihracat, %30'u halkla ilişkiler, %36'sı Ar-Ge birimine sahiptir. İşletmelerin kendilerini yenilemesi ve gelişmeleri takip edebilmesine yardımcı olan Ar-Ge, pazar ile olumlu ilişkiler kurmasını sağlayacak halk ilişkiler ve dış ticaret süreçlerini yöneten ithalat-ihracat birimi işletmelerin büyük bir kısmında bulunmamaktadır.

Alt ünitelere sahiplik durumunu işletmelerin ölçeklerine göre değerlendirecek olursak; mikro ve küçük ölçekli işletmelerin büyük bir bölümü sadece yönetim ve personel birimine sahiptir. Orta ölçekli işletmelerin bir kısmı Ar-Ge, halkla ilişkiler ve ithalat ihracat birimine sahiptir. Büyük ölçekli işletmelerin ise bünyelerinde tüm alt üniteleri bulundurmaktadır.

Sanayi İşletmelerinin Sahiplik, Kiracılık ve Başka Bir Yerleşim Merkezinde Şubesi Olanlar İncelemesi

İnegöl ilçesinde anket uygulanan mobilya işletmelerinin %74'ü kiralık binalarda üretim yapmaktadır. İşletmelerin %26'sının üretim yaptığı binalar ise fabrika sahibinin veya ortakların kendi mülküdür (Tablo 16).

Tablo 16

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Sahiplik ve Kiracılık İncelemesi

Mülkiyet Durumu	F	%
Kira	37	74,0
Sahip	13	26,0
Toplam	50	100,0

Sahiplik durumunu işletmelerin ölçeklerine göre inceleyecek olursak; üretim yaptığı binanın sahibi olan işletmelerin %61,5'i büyük, % 38,47'si küçük ölçeklidir. Mikro ve orta ölçekli işletmelerin ise tamamının üretim yaptığı bina kira durumundadır.

Araştırma alanında anket uygulanan mobilya işletmelerinin %46'sının başka bir yerleşim merkezinde pazarlama şubesi bulunmaktadır. İşletmelerin başka illerde ve hatta ülkelerde bir veya birden fazla şubesi bulunmaktadır. Pazarlama şubeleri yurt içinde Bursa, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi pazarın yoğun olduğu illerde bulunmaktadır. Yurt dışında ise mobilya talebinin fazla olduğu Irak'ta pazarlama şubeleri bulunmaktadır. Anket yapılan işletmelerin %54'ünün ise tek pazarlama şubeleri İnegöl ilçesinde bulunmaktadır (Tablo 17).

Tablo 17

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Başka Bir Yerleşim Merkezinde Şubesi Bulunanlar

Başka yerleşim merkezinde	f	%
şube		
Var	23	46,0
Yok	27	54,0
Toplam	50	100,0

İşletmelerin başka bir yerleşim yerinde pazarlama şubesinin olup olmasını ölçeklerine göre değerlendirecek olursak; başka bir yerleşim merkezinde pazarlama şubesi bulunan işletmelerin %39,1'i büyük, %34,7'si orta ve %30,4'ü küçük ölçeklidir. Başka bir yerleşim merkezinde pazarlama şubesi bulunan işletme oranlarının birbirine yakın olması işletme ölçeği fark etmeksizin işletmelerin pazarlamaya önem verdiği göstergesidir. Bunun yanı sıra mikro ölçekli işletmelerin tamamının başka bir yerleşim merkezinde şubesi bulunmamaktadır.

Sanayi İşletmelerinin Üretim Yapıları

İnegöl ilçesinde anket yapılan mobilya sanayi işletmelerinin uygulanan yıllık üretim miktarları elde edilmiştir. Fakat elde edilen üretim değerlerini sınıflandırmak ve bir çatı altında toplamak mümkün değildir. Çünkü işletmeler farklı alt sektörlerde faaliyet göstermekte olup farklı çeşitlerde ürünler üretmektedir. Bu nedenle üretim miktarları bazı işletmelerce adet, bazı işletmelerce ise takım olarak belirtilmiştir. Bazı işletmeler de üretim miktarının kaydını tutmamakta, bir kısmı ise bazı çekinceler nedeniyle net bir sayı söylememektedir. Bu olumsuzlukları gidermek amacıyla İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası'nın kayıtlarını tuttuğu üretim sayıları veri olarak kullanılmıştır (Tablo 18).

Tablo 18

Sanayi İşletmelerinin Üretim Miktarları (2018)

Ürün	Adet	Takım
Koltuk	1.400.000	490.000
Diğer Mobilyalar	1.480.000	650.000
Toplam	2.880.000	1.140.000

Kaynak: İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası (2019) *Diğer Mobilyalar: Büro ve mağaza mobilyaları, mutfak mobilyaları, yatak ve oturma odası takımları, sandalye.

İnegöl ilçesindeki mobilya işletmelerinin üretim miktarı verilerinin kaydı belirtilmektedir. İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası'ndan alınan 2018 yılı verilerine göre üretilen mobilya ürünleri detaylı olarak sınıflandırılmadan koltuk ve diğer mobilyalar şeklinde üretim miktarlarının kaydı tutulmuştur. 2018 yılı verilerine göre 1.400.000 koltuk, 1.480.000 diğer mobilyalar olmak üzere 2.800.000 adet mobilya üretilmiştir. Takım olarak ise 490.000 koltuk, 650.000 diğer mobilyalar olmak üzere 1.140.000 takım mobilya üretilmiştir. Üretilen ürünler içerisinde en fazla payın koltuk üretimine ait olduğu görülmektedir.

Sanayi İşletmelerinin Üretiminde Meydana Gelen Artış ve Azalışlar

Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin %62'si üretimlerinin artış gösterdiğini belirtmiştir. İşletmelerin %14'ü ise üretimlerinde zaman zaman azalma olduğunu, %24'ü ise üretimlerinin durağan seyrettiğini belirtmiştir (Tablo 19). Üretimlerinde azalış olduğunu belirten işletmeler talep azlığı ve pazar istikrarsızlığının buna neden olduğunu ifade etmiştir. Talep azlığı ve pazar istikrarsızlığından etkilenmeyen, sermaye yetersizliği sorunu yaşamayan işletmelerin üretiminde ise artış meydana gelmiştir.

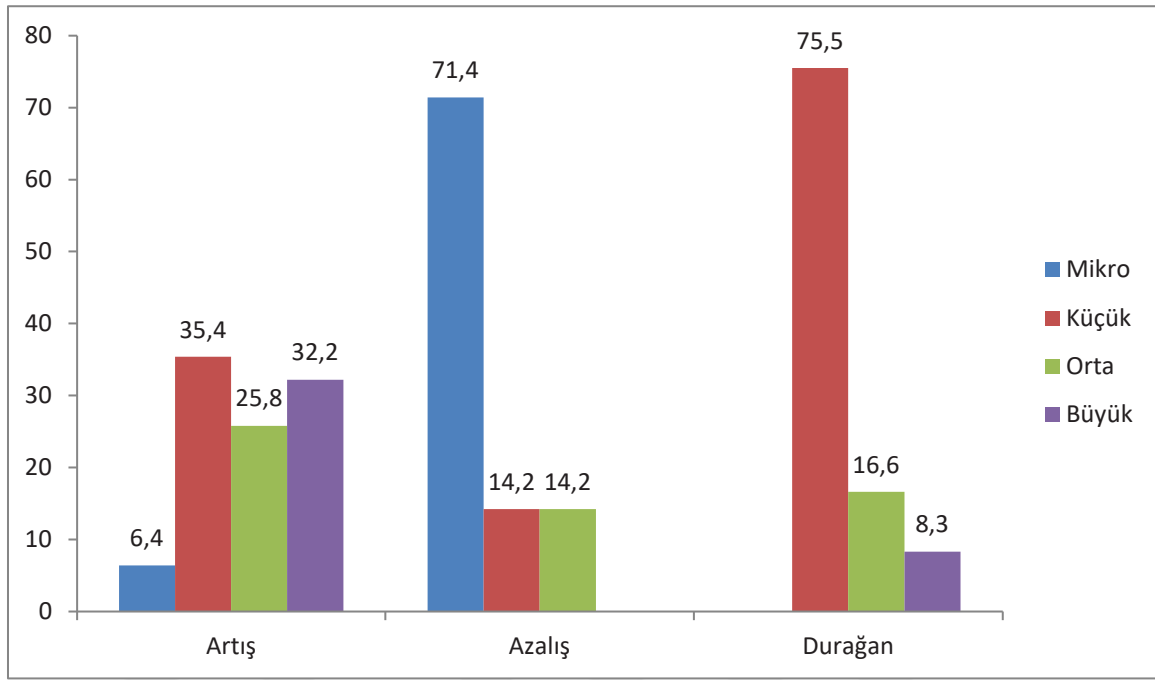
Tablo 19

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinde Meydana Gelen Üretim Değişmeleri Oranları (2017-2018)

Üretim değişmeleri	f	%
Artış	31	62,0
Azalış	7	14,0
Durağan	12	24,0
Toplam	50	100,0

İşletmelerin ölçeklerine göre değerlendirecek olursak üretimlerinde artış meydana gelen işletmelerin %35,4'ü küçük, %32,2'si büyük, %25,8'i orta ve %6,4'ü ise mikro ölçekli işletmedir. Üretimlerinde azalış meydana gelen işletmelerin %71,4'ü mikro, %14,2'si küçük ve %14,2'si orta ölçeklidir. Üretimi durağan seyreden işletmelerin ise %75'i küçük, %16,6'sı orta ve %8,3'ü büyük ölçeklidir (Grafik 3). Tüm ölçek sınıflarındaki işletmelerde üretimde artış yaşanırken, üretimde azalma ise orta, küçük ve mikro ölçekli işletmelerde meydana gelmiştir. Üretimde durağanlık küçük ölçekli işletmeler başta olmak üzere orta ve büyük ölçekli işletmelerde meydana gelmiştir. Büyük ölçekli işletmelerin üretim artışını engelleyen sermaye yetersizliği, talep azlığı ve rekabet fazlalığı gibi sorunlardan çok fazla etkilenmediği anlaşılmaktadır. Mikro ölçekli işletmeler ise üretim artışını engelleyen sorunlardan büyük ölçüde etkilenmektedir.

Grafik 3. Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinde ölçeklerine göre meydana gelen üretim değişimleri oranları (2017-2018) (%)

Mobilya Sanayinde İş Gücünün Alt Sektörlere Göre Dağılımı

İnegöl ilçesinde anket uygulanan mobilya işletmelerinde 4.472 kişi istihdam edilmektedir. İstihdamın alt sektörler dağılımına bakıldığında %87,88'i diğer mobilyaların imalatı, %11,65'i büro ve mağaza mobilya imalatı ve %0,47'si mutfak mobilyası imalatı alt sektöründe istihdam edilmektedir (Tablo 20).

Tablo 20

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinde İstihdam Edilen Toplam İş Gücünün Alt Sektörlere Göre Dağılımı

Sektörler	İş gücü sayısı	%
Diğer mobilyaların imalatı	4134	87,88
Büro ve mağaza mobilya imalatı	548	11,65
Mutfak mobilyası imalatı	22	0,47
Toplam	4704	100,0

Anket uygulanan işletmelerin %78'inin diğer mobilyaların imalatı alt sektöründe faaliyet göstermekte olup istihdamın büyük bölümü (%87,88) bu alt sektöre aittir. Anket uygulanan işletmelerin %4'ü mutfak mobilyaları imalatı alt sektöründe faaliyet göstermektedir. İstihdamın da az bir bölümü (0,46) mutfak mobilyaları imalatı alt sektörünü aittir. Alt sektörlerdeki işletme sayıları ile istihdam oranları arasında bir paralellik bulunduğu anlaşılmaktadır (Tablo 20).

İş Gücünün Cinsiyete Göre Sektörel Dağılımı

İş gücünün cinsiyet durumu dağılımını ele alırsak; anket uygulanan işletmelerde 4.168 kişiden oluşan erkek personelin %89,66'sı diğer mobilya imalatı, %9,9'u büro ve mağaza mobilya imalatı ve %0,44'ü mutfak mobilyaları alt sektöründe istihdam edilmektedir. Buna karşılık 536 kişiden oluşan kadın personelin %74,06'sı diğer mobilya, %25,18'i büro ve mağaza mobilyaları imalatı ve %0,76'sı ise mutfak mobilyaları imalatı alt sektöründe istihdam edilmektedir (Tablo 21).

Tablo 21

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinde İş Gücünün Cinsiyete ve Alt Sektörlere Göre Dağılımı

Sektörler	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Diğer mobilyaların imalatı	397	74,06	3737	89,66	4134	87,88
Büro ve mağaza mobilya imalatı	135	25,18	413	9,9	548	11,65
Mutfak mobilyası imalatı	4	0,76	18	0,44	22	0,47
Toplam	536	100,0	4168	100,0	4704	100,0

Anket uygulanan işletmelerin tamamında 4.704 personel bulunurken, kadın personelin bu sayı içerisinde %11,3 oranında bir payı bulunmaktadır. Mobilya işletmelerinde iş gücüne %88,66'lık bir oranla erkek personel hakimdir. Nedeni ise mobilya sanayinin güç gerektiren bir sanayi kolu olmasıdır. Ayrıca geleneksel tarzda erkeklere özgü bir zanaat kolu olmasından kaynaklanır. Kadınlar ise sektördeki büro işlerinde çalıştırılmaktadır.

İş Gücünün Niteliklerine Göre Dağılımı

İnegöl ilçesinde mobilya işletmelerinde istihdam edilen iş gücünün niteliklerine göre dağılımı incelendiğinde, iş gücünün %78,6'sının işçi, %6,6'nın büro personeli, %5,9'nun ustabaşı olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra %2,9'unu yönetim personeli ve %2,5'ni teknik personelden oluşmaktadır (Tablo 22). Teknik personel ve ustabaşı niteliğindeki iş gücünün neredeyse tamamı erkek personelden oluşurken, işçi, yönetim ve çoğunluk ile büro personeli niteliğinde kadın personele de yer verilmiştir.

Tablo 22

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinde İstihdam Edilen Toplam İş Gücünün Niteliklerine Göre Dağılımı

Nitelik	İş gücü sayısı	%	E	K
Teknik Personel	118	2,5	118	0
Ustabaşı	278	5,9	249	29
İşçi	3.693	78,6	3.491	202
Yönetim Personeli	139	2,9	114	25
Büro Personeli	312	6,6	58	254
Diğer	164	3,5	138	26
Toplam	4.704	100,0	4.168	536

Mobilya Sanayi İşletmelerinde İş Yeri Büyüklüğünün Alt Sektör Analizi

İnegöl ilçesinde anket uygulanan 7 adet mikro ölçekli mobilya işletmesinin %71,4'ü diğer mobilyaların imalatı, %14,2'si büro ve mağaza mobilyaları imalatı, %14,2'si mutfak mobilyaları imalatı alt sektöründe üretim yapmaktadır. Küçük ölçekli 21 işletmenin %66,6'sı diğer mobilyaların imalatı, %28,5'i büro ve mağaza mobilyaları imalatı, %4,7'si mutfak mobilyaları imalatı alt sektöründe üretim yapmaktadır. Orta ve büyük ölçekli 22 işletmenin %90,9'u diğer mobilyaların imalatı, %9'u ise büro ve mağaza mobilyaları imalatı alt sektöründe üretim yapmaktadır (Tablo 23).

İlçede bulunan ve anket uygulanan işletmelerin büyük bir bölümünün diğer mobilyaların imalatı alt sektöründe faaliyet göstermesine bağlı olarak mikro, küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin tamamında diğer mobilyaların imalatı alt sektörünün payının ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Tablo 23

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin İşyeri Büyüklüklerinin Alt Sektörlere Göre Dağılımı

İşyeri Büyüklüğü	Alt Sektörler	Diğer	Büro ve		Toplam (%)
	f	Mobilyalar (%)	Mağaza Mobilyaları (%)	Mutfak Mobilyaları (%)	
1-9	7	71,4	14,3	14,3	100,0
10-49	21	66,6	28,6	4,8	100,0
50-250	11	90,9	9,1	0	100,0
251+	11	90,9	9,1	0	100,0

Mutfak mobilyaları imalatı alt sektöründe orta ve büyük ölçekli işletme olmaması dikkat çekicidir. İlçe genelindeki mobilya işletmelerinde %1,2 ve anket uygulanan mobilya işletmelerinde ise %4 oranında paya sahip olan mutfak mobilyaları imalatı alt sektöründe faaliyet gösteren işletmeler mikro ve küçük ölçeklidir.

Sanayi İşletmelerinin Hukuki Durumları

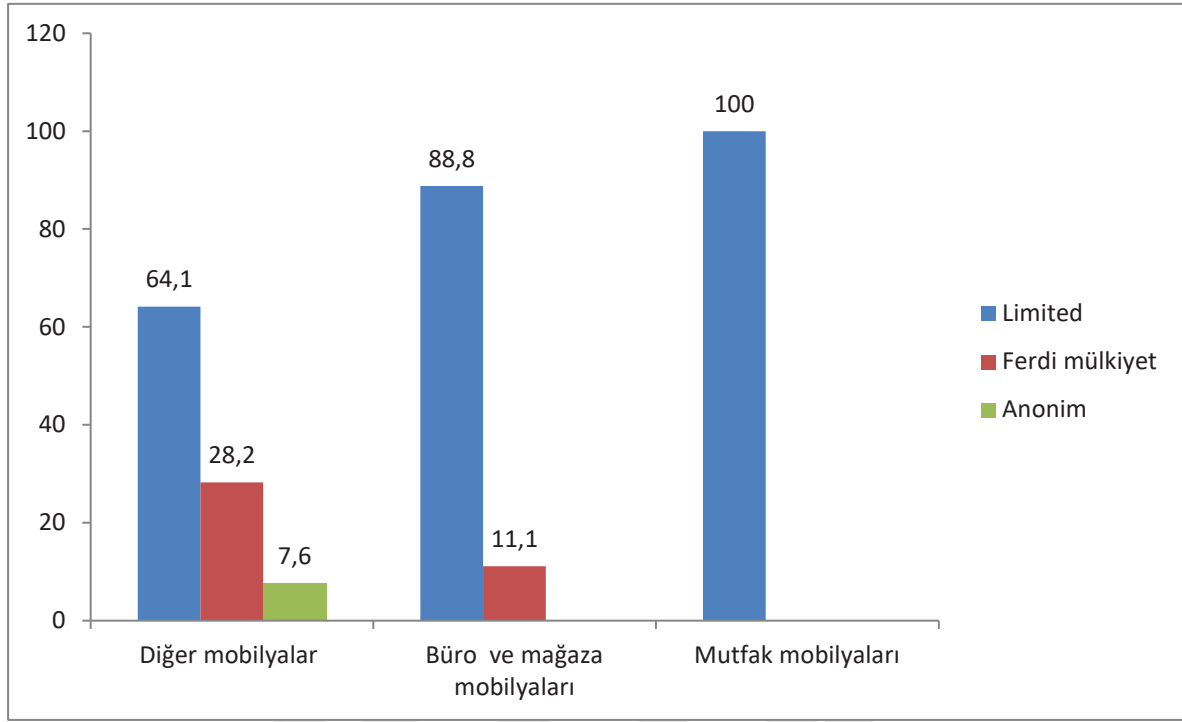
İnegöl ilçesinde mobilya işletmelerinin mülkiyet durumlarını ele aldığımızda işletmelerin tamamının özel sektör tarafından kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu kuruluşların hukuki durumlarını incelediğimizde %62'sinin limited şirket, %32'sinin ferdi mülkiyet ve %6'sının anonim şirket olduğu görülmektedir (Tablo 24). Anonim şirketler çok sayıda ortağın bir araya gelmesiyle kurulan sermaye şirketleridir. Çok sayıda sermayeyi bir araya getiren anonim şirketler yeni teknolojilere ve makinelere yatırım yapabilme, bina ve personel kapasitesini genişletme açısından avantaj sağlamaktadır. Komandit şirket, adi ortaklık, kollektif şirket, kooperatif vb. gibi şirket yapılanmalarına ise rastlanılmamıştır.

Tablo 24

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Hukuki Durumlarına Göre Dağılımı

Hukuki Durum	f	%
Ferdi Mülkiyet	16	32,0
Limited Şirket	31	62,0
Anonim Şirket	3	6,0
Toplam	50	100

Alt sektörlere göre değerlendirecek olursak; büro ve mağaza mobilyaları imalatı alt sektöründe yer alan işletmelerin %88,8'i limited şirket, %11,1'i ferdi mülkiyet statüsündedir. Diğer mobilyaların imalatı alt sektörünün ise 64,1'i limited şirket, %28,2'si ferdi mülkiyet, %7,6'sı anonim şirket statüsündedir. Mutfak mobilyaları imalatı alt sektörünün tamamı ise limited şirketlerden oluşmaktadır (Grafik 4). Anket verilerine göre anonim şirketlerin tamamı diğer mobilyaların imalatı alt sektöründe faaliyet göstermektedir.

Grafik 4. Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin alt sektörlere göre hukuki durumlarının oranları (%)

Hammadde Sağlama Şekli ve Hammadde Alanları

İnegöl ilçesinde bulunan mobilya sanayi işletmelerinin yapısal özelliklerinden biri olan hammadde sağlama şekli ve hammadde alanlarını ele aldığımızda mobilya sanayi işletmelerinin hammaddelerini hangi kanallarla sağladığı ele alınıp sonrasında hammadde alanlarının coğrafi dağılışı incelenecektir.

İnegöl ilçesinde bulunan mobilya sanayi işletmeleri hammaddelerini farklı kaynaklardan sağlamaktadır. Anket uygulanan sanayi işletmelerinin %24'ü hammaddelerini doğrudan üreticiden (Orman Genel Müdürlüğü İşletmeleri), %76'sı ise tüccarlar aracılığı ile karşılamaktadır (Tablo 25). Yanı sıra hammaddesini kendi üreten veya ithal eden mobilya sanayi işletmelerine rastlanılmamıştır.

Tablo 25

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Hammadde Sağlama Şeklinin Oransal Dağılımı

Hammadde sağlama şekli	f	%
Doğrudan Üretici	12	24,0
Tüccar	38	76,0
Toplam	50	100,0

Anket uygulanan sanayi işletmelerinin tamamında hammaddenin ithal edilerek karşılanmaması dikkat çekicidir. Bu bağlamda işletmelerin mobilya hammaddesi temini açısından yerel ve ulusal kaynaklar yeterli bulunmaktadır.

Günümüzde artan pazar talebine bağlı olarak sanayi işletmelerinin üretiminde ve bunun sonucu olarak ise hammadde talebinde artış yaşanmaktadır. Bu nedenle hammadde alanları da giderek genişlemekte ve önceleri sadece yakın çevreden sağlanırken ihtiyacının artmasına paralel olarak çeşitli bölgelerden sağlanma yoluna gidilmektedir.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmeleri hammaddeyi öncelikle ilçede faaliyet gösteren tedarikçilerden temin etmektedir. Ayrıca kereste üretiminin yoğunlaştığı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Bolu, Düzce, Giresun, Artvin ili başta olmak üzere Sakarya, Balıkesir, Çanakkale ve İzmir illerinden kereste alımı yapılmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. Mobilya sanayi işletmelerinin hammadde temin alanları

Sanayi İşletmelerinin Pazar Yapısı ve Pazar Alanları

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmelerinin pazarlama kanalları, yurt içi ve yurt dışı olmak üzere incelenecektir.

Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin %60'ının pazarlama kanalı doğrudan tüketici, %28'inin bayiler ve %12'sinin ise tüccarlar yani aracı kuruluşlardır (Tablo 26). Sanayi işletmelerinin büyük bir kısmı genellikle şehir merkezinde mağazalarını açarak ürünlerini aracı olmadan doğrudan tüketiciye ulaştırmaktadır. Bunun dışında bazı sanayi kuruluşları ise kendi pazarlama sistemlerini kurarak bayiler aracılığıyla ve tüccarlar ile ilişki kurarak ürünlerini piyasaya sunmaktadır.

Tablo 26

Anket Uygulanan Mobilya Sanayi İşletmelerinin Pazarlama Kanallarını Kullanım Oranlarının Dağılımı

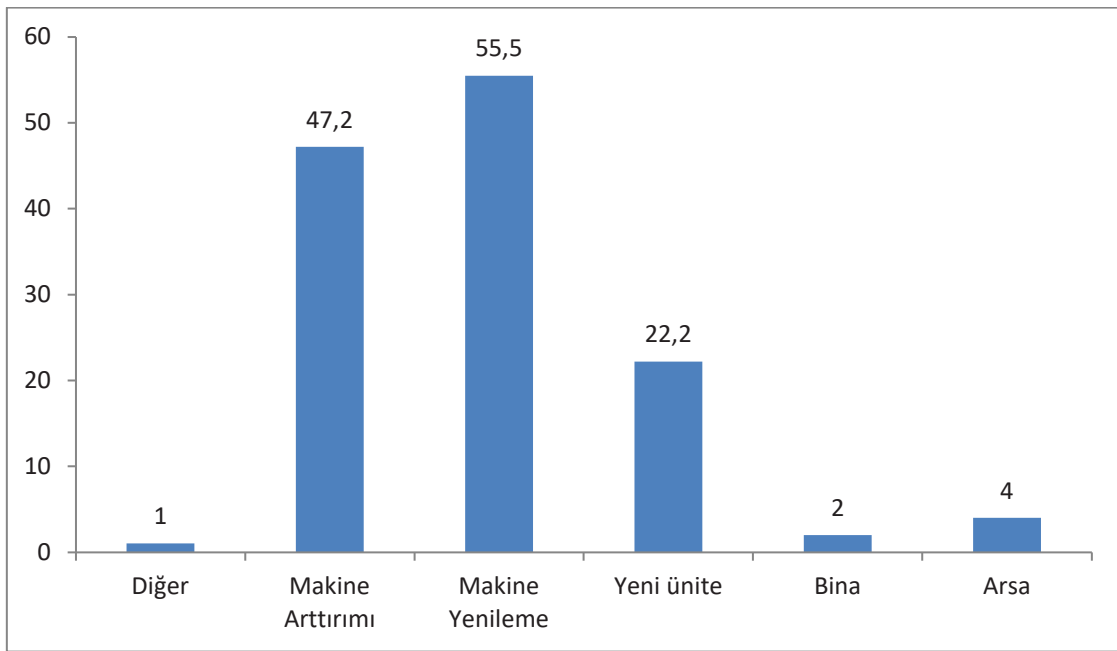
Pazarlama Kanalı	f	%
Doğrudan Tüketici	30	60,0
Bayi	14	28,0
Tüccar	6	12,0
Toplam	50	100,0

İnegöl ilçesinde faaliyet gösteren mobilya sanayi işletmelerinin pazar alanları incelendiğinde; yurt içi pazar alanları başta Bursa ve çevre iller olmak üzere tüm Türkiye'dir. Pazar alanlarını sanayi işletmelerinin ölçeklerine göre değerlendirdiğimizde mikro ve küçük ölçekli işletmelerin pazar alanları İnegöl ve yakın çevresi ile sınırlı iken, orta ve büyük ölçekli işletmelerin ülke genelidir.

Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin pazar alanları yurt içi ile sınırlı olmayıp yurt dışına da pazarlama yapmaktadırlar. Sanayi işletmelerinin %82'si yurt dışına ihracat yapmaktadır. Yurt dışındaki pazar alanlarını incelediğimizde Ortadoğu, Avrupa ve Kafkas ülkelerine ihracat yapıldığı görülmektedir. Suudi Arabistan, Irak, Libya, Almanya, Fransa, Azerbaycan ve Gürcistan öne çıkan ülkeler arasındadır. Yurt dışı pazar alanlarını sanayi işletmelerinin ölçeklerine göre değerlendirdiğimizde; büyük ölçekli işletmelerin otuz beşin üstünde ülkeye ihracat yaparak oldukça geniş bir pazar alanına sahip olduğu görülmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin pazar alanları daha az sayıda ülke ile sınırlıdır.

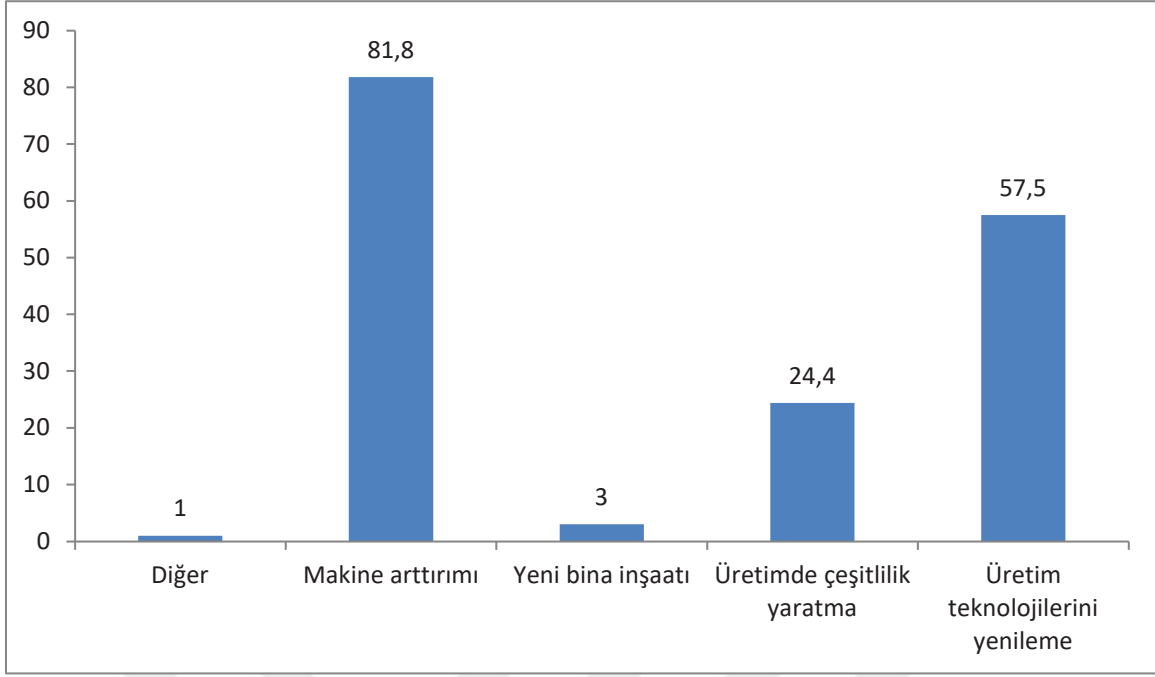
Modernizasyon, Yatırım Projeleri ve Yatırımı Engelleyen Nedenler

İnegöl ilçesinde anket uyguladığımız mobilya sanayi işletmelerinin %72'si faaliyete geçmesinden itibaren bazı yatırımlar gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen yatırımlar arasında makine yenileme, makine arttırma ve yeni ünite kurma ön plan çıkmaktadır. Anket yapılan işletmelerin %55,5'i makinelerini yenileme, %47,2'si makinelerini arttırma ve %22,2'si ise var olan ünitelerine ek olarak yeni üniteler kurma gibi yatırımlar gerçekleştirmiştir (Grafik 5).

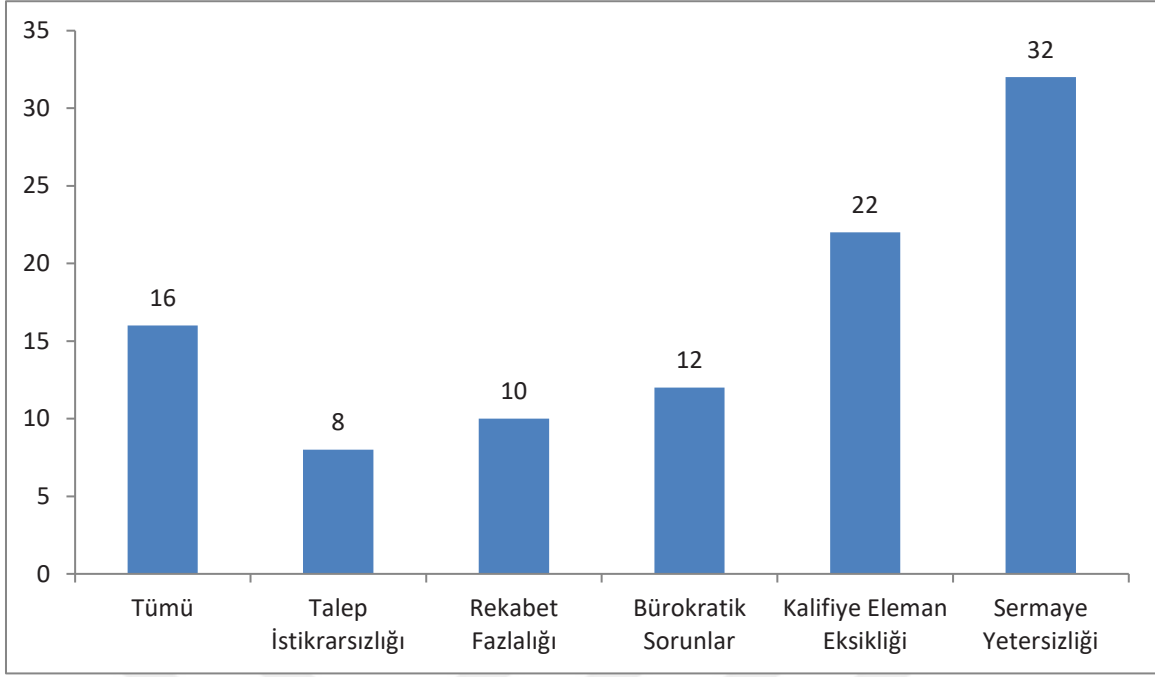
Grafik 5. Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinde gerçekleştirilen yatırımların oransal dağılımı (%)

Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin %66'sı geleceğe dönük yatırım projelerinin bulunduğunu belirtmiştir. Makine artırma ve üretim teknolojilerini yenileme hedeflenen yatırım projeleri arasında yer almaktadır. Sanayi işletmelerinin %81'8'i üretimlerini arttırmak amacıyla makine arttırma, %57,5'i üretim teknolojilerini yenilemeye yönelik yatırım projeleri hedeflediklerini belirtmiştir. Yanı sıra sanayi işletmelerinin %24,4'ü üretimde çeşitlilik yaratma, %3'ü ise yeni bina inşaatı projelerinin olduğunu belirtmiştir (Grafik 6).

Grafik 6. Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin sahip olduğu yatırım projelerinin yatırım alanlarına göre dağılımı (%)

Anket uygulanan mobilya sanayi işletmeleri yatırım projeleri planlanmalarını engelleyen nedenler olduğunu belirtmiştir. Yatırımı engelleyen nedenler arasında; sermaye yetersizliği ve kalifiye eleman eksikliği sayılabilir. Sanayi işletmelerinin %32'si sermaye yetersizliğinin, %22'si kalifiye eleman eksikliğinin yatırımlarını engellediğini belirtmiştir. Yanı sıra sanayi işletmelerinin %12'si bürokratik sorunların, %10'u rekabet fazlalığının, %8'i talep istikrarsızlığının yatırımlara engel olduğunu belirtmiştir. Sanayi işletmelerinin %16'sı ise yukarıda belirtilen nedenlerin tümünün yatırımlarına yönelmelerine bir engel teşkil ettiğini belirtmişlerdir (Grafik 7).

Grafik 7. Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin yatırımlarını ve yatırım projelerini engelleyen nedenlerin oransal dağılımı (%)

Bölüm VIII: İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Alansal Dağılışı Ve Bu Dağılışa Etki

Eden Faktörler

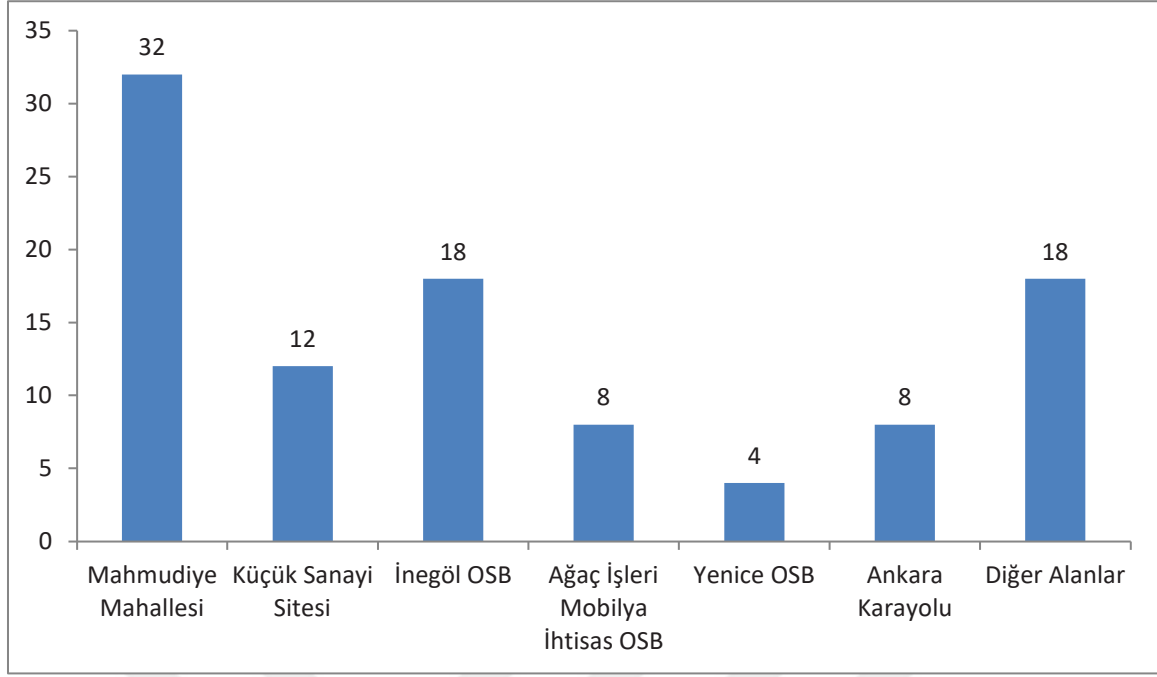
Sanayi işletmelerinin alansal dağılışı üzerinde birden fazla faktörün etkisi bulunmaktadır. Hammadde, iş gücü, pazar ve enerji kaynakları gibi faktörler sanayi işletmelerinin dağılışı üzerinde etkili olmaktadır. Arsa sahipliği, altyapı, ucuz arsa temini, su kaynaklarına, ulaşım yollarına ve diğer sanayi kollarına yakınlık gibi faktörler ise sanayi işletmelerinin toplandığı alan içinde etkili olan faktörlerdir.

Bu bölümde İnegöl ilçesinde yapılan gözlemlerden ve uygulanan anketlerden elde edilen veriler doğrultusunda ilçede faaliyet gösteren mobilya sanayi işletmelerinin dağılışı ve dağılışı üzerinde etkili olan faktörler incelenecektir.

İnegöl İlçesinde Sanayi İşletmelerinin Alansal Dağılışı

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmeleri hemen hemen ilçenin her kesimine dağılmış bulunmaktadır. Fakat detaylı olarak incelendiğinde sanayi işletmelerinin belirli alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Sanayi işletmelerinin yoğunlaştığı alanların başında ilçenin merkezinde yer alan Mahmudiye Mahallesi ile ilçede yer alan organize sanayi bölgeleri gelmektedir.

Anket uyguladığımız mobilya sanayi işletmelerinin %32'si Mahmudiye Mahallesinde, %12'si Küçük Sanayi Sitesi'nde, %18'i İnegöl OSB, %8'i Ağaç İşleri Mobilya İhtisas OSB, %4'ü Yenice Organize Sanayi Bölgesi'nde ve %8'i Ankara Karayolu üzerinde yer almaktadır. Sanayi işletmelerinin %18'i ise birbiriyle bağlantısı bulunmayan farklı alanlarda faaliyet göstermektedir (Grafik 8).

Grafik 8. Anket uygulanan sanayi işletmelerinin alansal dağılışı (%)

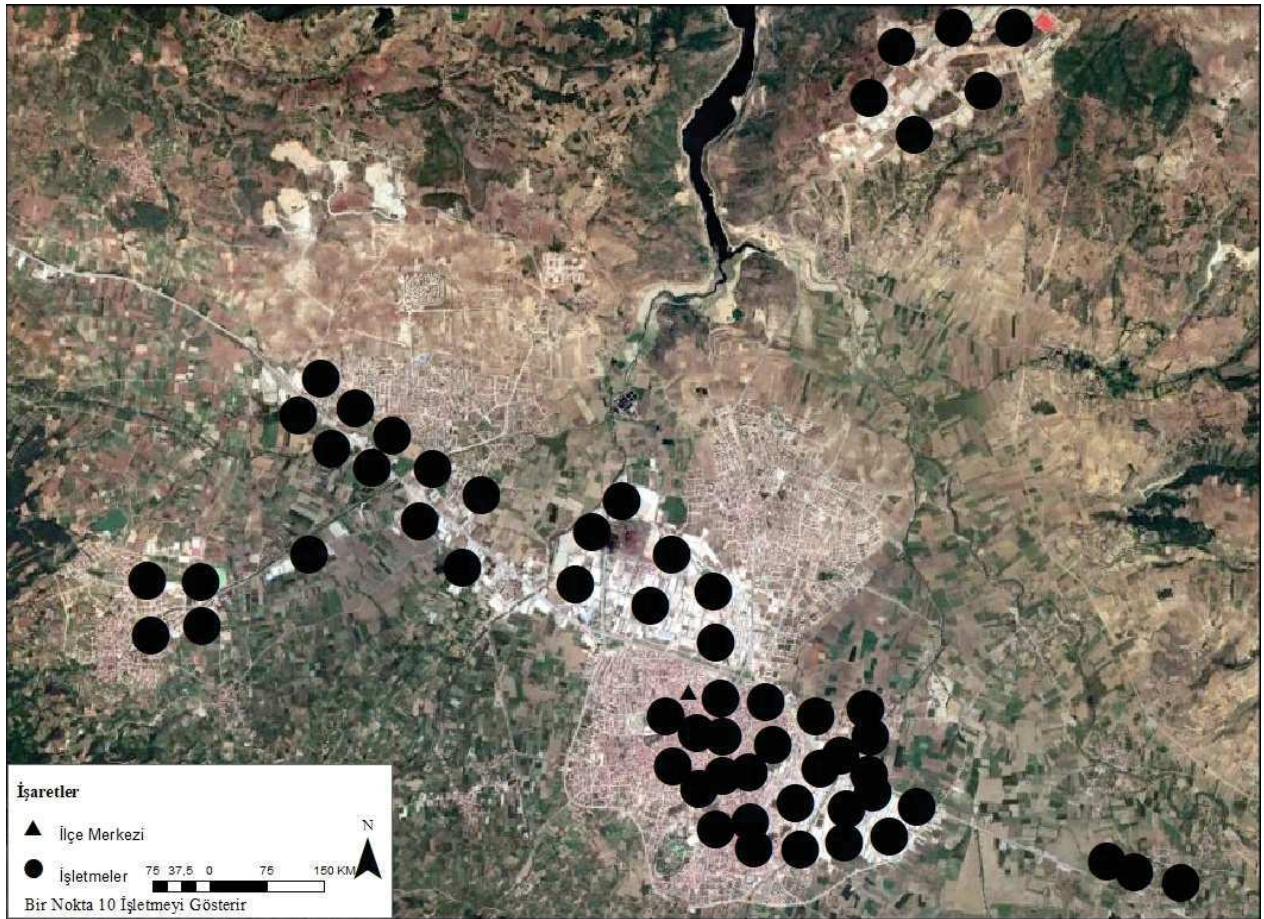
Sanayi İşletmelerinin Alansal Dağılışı Etkili Olan Faktörler

İnegöl ilçesinde genel olarak sanayi işletmelerinin dağılışı etkili olan faktörlerden birisi de yörenin topografik özellikleridir. İnegöl ilçesinin doğal çevre özellikleri bölümünde belirttiğimiz gibi yöre bir havza özelliği göstermektedir. Tabanını İnegöl Ovası işgal etmekte, taban kısmının etrafını ise kısmen yüksek dağ ve platolar çevrelemektedir (Hoşgören, 1975, s. 5). Araştırma alanımızda faaliyet gösteren sanayi işletmelerinin tamamı bu alan üzerinde yer almaktadır (Şekil 8). Sanayi işletmelerinin şehir merkezinde, karayolları boyunca ve diğer alanlara dağılışı etkili olan faktör düz topografik yapı ile buna uygun olarak oluşturulan imar planlarıdır. Öncelikle sanayi işletmelerinin belirli bir alanda yoğunlaşması ortak altyapı, enerji, su ve ulaşım gibi hizmetlerinden faydalanmalarını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca sanayi işletmelerinin birbiriyle bağlantısı olmayan alanlarda ayrı ayrı kurulması çevre düzeni açısından olumsuzluk yaratmaktadır. Bu nedenle sanayi işletmelerinin belirli alanlarda toplanması gerek tamamlayıcı hizmetlerden yararlanmaları gerekse çevre düzeninin korunması açısından bir nevi zorunlu hale gelmektedir. Bunlara ek olarak sanayi

işletmelerinin kuruluş yeri seçilirken yatay yönde büyümesine imkan sağlayan alanların seçilmesi gerekmektedir.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmelerinin büyük bir bölümünün yer aldığı Mahmudiye Mahallesi detaylı olarak incelediğimizde mobilya sanayi işletmelerinin mekansal olarak bir arada bulunduğu fakat ortak bir altyapılarının olmadığı dikkat çekmektedir. Topografik olarak düz bir alan olması nedeniyle sanayi işletmelerinin kuruluş yeri seçimi için uygundur. Fakat sanayi işletmeleri zamanla konutlar ile iç içe girdiği için yatay yönde büyümelerine olanak sağlayan bir sanayi aksı değildir.

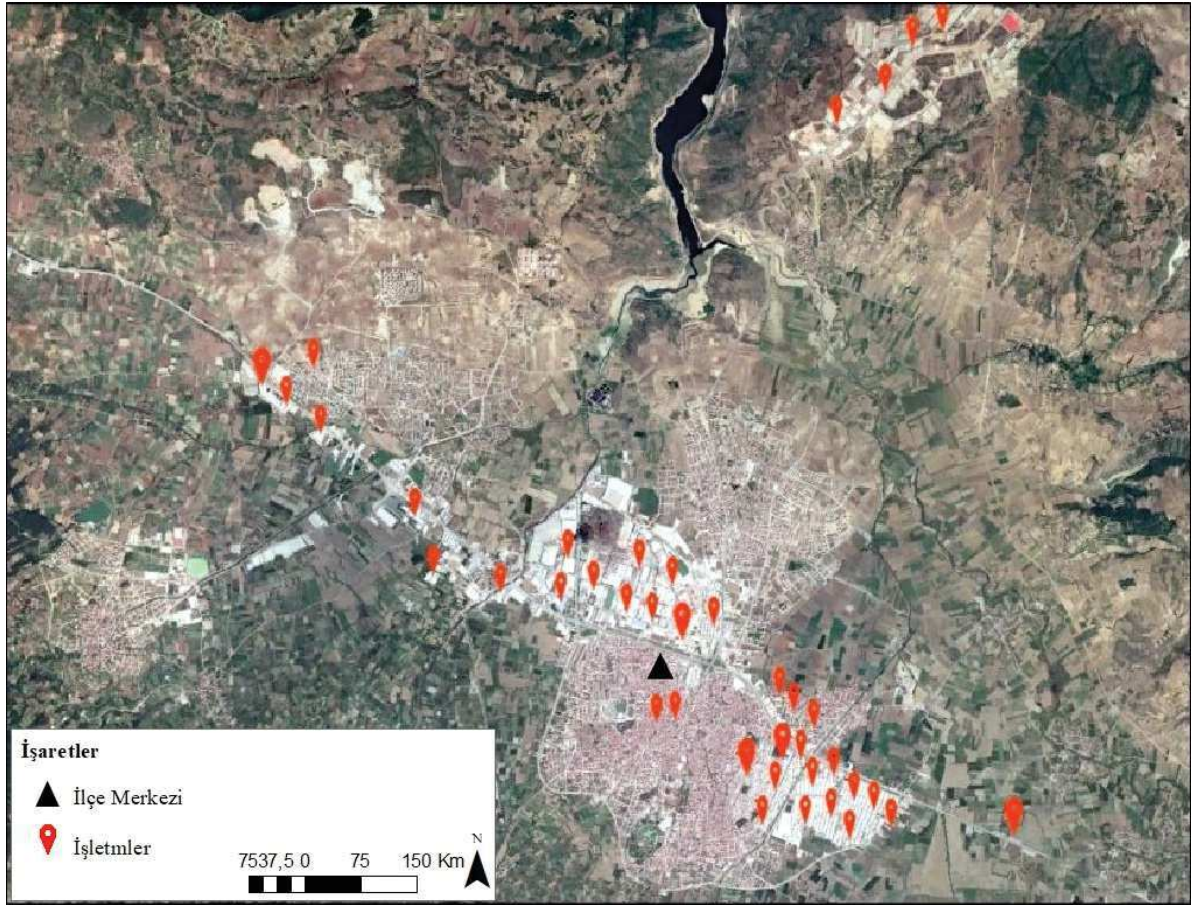

Şekil 8. İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmelerinin mekansal dağılışı

Mobilya sanayi işletmelerinin ikinci olarak yoğunlaştığı alan olan OSB'lerini ele aldığımızda şehir merkezinde sanayi kuruluşlarına yer kalmaması, sanayi işletmelerinin yatay

yönde büyümemesi, altyapı yetersizliği gibi nedenlerle sanayi işletmelerinin kuruluş yeri olarak OSB'leri seçmesinde etkili olmuştur. Mobilya sanayi işletmelerinin faaliyet gösterdiği ilk organize sanayi bölgesi İnegöl OSB'dir. Ağaç İşleri Mobilya İhtisas OSB'si ise sadece mobilya sanayi işletmeleri için oluşturulmuş ve mobilya işletmeleri bu alanda toplanmıştır. Son kurulan organize sanayi bölgesi olan Yenice OSB'inde de az da olsa faaliyet gösteren mobilya sanayi işletmesi bulunmaktadır.

Şekil 9. Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin mekansal dağılışı

Küçük Sanayi Sitesi'ni incelediğimizde sanayi işletmelerinin şehir merkezinde görüntü ve gürültü kirliliği yaratarak düzeni bozmasından dolayı sanayi kuruluşları buraya taşınmıştır. Kısa sürede birçok mobilya ve diğer sanayi işletmesinin taşınması nedeniyle bölgede yer kalmamıştır. Bu nedenle Küçük Sanayi Sitesi'nde faaliyet gösteren sanayi işletmelerinin günümüzde yatay olarak büyüme imkanı bulunmamaktadır. Sanayi kuruluşları mekansal olarak bir arada bulunmasının yanı sıra ortak bir altyapıya da sahiptir.

Mobilya Sanayi Alanlarının Gelişimi

Sanayi işletmelerinin ilk kuruluş yeri olarak genellikle kent merkezleri veya yakın çevresini seçtikleri görülmektedir. Kent merkezlerinin ilk kuruluş yeri olarak seçilmesinde kent merkezi dışındaki alanlarda altyapı, ulaşım olanakları ve enerji hatlarının yeterli seviyede gelişmemiş olması etkilidir. Yanı sıra küçük ölçekli işletmelerin ilk kuruldukları yıllarda genişleme düşüncelerinin olmaması, kent merkezini kuruluş yeri olarak seçmelerinde etkendir.

İnegöl ilçesindeki mobilya sanayi işletmeleri 1935-1950 döneminde şehir merkezinde dar mekanlarda faaliyet göstermişlerdir. 1950-1970 yılları arasında kurulan sanayi kuruluşları genellikle Küçük Sanayi Sitesi ve devamında büyük sanayi adıyla oluşturulan alanda kurulmuştur. 1970-1980 yılları arasında mobilya sanayi işletmelerinin şehir merkezinde yer bulamaması nedeniyle Özyeşil ile Ertuğrulgazi Caddesi arasında oluşturulan yeni sanayi gelişim alanında toplanmıştır.

1980-2000 yılları arasında İnegöl OSB'si ve ilçeden geçen Ankara yolu mobilya sanayi işletmeleri için yeni bir toplanma alanı olarak gelişmiştir. 2000 yılından itibaren sanayi kuruluşları ilçede bulunan muhtelif alanları kuruluş yeri olarak seçmiştir. 2006 yılında Mobilya İhtisas OSB'sinin kurulmasıyla sanayi kuruluşları burada mekansal olarak yoğunlaşmaya başlamıştır. Son olarak ise mobilya sanayi işletmeleri 2015 yılında Yenice OSB'sinde toplanmaya başlamıştır.

Genel olarak mobilya sanayi işletmeleri şehir merkezinden çevreye doğru yayılmıştır. Bu yayılma her zaman planlı bir şekilde gerçekleşmemiş ve çoğu zaman sanayi kuruluşları yoğunlaşmaya başladıktan sonra buldukları alana bir plan getirilmeye başlanmıştır.

Mobilya Sanayi İşletmelerinin Alt Sektörlere Göre Alansal Dağılışı

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmelerinin alansal dağılışı ele aldıktan sonra, bu alt başlıkta alt sektörlerin dağılışı incelenecektir. Sanayi sektörleri yapıları itibariyle farklı özellikler taşımaktadır. Bu özellikler sanayi işletmelerinin dağılışı üzerinde de etkili olmaktadır.

İnegöl'deki mobilya sanayi işletmelerini genel olarak incelediğimizde alt sektörler yapıları itibariyle aynı özellikleri taşımaktadırlar. Farklı ürünler üretmelerine rağmen tüm alt sektörlerin büyük ölçüde aynı hammaddeleri kullanmaları, kapalı alanlarında üretim yapmaları benzer özellikler taşımalarına neden olmaktadır. Alt sektörlerin istihdam ettikleri işçi sayıları ve üretim yaptıkları kapalı alan büyüklüğü gibi özellikleri ise birbirlerine göre farklılık göstermektedir. Az işçi çalıştıran ve dar mekanlarda üretim yapan işletmeler şehir merkezine yakın alanlarda bulunurken, fazla işçi çalıştıran ve geniş kapalı mekanlarda üretim yapan işletmeler kent merkezine uzak bulunmaktadır. Bu özellikler alt sektörlerin İnegöl'deki dağılışı üzerinde etkili olmaktadır.

Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerini ele aldığımızda, diğer mobilyalar ile büro ve mağaza mobilyaları imalatı alt sektöründe faaliyet gösteren mobilya sanayi işletmeleri şehir merkezi, Küçük Sanayi Sitesi ve organize sanayi bölgelerinin tamamına dağılmıştır. Şehir merkezinde yer alan işletmeler kısmen daha dar mekanlarda üretim yaparken Küçük Sanayi Sitesi ve organize sanayi bölgelerinde yer alan işletmeler daha geniş kapalı mekanlarda üretim yapmaktadırlar. Mutfak mobilyaları imalatı alt sektöründe faaliyet gösteren sanayi işletmelerinin ise tamamı Ankara karayolu üzerinde bulunmaktadır.

Mobilya Sanayi İşletmelerinin Yer Değiştirmesi (Sanayi Suburbanizasyonu)

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmelerinin alansal dağılışı kapsamında sanayi işletmelerinin yer değiştirmesi ele alınacaktır. Sanayi işletmelerinin yer değiştirmesi veya göç etmesi <<sanayi suburbanizasyonu>> ile tanımlanmaktadır (Mutluer, 1995, s. 133). Sanayi

kuruluşları kentlerin içine sıkışıp kaldığında yer değiştirmek zorunda kalmaktadır. Sanayi işletmelerinin yer değiştirmek zorunda kalmasının başlıca nedeni; kuruluşların büyüme eğilimidir. Sanayi işletmeleri kent merkezlerinde konutların arasına sıkışıp kaldığında kuruluşu büyütmek için yeterli alan bulamamakta veya kent merkezindeki arsa fiyatlarını pahalı bulmaktadır. Bu nedenle sanayi kuruluşları üretim alanlarını büyütebilmek amacıyla kent merkezi dışındaki arazilere taşınmaktadır.

İnegöl ilçesinde faaliyet gösteren sanayi kuruluşları da zaman içerisinde şehir merkezinden uzaklaşarak yer değiştirmiştir. Mobilya sanayi işletmelerinin yer değiştirme süreci 1950'li yıllarda başlamıştır. İnegöl'de düzeni ve sessizliği bozan sanayi kuruluşları 160 adet iş yeri kapasitesine sahip olan Küçük Sanayi Sitesi'ne taşınmaya başlamıştır. 1960'lı yıllarda sanayi işletmeleri için Küçük Sanayi Sitesi devamında büyük sanayi adı verilen alan oluşturulmuş ve sanayinin yer değiştirmesi bu alana doğru kaymaya devam etmiştir. 1980'li yıllarda ise mobilya sanayi işletmeleri İnegöl Organize Sanayi Bölgesi'nde satın aldıkları geniş arazilere fabrika kurarak bölgeye taşınmışlardır.

Anket uyguladığımız sanayi işletmelerini değerlendirmizde sanayi işletmelerinin %68'i 2000 yılı ve sonrasında kurulmuştur. Bu yıllardan sonra sanayi işletmeleri planlı bir şekilde kuruluş yeri seçtiğinden büyük bir bölümü yer değiştirme süreci geçirmemiştir. Anket uygulan 50 sanayi işletmesinin sadece %4'ü yer değiştirmiştir. Anket verilerine göre Kupa Mobilya Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi ve İremcan Mutfak Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi olmak üzere yer değiştiren iki sanayi işletmesi Yeniceköy ve Ankara karayolu sanayi aksına taşınmıştır. Sanayi işletmelerinin yer değiştirme nedenleri ise artan üretim kapasiteleri nedeniyle daha geniş üretim alanına ihtiyaç duymaları ve ilk kuruluş yerlerinde üretim alanlarını genişletme imkânlarının olmamasıdır.

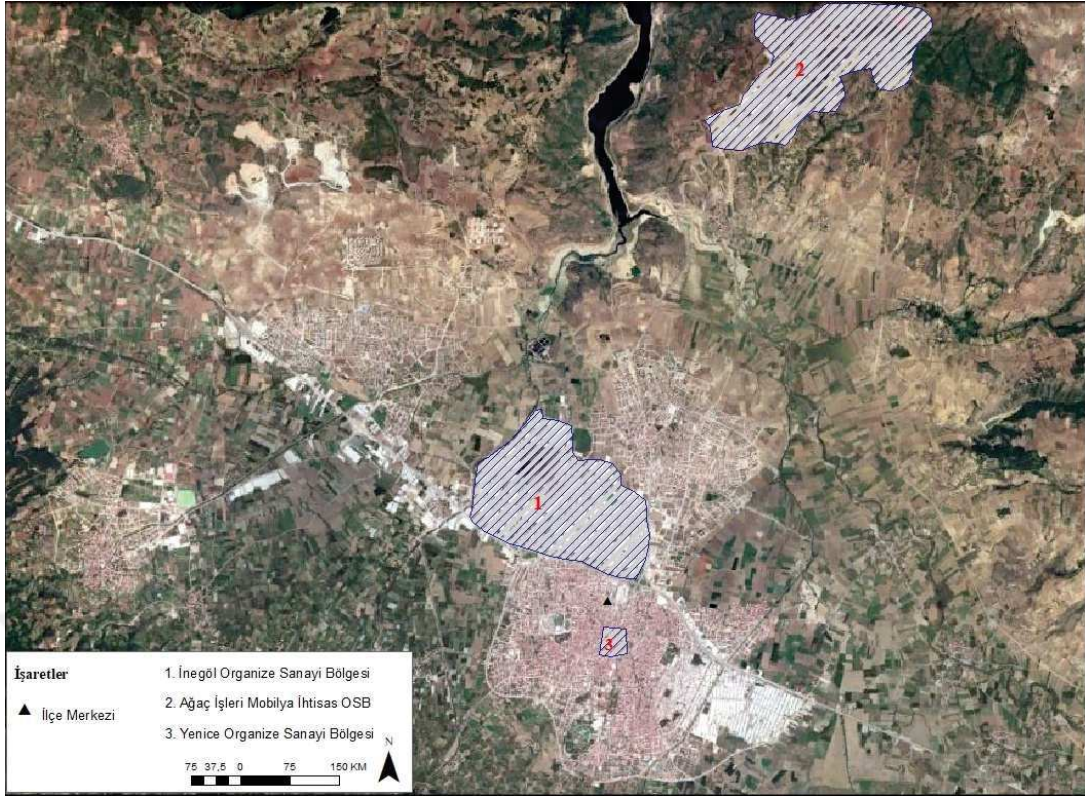
Organize Sanayi Bölgeleri

İnegöl Organize Sanayi Bölgesi. İnegöl’de ilk kurulan OSB 1977 yılında kurulan İnegöl OSB’sidir. OSB’de 3.000.000 metrekare ve 112 parsel üzerinde 83 sanayi işletmesi faaliyet göstermektedir. Mobilya sanayi işletmeleri ise 1980 yılından itibaren bu OSB’de faaliyet göstermeye başlamıştır.

2018 yılı itibariyle OSB’de istihdam yaklaşık olarak 15.000 kişidir ve yılda yaklaşık 650 milyon dolar değerinde ihracat yapılmaktadır (<https://www.inegolosb.org.tr/tr/hakkimizda.html> Son Erişim Tarihi: 10.01.2020). İstihdam sayısı ve enerji tüketimi ile ülkemizin önde gelen organize sanayi bölgeleri arasında yer almaktadır.

Ağaç İşleri Mobilya İhtisas Organize Sanayi Bölgesi. İnegöl’de kurulan ikinci OSB 2006 yılında İTSO ile Bursa Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı’nın girişimleri ile kurulan Mobilya İhtisas OSB’dir. OSB şehir merkezinden 8 km uzakta Hamzaköy-Tokuş-Boğazköy-Çayırılı ve Akçapınar köyleri arasına kurulmuştur. OSB’nin kurulduğu arazi daha önceleri kuru tarım yapılan VI sınıf vasıflı arazidir (<https://www.itso.org.tr/>). OSB’de 6.750 dönüm arazi üzerinde 62 sanayi işletmesi faaliyette bulunmaktadır. OSB’de 2018 yılı itibariyle 3.650 kişi istihdam edilmektedir (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019, s. 19).

Şekil 10. İnegöl ilçesindeki organize sanayi bölgeleri

Yenice Organize Sanayi Bölgesi. İnegöl’de son kurulan OSB ise Yenice Sanayici ve İş Adamları Derneği’nin girişimleri 2015 yılında kurulan Yenici Islah Organize Sanayi Bölgesidir. 2017 yılında ıslah çalışmalarının bitmesiyle birlikte ıslah ifadesi kaldırılarak Yenice Organize Sanayi Bölgesi unvanını alarak organize sanayi bölgesi statüsüne alınmıştır (<https://www.yeniceosb.org.tr/>). OSB’de 1200 dönüm arazi üzerinde 31 sanayi işletmesi faaliyet göstermekte olup 2018 yılı itibariyle 2.500 kişi istihdam edilmektedir (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019, s. 19).

Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerini değerlendirdiğimizde %30’u yukarıda belirtilen OSB’lerde faaliyet göstermektedir. Sanayi işletmelerinin OSB’leri kuruluş yeri olarak seçmesinde altyapı, ulaşım olanakları ve diğer sanayilere yakınlık faktörü etkili olmaktadır. Yanı sıra sanayi kuruluşları için ucuz ve geniş arsa imkanı ile yatay yönde büyüebilme fırsatı sağlamaktadır.

Bölüm IX: Dünya’da ve Türkiye’de Mobilya Sanayi Kümeleri ve İnegöl İlçesi

Dünya’da ve Türkiye’de Mobilya Sanayi Kümelenme Örnekleri

Son yıllarda gerek Dünya gerekse Türkiye ekonomisinde yaşanan hızlı gelişmeler sanayi politikalarında değişikliğe gidilmesine neden olmuştur. Geçmişte sanayi politikalarının temel amacı sanayileşme iken günümüzde uygulanan sanayi politikaların temel amacı rekabet gücünü arttırmaya yöneliktir. Kümelenme yaklaşımı rekabet gücünü arttırmayı, yerel ve bölgesel kalkınmayı sağladığından günümüz sanayi politikalarının amacına uygundur. Bu nedenle birçok ülkede çeşitli sektörlerde kümelenme örneklerine rastlamak mümkündür.

Bu bölümde dünyada mobilya sanayi kümelenmesi örnekleri incelenmiştir. Farklı coğrafi konuma ve gelişmişlik düzeyine sahip ülkelere örnekler seçilip, tezin içeriğine uygun olarak irdelenmiştir. Kümelerin farklı özelliklere ve dinamiklere sahip olması nedeniyle her örnekte farklı sonuçlar elde edilmiştir. Tez çalışması mobilya sanayine yönelik olduğundan öncelikli olarak bu sektörde öncü olan Amerika Birleşik Devletleri ve İtalya’da bulunan mobilya kümelenmeleri seçilmiş ve incelenmiştir.

Dünya’da mobilya sanayi kümelenmesi örnekleri. Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, Polonya, Danimarka, Çin, Endonezya ve Filipinler gibi gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelere mobilya kümelerine rastlanılmaktadır (Müderrişoğlu, 2016, s. 47). Bu bölümde önemli görülen İtalya ve ABD’de bulunan mobilya kümeleri irdelenmiştir.

İtalya mobilya kümelenmesi. İtalya sanayi yapısı endüstriyel bölgeler ve sanayi kümelerinden oluşur. Bu alanlarda faaliyet gösteren işletmelerin büyük bir kısmı küçük ve orta ölçeklidir. Büyük ölçekli işletmeler daha çok otomotiv, kimya ve ilaç sektöründe faaliyet gösterir. Buradan hareketle İtalya sanayinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin baskın rol oynadığı sonucuna ulaşılır. İtalyan işletmelerinin %95’i 50’den az işçi çalıştıran küçük ölçekli işletme olup 250 ve üzeri işçi çalıştıran büyük ölçekli işletmelerin sayısı ise 4000’den azdır.

KOBİ'ler daha çok tekstil, makine ve mobilya sektöründe faaliyet göstermektedir (Vioter vd, 2011, s.17).

İtalya mobilya üretiminde Avrupa'da birinci, dünyada ise Çin ve ABD'den sonra üçüncü sırada gelmektedir (Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, 2017, s. 5). Ayrıca çeşitli sektörlerde 70'in üzerinde kümelenme bölgesine sahiptir. Friuli-Venezia Giulia, Lombardy, Emilia Romagna, Marche, Veneto, Basilicata, Manzano ülkedeki mobilya kümelenme alanları olup ülkenin kuzeyinde yer almaktadır (Linde ve Porter, 2002, ss. 12-14).

Manzano mobilya kümelenmesi İtalya sandalye üretiminin %80'ini, Avrupa sandalye üretiminin %50'sini karşılamaktadır. Udine (Manzano) şehrine bağlı Friuli-Venezia Giulia 'Sandalye Üçgeni' olarak adlandırılır. Kümelenme bölgesinin geçmişi 20. yüzyıla kadar dayanmaktadır. 1957 yılında mobilya endüstrisinde 96 işletme ve 500 işçi bulunurken 1957 yılında işletme sayısı 137'ye işçi sayısı ise 1.273'e yükselmiştir. Ayrıca 1950'li yıllarda tasarım ön plana çıkmış, üreticilerin ve tasarımcıların iş birliği ile bir sinerji oluşmuştur. 1997 yılında ise ilk kez bir sandalye fuarı açılmıştır. 2002 yılı itibariyle toplam 100 kilometrelik kümelenme alanında 1.200 işletme ve 15.000 çalışana ulaşmıştır. Kümelenme içerisinde faaliyet gösteren işletmeler yarı mamul ürünler üreten küçük atölyeler, yarı mamul ürünleri satın alan ve üretim döngüsünün son aşamalarını (montaj, bitirme) gerçekleştiren orta ölçekli işletmeler, üretim sürecinin tamamının kendisi yapan küçük işletmeler ve üretimin tamamını kendisi yapabilen fakat yoğun dönemlerde üretimi atölyelere paylaştıran orta ölçekli işletmelerden oluşur (OECD, 2002, ss. 2-3). Üretim sürecinin tamamını tek bir işletmenin üstlenmesi nadir olarak görülür. Uzmanlaşmış işletmeler arasında iş bölümü son derece yoğun olup üretim dikey olarak yapılmaktadır. Tasarım ve teknolojinin yanı sıra firmalar arası iş bölümü ve rekabetin güçlü olması kümelenme için avantaj olmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde mobilya kümelenmeleri. Amerika Birleşik Devletleri sınırları içerisinde yer alan Kuzey Carolina mobilya kümelenmesi alansal büyüklük ve üretim kapasitesi açısından dünyanın en büyük mobilya kümesini oluşturur. Mobilya endüstrisi 17. yüzyıldan itibaren Kuzey Carolina ekonomisinde önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda mobilya endüstrisinin köklü bir geçmişe sahip olduğu ortadadır ancak son yirmi yılda ise adeta 'dünya mobilya başkenti' haline gelmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1980'li yıllarda üretimde yaşanan genel düşüş, Kuzey Carolina mobilya kümelenmesini de etkilemiştir. 1980 yılında kümede 90.000 kişi istihdam edilirken, 2006 yılı itibariyle bu sayı 47.000'e düşmüştür. 2001 yılından itibaren 200 firma kapanmış ve %13-15 oranında bir işsizlik ortaya çıkmıştır. Kümelenme kalifiye eleman, hammadde kaynaklarına ve büyük limanlara yakınlık, kümelenmeyi destekleyen uzman endüstrilerden (lojistik, depolama, yazılım) oluşan güçlü bir ağ ve pazarın %60'ına yakın bir konumda olması gibi avantajlara sahiptir (Porter, 2009, s.1). Tüm bu unsurların işbirliği ve etkileşim içerisinde bulunması kümelenmenin gelişmesi için önem arz etmektedir.

Son 30 yılda büyük bir ekonomik dönüşüm yaşanmıştır. 1997 yılında 'tütün, tekstil ve mobilya' sektörleri ekonomiye hakim üç ana sektör olup üretim değeri payları %64 oranındadır. 1997'de gayri safi milli hasıla içerisindeki payları %22 iken 2005 yılında bu oran %7'ye düşmüştür. Bu düşüşün nedeni tekstil ve mobilya kümelerinin daha az rekabetçi olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sektörlerin yerini katma değeri yüksek (kimyasal ürünler, işlenmiş gıda, teknoloji, bankacılık ve otomobil parçası) sektörler almıştır. Satışlarda yaşanan düşüşe rağmen Kuzey Carolina mobilya kümesi 2006 yılı verilerine göre altıncı büyük ticari küme olup perakendecilik ile değerlendirildiğinde ise üçüncü büyük sektör kümesi olmuştur (Porter, 2009, s. 5).

Küresel mobilya eğilimleri ABD'deki ev mobilya sektörünü etkilemektedir. Kuzey Carolina, diğer ülkelerle (Çin, Vietnam, Endonezya, Malezya, İsveç) karşılaştırıldığında yerel hammadde kaynakları, kalifiye iş gücü, düzenli üretim ve üretilen mobilya türü özellikleriyle farklılık gösterir. ABD mobilya tüketiminin %56'sını ithal ürünler oluşturur. Ancak belirli mobilya ürünleri Asya ülkelerinden ithal edilirken, döşemeli ve ahşap mobilya ülke içinde üretilir (Porter, 2009, ss. 11-12).

Döşemeli mobilya imalatı, mobilya tasarımı ve mühendislik dalları kümelenmenin çekirdek iş kolları olup, toplam istidamın %50-55'ini oluşturur. Kuzey Carolina 12 milyon metrekare alanı ile dünyadaki en geniş mobilya kümesidir. Bu durum kümede üretilen ürünlerin pazarlanmasında kritik rol oynamaktadır. Kümede ev mobilyaları baskın aktör iken ofis ve mutfak mobilyaları geri planda yer alır. Toptancılar kümeyi birbirine bağlama da önemli rol oynamaktadır. Kuzey Carolina'da hammadde bolluğu, uzman tedarikçiler, taşımacılık, pazarlama ve bankacılık sektörlerinde uzman şirketler ve High Point Market (uluslararası fuar merkezi)'in varlığı kümelenme için avantaj yaratarak başarılı kümenin olmasını sağlamıştır (Porter, 2009, ss. 14-15).

2012 yılı verilerine göre Kuzey Carolina, ABD'deki istihdamın %9,5'ini temsil eden mobilya üretimindeki en büyük bölgedir. Kuzey Carolina kümesi ABD'de toplam mobilya üretim işletmesi sayısı bakımından beşinci sırada yer alırken, toplam mobilya toptancıları sayısı bakımından %5,6 ile altıncı sırada ve mobilya toptancılığı sektöründe %6,1 oranında istihdam ile dördüncü sırada yer almaktadır. 2012 itibariyle kümede 1.614 işletmede 35.601 işçi istihdam edilmektedir. Bu işletmelerin 668 tanesi ev mobilyası sektöründe olup 25.235 işçi istihdam etmektedir (<http://www.ncglobeconomy.com/furniture/workers.shtml> Son Erişim Tarihi: 14.11.2019). Kümelenmenin gerek köklü bir geçmişe sahip olması gerek ise hammadde, pazar, ulaşım, istihdam, kalifiye eleman gibi küme oluşumunu destekleyen

unsurlar açısından avantajlı konumda olması mobilya sektöründe bir dünya markası olmasında etkili olmuştur.

Türkiye’de kümelenme politikaları. Kümelenme kavramı ülkemizde son yıllarda popüler hale gelmiştir. Kümelenme politikalarının temelini ise bölgesel gelişim politikalarının oluşturduğu söylenebilir. 1960’lı yıllardan itibaren uygulanan beş yıllık kalkınma planlarında bölgesel gelişime yer verilmiştir. Bölgesel gelişim sabit olmayıp değişim gösterdiğinden uygulanan politikalarda değişim göstermiştir. Bu bölümde bu değişim sürecini ele almak amacıyla bölgesel gelişimde uygulanan politikalar kalkınma planları çerçevesinde değerlendirilecektir.

Birinci ve ikinci beş yıllık kalkınma planlarında (BYKP) temel amaç bölgeler arası gelir ve kamu hizmetlerinin dağılımındaki dengesizliği ortadan kaldırmak ve az gelişmiş bölgelerde yatırım faaliyetlerine öncelik vermek olmuştur. Bölgesel gelişimin motor gücü olabilecek potansiyel gelişim bölgelerinde büyüme kutuplarının oluşturulması, altyapı ve özel sektör yatırımlarını bu bölgelere yönlendirilmiştir. Özel sektörü az gelişmiş bölgelerde yatırım yapmaya teşvik etmek amacıyla vergi indirimleri, mali teşvik gibi politikalar uygulanmıştır (Alsaç, 2010, s. 113).

Üçüncü BYKP döneminde ise ‘Kalkınmada Öncelikli Yörelere’ (KÖY) politikasına yer verilmiştir. Bölgesel gelişim daha detaylı ele alınarak az gelişmiş bölgeler ile gelişmiş bölgelerin az gelişmiş yörelerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Kalkınmada öncelik sağlanan yörelerin doğal ve beşeri kaynak, şehirselleşme ile ulaşım, haberleşme ağı boyutlarını oluşturan, ekonomik ve sosyal entegrasyonu hedefleyen, kalkınma planının sektörel düzeydeki dengelerini saptırmayan bir yaklaşım ile kademeli olarak birbirini tamamlayan tedbirler ile kalkındırılması amaçlanmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1972, ss. 947-948).

Dördüncü BYKP ise bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla sektörler ve bölgeler arası ilişkilerin kuvvetlenmesine, mal, hizmet ve insan akımlarının yoğunlaşmasına bağlı olduğu için, birbirleriyle ilişkili ve aralarında belirli toplumsal ve ekonomik iş bölümü olan yerleşme merkezleri sistemiyle, pazarlama düzeninin gerçekleşmesini barındıran bir mekân örgütlenmesi hedeflenmiştir. Gelişmelerin başlamasını sağlayacak ve gelişmenin temeli olacak büyük projelerin hazırlanması ve mevcut olan projelerin hızla uygulanmaları birer itici kuvvet olarak değerlendirileceği belirtilmiştir. Belirlenen gelişme projelerinin yıllık programlarla uygulamaya konulması hedeflenmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1978, ss. 292-294).

Besinci BYKP ise ekonomik bakımından gelişmekte olan bölgelerle, belirli sektörler bakımından potansiyeli var olan bölgelerde, gelişmenin hız kazanması, kaynakların etkili kullanımının sağlanması hedefiyle bölge planları yapılması amaçlanmıştır. Yerleşme birimlerinin karşılıklı mal, hizmet, insan ve haber akımları temel alınarak saptanan işlevsel bölgeler, bölgesel gelişmenin yönlendirilmesi için mevcut olduğu belirtilmiş, özel amaçlı bölgelerin tespitinin gerekmediği durumlarda 'Türkiye'de yerleşme merkezlerinin kademelenmesi' çalışmasına dayalı olarak belirlenen 16 bölge ayırımı kullanılması planlanmıştır. Az gelişmiş bölgelerde yer alan bölge merkezlerinin belirli hizmet ve yatırımlarla desteklenerek temel fonksiyonlarına ulaştırılması, böylelikle bu merkezlerin potansiyel hizmet odakları haline getirmek amaç edinilmiştir. İmalat sanayi birimlerine işletme kredisi sağlanması ve bu kredilere vergi – resim – harç istisnası uygulaması getirilerek ucuz maliyetli kredi sağlanması hedeflenmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1984, ss. 161-164).

Altıncı BYKP ile bölgesel gelişme çalışmaları kapsamında alınan kararların uygulamaya konulabilmesi için ihtiyaç duyulan ekonomik, sosyal, idari ve hukuki önlemler ile mekanizmaların birbirleriyle bağlantılı şekilde belirlenmesi amaçlanmıştır. Kamu

kaynaklarının tahsisi ve teşvik sistemini düzenleme çalışmalarında yerleşme merkezlerin aşamalı yapısının göz önünde bulundurulacağı, bu bölgelerde yer alan bölge merkezleri, ekonomik ve sosyal yatırımlar ile desteklenerek cazibe merkezleri haline getirilirken daha alt kademede bulunan yerleşme merkezlerinin de hizmet ve donanım tesislerindeki eksikliklerin giderileceği belirtilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1989, ss. 318-320).

Yedinci BYKP ise sanayi faaliyetlerine elverişli olmayan bölgelerin geliştirilmesi amacıyla her bölgenin karakteristik özellikleri doğrultusunda hayvancılık, tarım, el sanatları gibi faaliyetlerin destekleneceği ifade edilmiştir. Gelişmiş ve normal yöre olarak tanımlanan illerimizde ihtisaslaşmış organize sanayi bölgeleri kurma faaliyetleri hızlandırılması ve bu bölgelerin yeni teknolojileri kullanacak şekilde örgütlenmeleri için Ar-Ge faaliyetleri ve sanayi-üniversite iş birliğinin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılması planlanmıştır. Bölgesel sanayi merkezleri ile küçük sanayi siteleri arasındaki bağları kuvvetlendirmek amacıyla desteklenecek sanayi türlerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi hedeflenmiştir. Yanı sıra modern bir yaşam seviyesine ulaşılabilmesi için, öncelikle ulaşım ve haberleşme olmak üzere büyük şehirlerden başlanarak kentsel altyapı ve çevrenin dünya standartlarına yükseltilmesi de hedefler arasındadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1995, ss. 170-174). Yedinci BYKP diğer planlardan farklı olarak bölgelerin uzmanlaştığı alanları göz önünde bulundurup kümelenme yaklaşımı için temel oluşturmuştur.

Sekizinci BYKP ile bölgesel değişim politikalarında değişikliğe gidilmiştir. Planda yerel uzmanlaşma, yerel potansiyellere bağlı olarak sektörel ihtisaslaşma, yerel girişimcilik, yerel sanayi odakları ve KOBİ'lerin önemi üzerinde durulmuştur. Yeni sanayi odaklarının oluşturulmasında ve sektörel uzmanlaşmanın hızlandırılmasında Ar-Ge ve teknoloji desteğine, iş birliği oluşturmasına, girişimciliğin geliştirilmesine, kurumsallaşma ve uzmanlaşmanın hızlandırılmasına yönelik sanayi faaliyetlerinin desteklenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca OSB ve Küçük Sanayi Sitesi uygulamalarına ek olarak orta ölçekli işletmelerin yaygın hale gelmesi

için Örnek Sanayi Siteleri uygulamalarının başlatılması da hedefler arasındadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000, ss. 283-285). Sektörel uzmanlaşma, işbirliğinin geliştirilmesi ve yerel girişimciliğin geliştirilmesi üzerinde durulması kümelenme yaklaşımı için atılan önemli adımlar olmuştur.

Dokuzuncu Kalkınma Planı ise küreselleşmenin her alanı etkilediği, kurumlar ve ülkeler için imkânların ve risklerin arttığı bu dönemde, ülkemizin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütünsel bir bakış açısıyla gerçekleştireceği değişimlerin ortaya konulması amaçlamıştır. Plan “İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” görüşü ve Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) kapsamında hazırlanmıştır. Vizyonu gerçekleştirmek amacıyla stratejik hedefler ve gelişme eksenleri belirlenmiştir. Bunlar;

- Rekabet gücünün artırılması,
- İstihdamın artırılması,
- Beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi,
- Bölgesel gelişmenin sağlanması,
- Kamu hizmetlerinde kalitenin ve etkinliğin artırılmasıdır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2006, s. 2).

Yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanması kapsamında sürükleyici sektörler öncülüğünde kuvvetlendirilmiş sosyal ağ yapısı ile kümelenmenin destekleneceği belirtilmiştir. Bu amaçla yerel kümelenme alanlarını teşvik edici, kümelenmedeki aktörler arası iş birliğini arttıracak ve kümelerin dünya piyasaları ile uyumunu sağlamaya yönelik mekanizma oluşumlarına özendirileceği ifade edilmiştir. Ayrıca planda iş kuluçkaları, cazibe merkezleri, kümelenme, girişimcilik gibi politika araçlarının uygulamaya yansıtılması hedeflenmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2006, ss. 91-94).

Onuncu Kalkınma Planı ile yenilik sistemi, kümelenme yaklaşımı ve girişimciliği temel alan politikaların oluşturulması hedeflenmiştir. Rekabet politikaları bölgelere göre uyarlanarak geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Bölgesel yenilik stratejileri hazırlanarak kümelenme modeli, merkezi ve bölgesel düzeyde desteklenmeye başlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013, ss. 120-142).

Kalkınma planlarını genel olarak özetlemek gerekir ise birinci plandan başlayarak sekizinci plana kadar bölgesel gelişim planlarında yatırımların az gelişmiş bölgelere yapılması teşvik edilmiştir. Sekizinci plandan itibaren yerel potansiyellere bağlı uzmanlaşma, bölgelerin içsel potansiyelleri bölgesel gelişim politikalarında ön plana çıkmıştır. Dokuzuncu planda ise kümelenme kavramı ele alınmış ve kümelenme yaklaşımının desteklenmesi ön görülmüştür. Onuncu plan döneminde rekabet politikaları geliştirilmiş ve kümelenme modelinin bölgesel düzeyde desteklenmesine devam edilmiştir.

Kalkınma planları dışında 2004 yılında yayınlanan Kobi Strateji ve Eylem Planı kümelenme kavramının yer aldığı ilk politika belgesidir. Planda kümelenme kavramına yer verilmiş, yerel kümelerin desteklenmesinin önemi belirtilmiştir. 2007-2009 yılları arasında kapsayan Kobi Strateji ve Eylem Planı'nda ise kümelenme kavramı üzerinde daha fazla durulmuştur. Bu bağlamda, KOBİ'lerin tek başlarına rekabet etmekte zorlandıklarını belirtilmiş ve bu zorluğun aşılabilmesi için kümelenme yaklaşımının destekleneceği ifade edilmiştir.

Ülkemizde kümelenme oluşumunun altyapısı ve destekleyici unsurlarının temelleri kalkınma planları ile atılmıştır. Kalkınma, Bilim, Sanayi ve Teknoloji, Ekonomi Bakanlıkları tarafından üretilen stratejiler ile kalkınma planlarında yer alan kümelenme hedefleri desteklenmektedir.

Türkiye’de mobilya sanayi kümelenmesi örnekleri. Ülkemizde mobilya sanayi İstanbul, Ankara, Kayseri, Bursa ve İzmir illerinde mekansal yoğunlaşma göstermektedir. Kümeler İçin Ortak Rekabet Alanları Stratejisi Raporu’na göre İstanbul ve Ankara mobilya sanayi kümelenmesine örnek gösterilmektedir. Bu bölümde İstanbul ve Ankara mobilya sanayi kümelenmeleri detaylı olarak incelenecektir.

İstanbul Örneği. Türkiye mobilya sanayi işletmeleri toplamında İstanbul ilinin payı %22,01, istihdam toplamındaki payı ise %23,15’tir. Bu bağlamda İstanbul ülkemiz mobilya sanayinde önem arz etmektedir. Sektörün İstanbul ili içerisindeki dağılımına bakıldığında Başakşehir (MASKO) ve Ümraniye (MODOKO) ilçeleri ön plana çıkmaktadır. Ümraniye ilçesi ve Yukarı Dudullu bölümü içerisinde ise Dudullu mobilya kümelenmesi yer almaktadır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın 1969 yılında üretim amacıyla Dudullu semtinde MODOKO’nun kurulmasıyla mobilya üreticileri bu çevrede toplanmaya başlamıştır. Üretim amacıyla kurulan MODOKO zamanla satış noktası haline gelmiştir (Müderrişoğlu, 2016, ss. 99-102).

Üretim yapan küçük ve orta ölçekli firmalar, tedarik firmaları, yenilikleri destekleyen kurumlar, kamu kurumları ve meslek odaları kümede yer alan aktörlerdir. Dudullu mobilya kümelenmesinde daha çok küçük ölçekli işletmeler yer almakta olup ağırlıklı olarak ev mobilyası üretilmektedir. Kümelenmede düşük teknoloji el işçiliğine dayanan geleneksel üretim yapısının hakim olması kalifiye iş gücünün önemini arttırmaktadır. Kalifiye iş gücü daha çok kümelenme içinden sağlandığından kümelenmeyi mekana bağlayan önemli unsurlar arasında yer alır. Firmaların büyük çoğunluğunu ise aile şirketleri oluşturur. Kümelenmede yer alan işletmeler ürünlerini pazara sunarken üretimi yaptıkları alanlarda kendi markaları ile üretimlerinin olmadığı alanlarda ise perakende mağazaları aracılığı ile satış yapmaktadırlar. Kümelenme içerisinde yer alan MODOKO ise İstanbul pazarını oluşturur (Müderrişoğlu, 2016, ss. 103-108).

Dudullu mobilya kümelenmesi kendiliğinden gelişen bir küme olduğundan yerleşme ekonomilerinin sağladığı avantajlara sahiptir. Kümelenmenin gerek iç pazardaki kuvvetli yapısı gerekse Avrupa ve Ortadoğu ile olan bağlantıları kümelenmeye ihracat avantajı sağlamaktadır. Kümelenmeyi oluşturan diğer unsurlarla aynı mekanda yer alması aktörler arasında iş birliği sağlamak ve kümelenmeyi mekana kenetlemektedir.

Ankara Örneği. Türkiye mobilya sanayi işletmeleri toplamında Ankara ilinin payı %18,27, istihdam toplamındaki payı ise %23,15 oranındadır (Müderrişoğlu, 2016, s. 100). Ankara mobilya üretiminde önemli bir merkez olup istihdam düzeyi ve işletme sayısı itibari ile İstanbul'un ardından ikinci gelmektedir. Ankara'da mobilya sanayinin ilk yoğunlaştığı merkez Siteler olmuştur. Kereste tüccarlarının 1950'li yılların sonlarında Siteler çevresine taşınmasından sonra mobilya sanayi gelişmeye başlamıştır. Zamanla bölgeye daha çok kereste tüccarının katılmasıyla birlikte 1960'lı yılların sonlarında sayıları iyice artmıştır. Siteler bugün 5.000 dönüm arazi üzerinde faaliyet gösteren büyük bir sanayi bölgesidir. Bölge küçük ve orta ölçekli mobilya üretimi ve satışı yapan birçok işletmeyle, diğer hizmet sektörü işletmelerini barındırmaktadır. Siteler'deki kayıtlı firma sayısı 5 bini aşmaktadır. Firmaların 1741 tanesi ev mobilyası 307 tanesi ise ofis mobilyası üretmektedir. Ancak bunlar çoğunlukla emek yoğun işletmeler olup, büyük ölçekli üretim yapan firma sayısı çok azdır ("Siteler, Mobilya ve Ankara Raporu", 2012, s. 4).

Mekansal yoğunlaşma gösteren işletmeler, temel olarak KOBİ'lerden oluşur. Teknolojik kapasiteleri düşük ve emek yoğun üretim süreçlerinden dolayı belirli mobilya türlerinde uzmanlaşmazlar; her türlü mobilyayı üretmeye çalışırlar. Karmaşık üretim süreçleri olmayan küçük ölçekli firmalar, baskın üretim türünü oluşturur. Büyük ölçekli firmalar Ankara çevresine fabrikalarını kurmuş olup Siteler'de ise sadece satış mağazaları bulunmaktadır (Mutlucan, 2015, ss. 131-132).

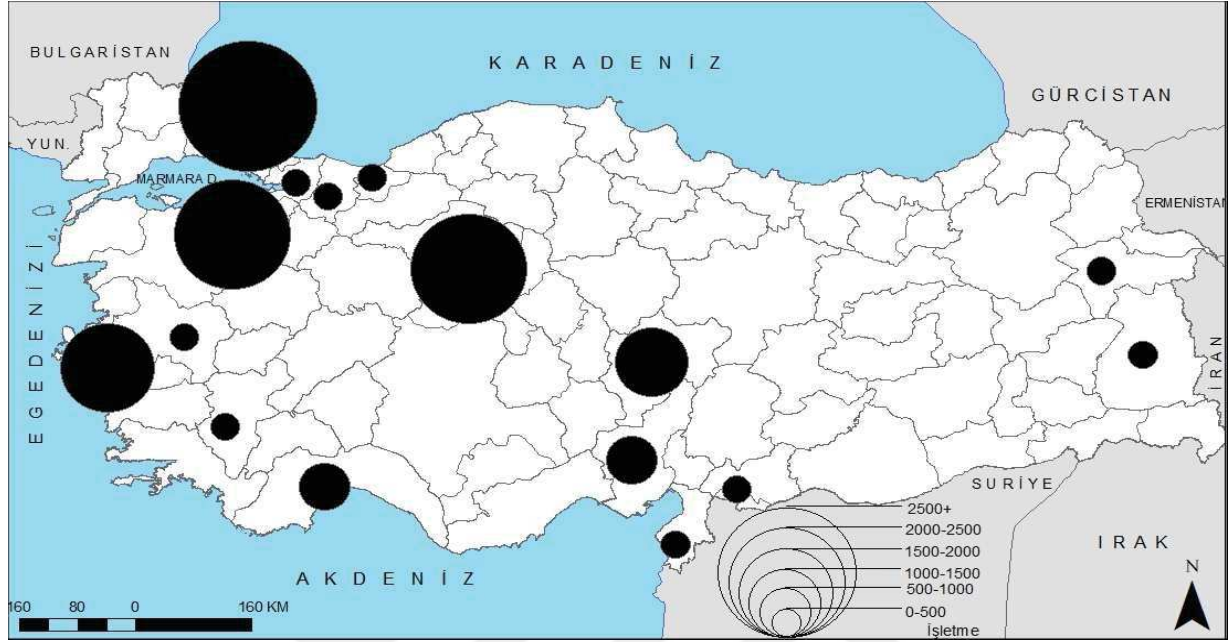
Siteler semtinde kümelenme eğilimi gösteren mobilya imalatçıları, Türkiye mobilya sektöründeki pazarlama yöntemlerini ve temel eğilimleri de yakından izlemekte olup bu konunun öneminin bilincindedirler. Ankara mobilya imalat sanayinin %50'sinin kapasite kullanım oranı (KKO) %50'nin altındadır. KKO'nun düşük olmasının başlıca sebeplerinden biri pazarlama işlevinin yetersizliği olarak açıklanabilir. Sektördeki büyük işletmelerin yoğun reklam kampanyaları küçük işletmelerin pazarını küçülterek, KKO'larının gerilemesine sebep olmaktadır. Ankara mobilya sanayi işletmelerinin rekabet yönelimleri ve yetenekleri itibarıyla analiz edilip gruplandırılarak, kendi aralarında iş birliği geliştirebilmeleri sağlandığı ölçüde rekabet güçlerini arttıracaktır ("Siteler, Mobilya ve Ankara Raporu", 2012, ss. 8-13).

Ankara Siteler, istihdam düzeyi ve iş yeri sayısı bakımından öne çıkmış olsa da faaliyette bulunan firmaların büyük kısmı geleneksel üretim yapan küçük ölçekli işletmelerdir. Kümelenme eğilimi gösteren mobilya işletmelerinin enerji, kalifiye eleman, sermaye yetersizliği sorunları mevcuttur. Firmaların çoğunluğu kurumsallaşmadan oldukça uzaktır. Siteler'de faaliyet gösteren firmaların bir ihtisas bölgesinde toplanarak ortak altyapı ve enerji sağlanması, aralarında iş birliği sağlanması kümenin verimliliğini ve üretimini arttıracaktır.

İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayi Kümelenmesi ve Kümelenme Göstergeleri

İşletme sayısı. Marmara Bölgesi'nde mobilya sanayi, İstanbul ve Bursa (İnegöl) illerinde yoğunlaşma göstermektedir. Türkiye mobilya sektörü iş yeri dağılımında Bursa, İstanbul ve Ankara'nın ardından üçüncü sırada gelmektedir (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2017, s. 12), (Şekil 11). 2018 yılı SGK verilerine göre Bursa ilinde 2.490 mobilya sanayi işletmesi faaliyet göstermektedir. Mobilya sanayi işletmelerinde İnegöl ilçesi ise Bursa ili mobilya üretiminde öne çıkan ve en büyük paya sahip olan ilçedir. 2018 yılı SGK verilerine göre ilçede 1.716 işletme faaliyet göstermektedir. Bursa ilindeki mobilya sanayi

işletmelerinin %70'i İnegöl ilçesinde yer almaktadır. İşletmelerin %60,22'si mikro, %22,72'si küçük, %4,48'i orta ve %12,58'i ise büyük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır.

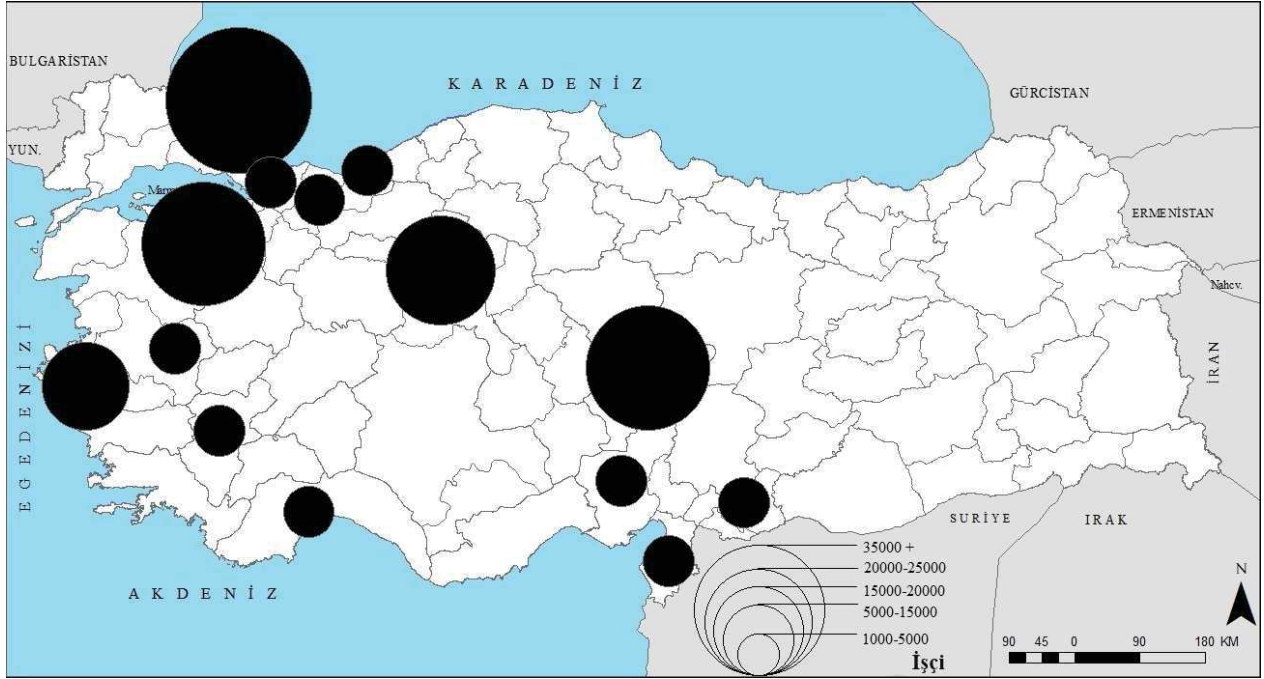

Şekil 11. Mobilya sanayi işletmelerinin illere göre dağılımı ve kümelenme gösterdiği iller (2017)

İnegöl ilçesinde mobilya sanayinin yoğunlaşma katsayısı 1'den yüksektir (TR41 Bursa Eskişehir Bilecik Bölge Planı, 2010, s. 69). Bu da mobilya sanayinin yoğunluğunun ülke ortalamasının üzerinde olduğunu göstermektedir. Kümelenme oluşumunu yaratan faktörler arasında istihdam, uzmanlaşma, mekânsal yakınlık ve mobilya üretiminin yanında yan sanayilerin varlığı da sayılabilir. Araştırma alanı ilçe olmasına rağmen ihracatta ülkemizin büyük illeriyle yarışmakta ve ihracat rakamları ile birçok ili geride bırakarak üst sıralarda yer almaktadır. Mobilya sanayi ihracat ve katma değer gibi alanlarda ön plana çıkmakta ve rekabet avantajları bulundurmaktadır.

İstihdam büyüklüğü. Ülkemizde mobilya sanayinde 2017 yılı verilerine göre 38.447 işletmede 210.68 kişi istihdam edilmektedir (İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019, ss. 56), (Şekil 12). 2018 SGK verilerine göre Bursa ili mobilya sanayinde ise 27.732 kişi istihdam

edilmektedir. İnegöl mobilya sanayi istihdamı ise 19.958 kişidir. İstihdamın %20,22'sini kadın çalışanlar, 79,77'sini ise erkek çalışanlar oluşturur. Bu rakam ile araştırma alanı Bursa ili mobilya sanayi istihdamında %71,9 oranında bir paya sahiptir. Ayrıca kayıt dışı çalışanlar dikkate alındığında istihdam sayısının daha fazla olduğu ortaya çıkar.

Şekil 12. Mobilya sanayi istihdamının illere göre dağılımı (2017)

Yörede imalat sanayi içerisinde en fazla istihdam mobilya sanayinde olup, iş gücünün büyük bir çoğunluğu yöre ve çevre ilçelerden sağlanmaktadır. İş gücü temininde sorun yaşanmamasına rağmen kalifiye eleman bulmakta bazı sıkıntılar yaşanmaktadır. Fakat işletmelerin iş gücü sayısı ve üretim miktarları karşılaştırıldığında iş gücü verimliliğinin yüksek olduğu görülmektedir. İşletmelerin ölçeklerine göre iş gücüne duydukları ihtiyaç farklılaşmaktadır. Küçük işletmeler geleneksel emek yoğun üretim yaptığından iş gücü ihtiyacı fazla iken büyük işletmeler fabrikasyon üretim yaptıklarından iş gücüne olan bağımlılıkları daha azdır.

Üretim kapasitesi ve üretim. Bursa ilinde 1960'lı yıllarda gelişmeye başlayan mobilya sanayi günümüzde, uluslararası standartlar ve kalite koşullarına göre üretim yapan, dinamik yapısı ve gelişmiş üretim altyapısı ile özellikle İnegöl İlçesi'nde mekansal yoğunlaşmasıyla kendiliğinden gelişen kümelenme eğilimi göstermeye başlamıştır.

Ülkemizin mobilya üretim miktarına ilişkin net resmi bir rakam olmamakla birlikte üretici firma sayısı, üretim miktarları ve ihracat rakamları değerlendirildiğinde yıllar itibarıyla mobilya sanayinde üretim aşamalı olarak artış eğilimi sergilemiştir. Mobilya sanayi üretimi 2014 yılında %7 oranında artarken, 2015 yılında %8 oranında artış gerçekleşmiştir. Buna rağmen kapasite kullanımının son yıllarda nispeten yatay seyrettiği görülmektedir. 2013 yılında %71,4 olan kapasite kullanım oranı, 2014 yılında %71,8 olarak kaydedilmiştir. 2015 itibarıyla ise kapasite kullanım oranı %72,3 seviyesinde gerçekleşmiştir (Orta Anadolu İhracatçıları Birliği, 2016, s. 13). Sektörün son yıllarda %70 civarında üretim kapasite ile çalışmakta olduğu görülmektedir. Bu oranlar, mobilya sanayinin rekabete girdiği ülkelerdeki oranların altında kalmaktadır.

İnegöl ilçesi mobilya sanayi üretimine baktığımızda İTISO'nun bu konuyla ilgili veri tutmadığı görülmektedir. Fakat ilçenin mobilya sanayi ihracat rakamlarına baktığımızda 2018 yılı itibarıyla sektör 424,70 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda ülke toplam ihracatında büyük bir paya sahip olduğu ortadadır. Bu verilerden yola çıkarak ilçenin üretim miktarının da fazla olduğu söylenebilir. İlçedeki mobilya işletmelerinin yapısı incelendiğinde çoğunun küçük ölçekli olduğu ve geleneksel yöntemler ile üretim yaptığı görülmektedir.

Kümelenmeyi Oluşturan Diğer Faktörlerin İncelenmesi

İşletme sayısı, istihdam büyüklüğü, üretim kapasitesinin yanı sıra İnegöl ilçesinde mobilya sanayinin kümelenme göstermesinde etkili diğer faktörleri sıralayacak olursak;

Taşımacılık, depolama ve liman terminallerinin kümelenme sürecine girmesi, sektör açısından ulaşım altyapısının istenilen nitelikler taşınmasına fırsat tanımaktadır (Yaşar, 2013, s. 801). İnegöl ilçesi Güney Marmara ile İç ve Batı Anadolu bölgelerini birbirine bağlayan ulaşım yolları üzerinde yer almasıyla stratejik bir konumdadır. Ulaşım yolları üzerinde yer alması ticari hareketlilik yaratarak avantaj sağlamaktadır. Gemlik ve Mudanya limanlarına yakın bir konumda yer almaktadır (Tablo 27).

Tablo 27

Organize Sanayi Bölgelerinin Limanlara Uzaklığı

	Gemlik Limanı	Mudanya Limanı	Bandırma Limanı
İnegöl OSB	76.6 km	68.4 km	164 km
Ağaç İşleri Mobilya İhtisas OSB	78.1 km	77.6 km	169 km

Kaynak: BEBKA, 2014.

İnegöl ilçesi Gemlik, Mudanya ve Bandırma limanlarının hinterlandının etki alanı içerisinde (Şekil 13). Bölgelerin limanlara yakınlığı ithalat ve ihracat açısından önemlidir. İnegöl ilçesi de gerek Gemlik ve Mudanya limanları gerekse Bandırma limanına yakın bir konumdadır. Bu da yöre için ulaşım avantajı sağlayıp, mobilya sanayinin kümelenme eğilimi göstermesinde etkili olmaktadır.

Şekil 13. Karayoluna göre liman art alanları (Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı, 2014).

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK) tarafından yapılan iller arası rekabetçilik endeksi hesaplamalarına göre 2015-2016 döneminde Bursa ili 24,68 endeks değeriyle İstanbul, Ankara, İzmir ve Kocaeli'nin ardından beşinci sırada gelmektedir (Urak, 2018, s. 31). Bursa ili rekabetçilik endeksinde ön sıralarda yer almaktadır. Bursa ili tekstil ve otomotiv sanayinden sonra İnegöl ilçesinde mekansal yoğunlaşma gösteren mobilya işletmeleri ile mobilya sanayinde de ön plana çıkmaktadır. BEBKA'nın 2012 yılı ilçe kalkınma endeksi verilere göre de İnegöl ilçesi 0.839 endeks değeri ile TR 41 bölgesinde 39 ilçe arasında dokuzuncu sırada yer almaktadır. İnegöl ilçesinin kalkınma endeksine göre ön sıralar da yer almasında mobilya sanayinin payı büyüktür. Kalkınma ve rekabetçilik endeks değerleri kümelenme eğilimi üzerinde olumlu etki yaratmaktadır.

Ülkemizde mobilya sanayi işletmeleri hammadde kaynaklarına uzak alanlarda yoğunlaşmaktadır. İnegöl ilçesi ve çevresinin geniş orman alanları hammadde açısından avantaj sağlamaktadır. Mobilya işletmelerinin hammadde kaynaklarına yakın olması mobilya sanayinin mekansal yoğunlaşma göstermesini sağlamıştır.

İnegöl ilçesinin ulaşım avantajları ihracatına da olumlu katkı sağlamıştır. Önemli ulaşım yolları üzerinde yer alması ülkemizin her bölgesine ve yurt dışına yapılan ihracata kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca İnegöl Orman Genel Müdürlüğü'nün Avrupa onaylı Forest Stewardship Council (Orman Yönetim Konseyi) belgesine sahip olması onaylı hammadde kullanılması nedeniyle yurt dışına ihracatı kolaylaştırmaktadır. Sanayi ve ticaret faaliyetlerinin yoğun olduğu araştırma alanı ülkemizin dış ticaretinde de önemli bir konumda yer alır. İnegöl ilçesi 2018 yılı verilerine göre ülkemizin mobilya ihracatının %17'sini tek başına karşılamaktadır. Mobilya sanayinin ihracat potansiyeli işletmelerin yörede mekansal yoğunlaşma göstermesinin diğer bir nedenidir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre 2018 yılı itibarıyla Türkiye 82 milyon nüfusa sahiptir. Marmara Bölgesi ise 26,6 milyon nüfusa sahiptir (<https://www.tuik.gov.tr/>). Türkiye nüfusunun %27'si Marmara Bölgesi'nde ikamet etmektedir. İnegöl ilçesi Marmara Bölgesi'nde yer almakta dolayısıyla pazar alanlarına yakın bulunmaktadır. Mobilya sanayinin yörede kümelenme eğilimi göstermesinde pazar alanlarına yakınlık da etkili olmaktadır.

Araştırma alanında İnegöl Mobilya Sanayiciler Derneği (İMOS) ve Mobilyum Akademi birlikte hareket ederek araştırma geliştirme faaliyetleri ve ortak projeler yürütülmektedir. Kümelenmenin rekabet gücünün artması açısından mobilya sanayicilerinin ortak bir çatı altında toplanması önemlidir.

Araştırma alanında ülkemizin köklü üniversitelerinden olan Uludağ Üniversitesi bulunmaktadır. Üniversite mobilya sanayinin teknik ve ara eleman ihtiyacına cevap verebilecek programlara sahiptir. Mobilya dekorasyon, makine ve endüstri mühendisliği bölümleri bu programları arasında sayılabilir.

Ülkemizde ilk ilçe organize sanayi bölgesi ve ilk ilçe ihtisas organize sanayi bölgesi İnegöl ilçesinde kurulmuştur. Araştırma alanında İnegöl OSB, Ağaç İşleri Mobilya İhtisas

OSB ve Yenice OSB'si olmak üzere üç adet organize sanayi bölgesi faaliyet halindedir. OSB'ler ortak altyapı, ucuz arsa vb. sağladığı imkanlar ile mobilya sanayi işletmelerinin buralarda mekansal yoğunlaşma göstermelerine neden olmaktadır. İlçede mobilya sanayinin kümelenme eğiliminde organize sanayi bölgelerinin etkisi oldukça önemlidir.

Bölüm X: İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayinin Sorunları

Mobilya Sanayinin Yapısal Sorunları

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmeleri 1980'li yıllardan itibaren hızlı bir artış sürecine girmiştir. Marmara Bölgesi'nde önemli bir mobilya sanayi merkezi haline gelen İnegöl ilçesinde sanayinin hızla gelişmesine bağlı olarak bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu bölümde mobilya sanayinde ortaya çıkan sorunlar incelenecektir.

Mobilya sanayinin tam kapasite ile çalışmamasının nedenleri arasında markalaşma, tanıtım yetersizliği, nitelikli iş gücü eksikliği, finansman, küçük işletme sayısının fazla olması gibi sorunlar yer almaktadır. Fakat sektörde yer alan orta ve büyük ölçekli firmalarca markalaşma ve tasarımın önemi fark edilmeye başlamıştır. Bu doğrultuda hem yurt dışı, hem yurt içi tanıtım, pazarlama ve fuar faaliyetlerine verdikleri önemi artırarak üretim kapasitelerine ivme kazandırmaya yönelmişlerdir.

İnegöl ilçesinde anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin sorunlarını belirleyebilmek amacıyla sorunlarının neler olduğu ve sorunlarını önem derecelerine göre sıralamaları istenmiştir. Sanayi işletmelerinin %10'u bir sorun yaşamadığını, %90'ı birtakım sorunlar yaşadığını belirtmiştir.

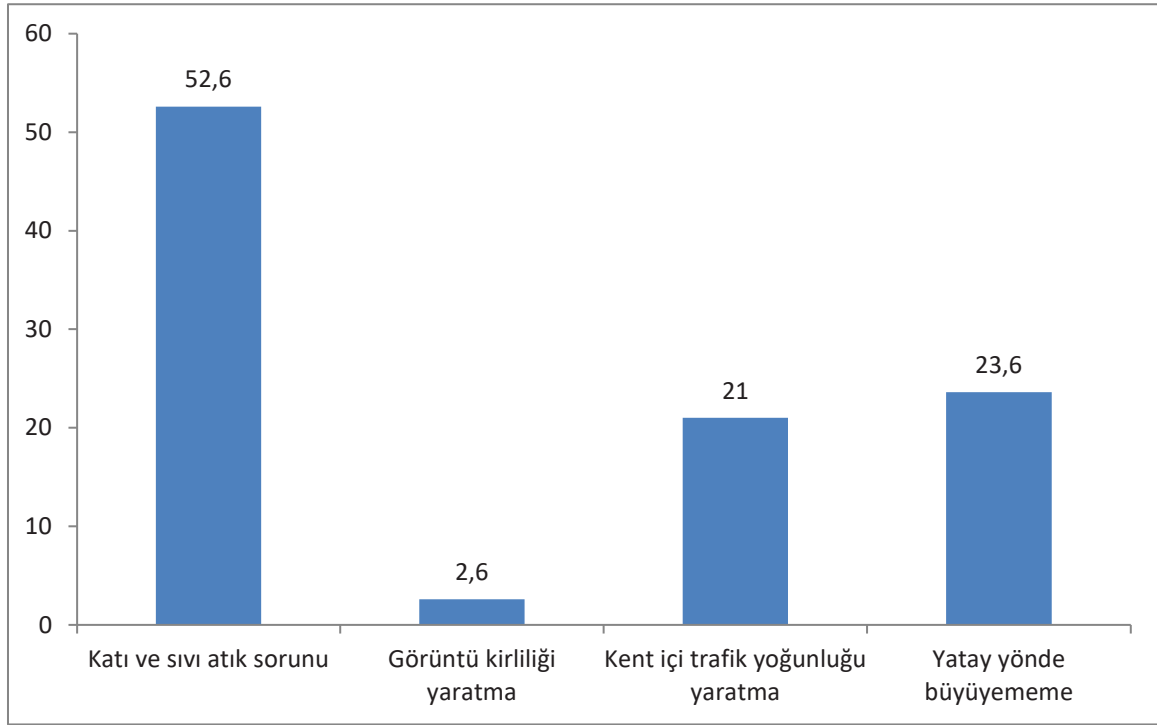
Mobilya sanayi işletmelerinin birinci öncelikli sorunları arasında hammadde bulamama, kredi ve sermaye, nitelikli işgücü temini ve rekabet fazlalığı sorunu sayılabilir. Detaylı olarak incelediğimizde sanayi işletmelerinin %31,1'i hammadde bulamama, %26,6'sı kredi ve sermaye, %24,4'ü nitelikli iş gücü temini ve %17,7'si rekabet fazlalığı sorununun birinci öncelikli sorunu olduğunu belirtmiştir. Hammadde bulamama sorununu detaylı olarak incelersek; İnegöl, hammadde kaynakları açısından yeterlidir. Fakat piyasa kontrolünün hammadde temin eden az sayıdaki işletmenin elinde olması zaman zaman hammadde bulamama sorununa neden olmaktadır.

Sanayi işletmelerinin yukarıda sıralanan sorunlarının yanı sıra başka sorunları da bulunmaktadır. Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin %24'ü ikinci bir sorunu olmadığını belirtmiştir. İkinci bir sorunları olduğunu belirten işletmelerin ikinci derecede önem taşıyan sorunları arasında %34,4 oranı ile teknoloji eksikliği, %18,4 oranı ile rekabet fazlalığı ve %15,7 oranı ile talep istikrarsızlığı sorununu ön plana çıkarmışlardır.

Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin %62'si üçüncü derecede önem taşıyan bir sorunlarının olmadığını belirtmiştir. Üçüncü bir sorunu olduğunu belirten sanayi işletmelerinin üçüncü derecede önem taşıyan sorunları arasında %31,5 oranı ile bürokratik ve %26,3 oranı ile teknoloji yetersizliği sorunu ön plana çıkmaktadır.

Kuruluş Yeri İle İlgili Sorunlar

Sanayi kuruluşları kuruluş yerlerinde görüntü kirliliği yaratma, su temini, katı ve sıvı atık, kent içi trafik yoğunluğu yaratma ve yatay yönde büyüme sorunu ile karşılaşabilmektedir. Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin %76'sı kuruluş yerleri ile ilgili sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Yaşanan sorunlar arasında %52,6 oranı ile katı ve sıvı atık sorunu ön plana çıkmaktadır. Katı ve sıvı atık sorununu %23,6 oranı ile yatay yönde büyüme, %21,0 oranı ile kent içi trafik yoğunluğu yaratma sorunu takip etmektedir (Grafik 9).

Grafik 9. Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin kuruluş yeri ile ilgili sorunlarının oransal dağılımı

İnegöl ilçesinde OSB'ler dışında faaliyet gösteren ve çoğunlukla küçük ölçekli olan işletmelerin yaşadığı sorunların başında katı ve sıvı atık sorunu gelmektedir. Mobilya sanayinde çoğunlukla katı atık ortaya çıkmaktadır. Sanayi işletmelerinin kendi bünyelerinde katı atık depolama ünitelerinin bulunmaması ve belediyenin katı atık toplama bedellerinin yüksek olması katı atık sorunun ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerdir.

Mobilya sanayi işletmelerinin ilk kuruluş yerlerini yanlış seçmeleri yatay yönde büyüememe sorununa temel oluşturmaktadır. İlçe merkezinde konutların arasına kurulan sanayi kuruluşları ilk kuruldukları yıllarda üretim kapasitelerini artırma veya bünyelerine yeni üniteler ekleme hedefleri bulunmadığından yatay olarak büyüme sorunu ötelenmiştir.

Fotoğraf 8. Konutların arasında kalmış mobilya sanayi işletmelerinden bir görünüm (Araz, 2019).

İnegöl şehir merkezinde küçük mekanlarda faaliyet gösteren sanayi kuruluşları hammadde alırken ve üretilen ürünleri pazarlara ulaştırırken trafik yoğunluğu meydana getirmektedir. İlçede var olan trafiğe sanayi işletmelerinin yarattığı trafiğin de eklenmesi, kent içinde trafik tıkanıklarına yol açmaktadır.

Çevresel Sorunlar

Sanayi kuruluşları hiç kuşkusuz faaliyet gösterdiği alanlarda birtakım çevre sorunları yaratmaktadır. İnegöl ilçesinde faaliyet gösteren mobilya sanayi işletmeleri de çevre kirliliği sorunlarına neden olmaktadır. Bunun temel sebebi ise mobilya sanayinin üretim sürecinde ortaya çıkan katı atıklar ve sanayi işletmelerinin büyük bir bölümünün katı atık depolama ünitesinin bulunmamasıdır.

Öncelikli olarak katı atık ünitesi bulunmayan ve bir atık firması ile çalışmayan sanayi işletmelerinin katı atıklarını yakarak ortadan kaldırmaya çalışması sonucu hava kirliliği sorunu ortaya çıkmaktadır. Yanı sıra katı atıkların atık deposu yerine gelişigüzel alanlarda istiflenmesi de çevrede görüntü kirliliğine sebebiyet vermektedir.

Fotoğraf 9. Görüntü kirliliğinden bir görünüm (Araz, 2019).

Anket uygulanan ve kuruluş yeri ile ilgili sorunlar yaşayan sanayi işletmelerinin %52,6'sının en önemli sorununun katı ve sıvı atık sorunu olması yukarıda bahsettiğimiz çevresel sorunları desteklemektedir.

Sanayi işletmelerinin hammadde alırken ve ürünleri pazarlara ulaştırırken kullandığı ulaşım araçları gürültü kirliliği yaratmakta olup egzoz dumanı nedeniyle de hava kirliliği sorununa yol açmaktadır.

Bölüm XI: Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Mobilya sanayinin ülkemizdeki geçmişi 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devleti'nde mobilya üretimi küçük atölyelerde gerçekleştirilirken 19. yüzyıldan itibaren atölyeler desteklenerek fabrikalara dönüştürülmüştür. Cumhuriyet döneminde Osmanlıdan kalan mobilya atölyelerinin sayısı artırılmış ve geliştirilmiştir. Ayrıca birçok yeni mobilya atölyesi kurulmuş ve zaman içerisinde geleneksel üretim terk edilip fabrikasyon üretime geçilmiştir. Nüfus artışı, hızlı kentleşme, sosyo-ekonomik gelişme gibi nedenlerle mobilyaya olan talep artmıştır. Buna paralel olarak da mobilya sanayi işletmelerinin sayısı sürekli artış göstermiştir.

Ülkemizdeki mobilya sanayinin büyük bir bölümü geleneksel yöntemlerle üretim yapan atölye tipi işletmelerden oluşmaktadır. Son 25-30 yıl içerisinde ise fabrikasyon üretim yapan işletmelerin sayısı artış göstermektedir. Araştırma alanımızda da mobilya sanayinin büyük bir kısmı atölye tipi üretim yapan işletmelerden oluşmaktadır.

Araştırma alanında var olan ağaç işleri sanayi 1940'lı yıllarda kurulan mobilya sanayine temel oluşturmuştur. 1960'lı yıllarda mobilya sanayi işletmelerinin sayısı artmış, üretim çeşitlenmeye başlamıştır. 1970-1980 yıllarında ise mobilya sanayi hızla ivme kazanmaya başlamıştır. Hiç şüphesiz 1977 yılında kurulan İnegöl Organize Sanayi Bölgesi'nin bu yükselişteki payı oldukça fazladır. Organize sanayi bölgesi mobilya sanayi işletmelerine ortak altyapı, enerji, geniş arsa avantajları sağlayarak gelişmelerine katkı da bulunmuştur. 2000'li yıllara kadar mobilya sanayi işletmeleri OSB'nin çatısı altında faaliyet göstermiştir. Ancak mobilya sanayi işletmelerinin sayısında yaşanan artış, mobilya sanayinde yer bulamama sorununu ortaya çıkarmıştır. 2006 yılında kurulan Mobilya İhtisas OSB'si mobilya sanayi işletmelerinin ilçede bu alana sıçramasına neden olmuştur. Bu da mobilya

sanayi işletmeleri ile tamamlayıcı iş kollarının ortak bir çatı altında üretim yapmasına ve yöredeki mobilya sanayinin gelişmesine imkân sağlamıştır.

Ülkemizde mobilya sanayi hammadde ve geniş pazar olanaklarının bulunduğu belirli bölgelerde yoğunlaşma göstermektedir. Araştırma alanı da ülkemizde mobilya sanayinin mekansal yoğunlaşma gösterdiği alanlar arasında yer almaktadır. İnegöl ilçesinin gerek hammadde kaynakları açısından zengin olması gerekse pazar alanlarına yakın olması mobilya sanayince kuruluş yeri olarak seçilmesinde oldukça etkilidir.

Araştırma alanında mobilya sanayinin kurulmasının en önemli nedeni köklü bir orman ürünleri sanayi geçmişinin olmasıdır. Ağaç işlerinde sahip olunan tecrübe mobilya sanayinin kurulmasında ve geliştirilmesinde etkili olmuştur. İnegöl ilçesinde hammadde, ulaşım, nitelikli iş gücü ve pazara yakınlık gibi faktörler birbirini tamamlayarak mobilya sanayinin gelişimine katkı sağlamıştır. Bu bağlamda ilçede mobilya sanayinin kurulmasında birden fazla faktörün etkili olduğunu söyleyebiliriz.

İnegöl ilçesinde toplam 1.716 mobilya sanayi işletmesi faaliyet göstermektedir. Mobilya sanayi işletmelerinde 19.958 kişi istihdam edilmektedir. İnegöl (Bursa) 2017 yılı verilerine göre mobilya sanayindeki işletme ve istihdam sayısı ile ülkemizdeki ilk on il arasında yer almaktadır. İlçede geçmişten itibaren yürütülen orman ürünleri sanayinin varlığı nitelikli iş gücü ve uzmanlaşmış işletmeleri ortaya çıkarmıştır. İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletme sayısı, istihdam sayısı, nitelikli iş gücü ve uzmanlaşmış işletmelerin varlığı ilçede mobilya sanayinin kümelenme eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Anket verilerine göre sanayi işletmelerinin %40'ı İnegöl ilçesinin kuruluş yeri olarak seçilmesinin birinci öncelikli nedeninin hammadde kaynaklarına yakınlık, %44'ü kuruluş yeri olarak seçilmesinin ikinci öncelikli nedeninin pazara yakınlık, %34'ü kuruluş yeri olarak seçilmesinin üçüncü öncelikli nedeninin ulaşım kolaylığı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca anket uygulanan sanayi işletmelerinin %30'unun İnegöl ilçesinin kuruluş yeri olarak seçilmesinin

birinci öncelikli nedeninin İnegöllü olmaları olduğunu belirtmesi kişisel tercihlerin kuruluş yerinin belirlenmesine olan etkisini göstermektedir. Bunun nedeni ise kişilerin bildikleri ve bağlı oldukları yöreye yatırım yapmak istemesidir.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmelerinin alt sektörlere göre dağılımını incelediğimizde diğer mobilyaların imalatı alt sektörünün hakim sektör olduğu görülmektedir. Anket uygulanan sanayi işletmelerinin %78'inin diğer mobilyaların imalatı alt sektöründe faaliyet gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer mobilyaların imalatı alt sektörünü oturma ve yatak odası takımları, koltuk takımı, televizyon dolapları gibi geniş bir tüketici kitlesi olan mobilyaları üretmesi bu alt sektördeki sanayi işletmelerinin sayısının fazla olmasının başlıca nedenidir.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmelerinin %94'ü 1.000 metrekarenin, %24'ü ise 10.000 metrekarenin üzerinde bir kapalı alanda üretim yapmaktadır. İnegöl ilçesinde faaliyet gösteren sanayi işletmelerinin geniş kapalı alanlarda üretim yaptığı söylenebilir. 10.000 metrekarenin üzerinde kapalı alana sahip sanayi işletmelerinin %50'sinin OSB'lerde faaliyet göstermektedir. Buradan hareketle, organize sanayi bölgelerinde üretim yapan sanayi işletmelerinin şehir merkezinde ve sanayi sitelerinde üretim yapan sanayi kuruluşlarına göre daha büyük kapalı alanlara sahip olduğu söylenebilir.

Mobilya sanayi işletmeleri ana üniteler açısından incelendiğinde, üretim ünitesinden sonra %94 oranı ile en fazla depo ünitesine sahiptir. Ancak çevrenin korunması bakımından büyük öneme sahip atık ünitesi organize sanayi bölgeleri haricinde faaliyet gösteren sanayi işletmelerinin sadece %2,8'inde bulunmaktadır. Organize sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren işletmeler ise bölgede ortak olan atık deposu ve arıtma tesislerini kullanmaktadır.

Mobilya sanayi işletmelerinin büyük bir bölümü yönetim, personel, muhasebe gibi alt ünitelere sahipken, araştırma geliştirme (%36), ithalat-ihracat (%24) ve halkla ilişkiler (%30) birimi az sayıda sanayi işletmesinin de vardır.

Organize sanayi bölgelerinde ve şehir merkezine uzak alanlarda yer alan büyük ölçekli sanayi kuruluşları ana ünitelerin tamamına büyük oranda sahipken şehir merkezinde yer alan küçük ölçekli sanayi işletmelerinin ana ünitelere sahiplik oranı düşüktür.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmelerinin %74'ü kiralık binalarda, %26'sı ise sahibi olduğu binalarda üretim yapmaktadır. Sahibi olduğu binalarda üretim yapan kuruluşlar daha çok büyük ölçeklidir.

Mobilya sanayi işletmelerinin %46'sının başka bir yerleşim merkezinde pazarlama şubesi bulunmaktadır. Büyük sanayi işletmelerinin yurt içinde birden fazla pazarlama şubesinin bulunmasının yanı sıra yurt dışında da pazarlama şubeleri bulunmaktadır.

Anket uygulanan işletmelerin %14'ü 1-9 arası, %42'si 10-49 arası, %22'si 50-250 arası iş gücünü istihdam ederken, %22'si de 251 ve üzeri iş gücü istihdam etmektedir. Mobilya sanayi işletmelerinin %56'sının 50'den az iş gücünü istihdam etmesi ilçede anket yapılan mobilya sanayinin büyük bir bölümünün mikro ve küçük ölçekli işletmelerden oluştuğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Sanayi işletmelerinde istihdam edilen iş gücünün cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde %88,6 oranı ile en fazla erkek personelin istihdam edildiği görülmektedir. İş gücünün alt sektörlere dağılımı incelendiğinde ise %87,8 oran ile en fazla iş gücü diğer mobilyaların imalatı alt sektöründe istihdam edilmektedir.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmeleri üretim miktarlarının fazla olması nedeniyle yakın illerin dışında Karadeniz Bölgesi'nin büyük bir bölümünden de hammadde alımı yapmaktadır. Yurt dışından hammadde alımı yapılmaması ülke içerisindeki hammaddenin yeterli olduğunu göstermektedir.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmeleri pazar alanları açısından üç kademeli bir yapı göstermektedir. İnegöl ilçesi ve yakın çevresi birinci, iç pazar ikinci ve yurt dışı üçüncü kademeyi oluşturmaktadır. Yurt içi pazar alanları arasında İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük

iller, yurt dışı pazar alanları arasında Suudi Arabistan, Irak, Libya, Almanya, Fransa gibi ülkeler ön plana çıkmaktadır.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmelerinin büyük bir bölümü kurulduğu andan itibaren bazı yatırımlar gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen yatırımların %55,5'i eski makinelerini yenileme, %47'si var olan makine sayısını artırılması üzerine yoğunlaşmıştır.

İlçede anket uygulanan sanayi işletmelerinin %66'sının yeni yatırım projeleri bulunmaktadır. Sanayi işletmelerinin %81,8'i makine arttırma, %57,5'i üretim teknolojilerini yenileme projeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Üretimlerinde çeşitlilik yaratma ve yeni bina inşaatı gibi yatırım projeleri bulunan sanayi kuruluşları da vardır.

Mobilya sanayi işletmelerinin yatırımlarını engelleyen nedenler arasında %32'lik oran ile sermaye yetersizliği ön plana çıkmaktadır. Kalifiye eleman eksikliği, bürokratik sorunlar, rekabet fazlalığı ve talep istikrarsızlığının da sanayi işletmelerinin yatırımlarını engellediği ve zorlaştırdığı belirlenmiştir.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmelerinin tamamı özel sektör yatırımdır. Anket uygulanan mobilya sanayi işletmelerinin hukuki durumları incelendiğinde %62 oranı ile limited şirket ön plana çıkmaktadır. Mobilya sanayi işletmelerinin %32'si ise ferdi mülkiyettir ve geleneksel bir yapı göstermektedir. Mobilya sanayi işletmelerinin %6'sı ise çok sayıda sermayenin bir araya gelmesiyle kurulan anonim şirket statüsündedir.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmeleri şehir merkezinde Mahmudiye Mahallesi ve Küçük Sanayi Sitesi'nde, şehir merkezinden uzakta ise İnegöl, Mobilya İhtisas, Yenice organize sanayi bölgeleri ile Ankara karayolu üzerinde yoğunlaşma göstermektedir. Bu alanların dışında şehir merkezinden uzakta belirli bölgelerde faaliyet gösteren sanayi kuruluşları da bulunmaktadır.

İnegöl ilçesinde mobilya sanayi işletmeleri bazı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Sanayi işletmelerinin %31,1'i hammadde bulamama, %26,6'sı kredi ve sermaye, %24,4'ü

nitelikli iş gücü temini gibi birinci derecede önemli sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunlar dışında teknoloji eksikliği, talep istikrarsızlığı ve bürokratik sorunların yaşandığı da tespit edilmiştir.

Mobilya sanayi işletmelerinin kuruluş yeri ile ilgili yaşadığı en önemli sorun katı ve sıvı atık sorunudur. Bu sorun beraberinde hava ve görüntü kirliliği gibi çevresel sorunlara sebep olmaktadır.

Öneriler

1. İnegöl ilçesinde büyük ölçüde hammadde bulamama sorunu yaşanmaktadır. Sorunun temel kaynağı kerestenin stoklanarak fiyat artışı yaşandıktan sonra piyasaya sunulmasıdır. Hammadde tedarikini kolaylaştırmak için endüstriyel orman faaliyetlerine ağırlık verilmelidir. Hammadde konusunda tekelliliğin önüne geçmek ve fiyat kontrolü sağlamak amacıyla rekabet piyasası oluşturulmalıdır.

2. Özellikle küçük ve orta ölçekli mobilya sanayi işletmelerinin yaşadığı kredi ve sermaye sorunu için devlet tarafından mali destek sağlanmalı ve desteklerden yararlanılması için gerekli bilgilendirilmeler yapılmalıdır. İnegöl ilçesinde mobilya sanayinin kümelenme eğilimi dikkate alınıp mevcut teşvik paketlerinden Bursa ilinden ayrı olarak ilçe düzeyinde yararlanması sağlanmalıdır. Sermaye yetersizliği yaşayan mobilya sanayi işletmelerinin birleşmesi yönünde mekanizmalar oluşturulmalıdır.

3. Mobilya sanayi işletmelerinin nitelikli eleman sorununa yönelik ilçede mobilya alanında eğitim veren meslek liseleri ve üniversitelerin mobilya ile ilgili bölümlerinin niteliği ve niceliği artırılmalıdır. Meslek liselerinin işlevselliği

arttırılmalı ve uygulamalı eğitim ön plana çıkarılmadır. Mobilya sanayi işletmeleri ile mobilya alanında eğitim veren kurumlar arasında iş birliği sağlanmalıdır.

4. İlçede mobilya sanayi işletmelerinin yöneticilerinden alınan bilgiler ve yapılan gözlemler sonucunda kayıt dışı istidam oranının yüksek olmasının haksız rekabet sorununa neden olduğu sonucuna varılmıştır. Haksız rekabeti önlemek amacıyla piyasa denetimleri sıklaştırılarak kayıt dışı istihdamın önüne geçilmelidir.

5. Mobilya sanayi işletmeleri teknolojik gelişmeleri takip etmek, kendilerini bu doğrultuda geliştirmek ve yenilemek amacıyla bünyelerinde araştırma ve geliştirme birimi oluşturmalı, bu konuya önem vermelidir.

6. Mobilya sanayinde tasarım konusu oldukça önem arz etmektedir. Bu doğrultuda mobilya tasarım okulları açılmalı, tasarım yarışmaları düzenlemeli, eğitim kurumları ile sanayi kesimi arasında tasarım konusunda ortak projeler gerçekleştirmelidir.

7. İnegöl ilçesinde küçük ve orta ölçekli firmalar markalaşma, tanıtım gibi konulara önem vermeli, yatırım yapmalıdır. Mobilya sanayi işletmeleri kaliteli ve özgün tasarımlı ürünler ile İnegöl mobilyasını bir dünya markası haline getirmeli, tanıtımını yapmalıdır. İnegöl mobilya sanayinin coğrafi işaret alması yönünde gerekli adımlar atılmalıdır.

8. Mobilya sanayi işletmelerinin büyük bölümü aile şirketi olması nedeniyle kurumsallaşma problemi yaşanmaktadır. Bu problemin ortadan kaldırılması için mobilya sanayi işletmeleri halkla ilişkiler, muhasebe, ihracat-ithalat gibi alt birimler oluşturarak kurumsallaşma yoluna gitmelidirler. Böylece kurumsallaşamama ve planlama sorunları ortadan kaldırılabilir.

9. İnegöl ilçesinde mobilya sanayi kümelenme eğilimi göstermekte olup ihracat, katma değer ve rekabet avantajlarına sahiptir. Mobilya sanayinin bu avantajlarını sürdürebilmesi amacıyla sektörün dönüşümüne yönelik ihtiyaçlarının giderilmesi, küresel rekabet gücünün artırılması, araştırma geliştirme (Ar-Ge) merkezleri oluşturulması ve iş birliğinin artırılması desteklenmelidir.

10. Mobilya sanayi işletmeleri kuruluş yerleri ile ilgili katı ve sıvı atık sorunu yaşamaktadırlar. Sanayi işletmeleri kendi bünyelerinde katı atık depolama birimi oluşturmalıdır. Atık deposu olmayan bazı sanayi işletmeleri atıklarının belediye tarafından toplandığını fakat bedelinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Belediye ve sanayi işletmeleri katı atık konusunda ortak bir noktada anlaşmaya varmalıdır.

11. İnegöl ilçesinde hammadde alınırken ve ürünler pazarlara ulaştırılırken sadece karayolu ulaşımı kullanılmaktadır. Karayolu ulaşımı mobilya sanayi işletmelerine maliyet açısından önemli bir yük oluşturur. İlçede karayolu ulaşımına göre daha ekonomik olan demir yolu bağlantısı için gerekli çalışmalar yapılarak ulaşım maliyetleri düşürülmelidir.

12. İnegöl ilçesinin mobilya sanayinde birçok ili geride bırakarak yakaladığı ihracat başarısının devam edebilmesi için ihracata yönelik uygulanan teşviklerden daha fazla yararlanması sağlanmalıdır.

13. İlçede üç adet organize sanayi bölgesi bulunmasına rağmen mobilya sanayi işletmelerinin sayısının her geçen gün artması ve var olan işletmelerinin daha geniş mekanlarda üretim yapmak istemesi nedeniyle organize sanayi bölgelerinde yer bulamama sorunuyla karşılaşılması muhtemeldir. Bu sorunu önlemek amacıyla yeni bir organize sanayi bölgesi kurmak için altyapı çalışmalarına başlanmalıdır. Yeni bir organize sanayi bölgesinin kurulmasıyla

şehir merkezinde dar mekanlarda üretim yapan, yatay yönde büyüme sorunu yaşayan, trafik yoğunluğu ve hava kirliliği gibi çevresel sorunlara yol açan mobilya sanayi işletmelerinin buraya taşınması sağlanmalıdır.

14. Mobilya sanayi işletmelerinin Küçük Sanayi Sitesi'nde yaşadığı altyapı sorunlarını çözmek için planlama yapılmalı ve uygulamaya geçilmelidir.

15. İnegöl ilçesinde mobilya sanayinin geliştirilmesi ve ortak projeler oluşturulması amacıyla yerel yönetim, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasında yeterli iş birliği sağlanmalıdır.

16. İnegöl ilçesinde hali hazırda yurt içi ve yurt dışındaki mobilya fuarlarına katılan firmalar bulunmaktadır. Bu firmaların sayısı arttırılmalı ve devlet tarafından desteklenmelidir. Böylece İnegöl mobilyasının dünya markası haline gelme sürecine katkı sağlanacaktır.

17. İlçede hali hazırda düzenlenmekte olan mobilya fuarı bulunmaktadır. Düzenlenen fuar sayısı artırılmalı, fuar içerisinde daha çok markaya kendini tanıtmaya fırsatı sunulmalı ve fuarlar yerel yönetimler tarafından desteklenmelidir.

18. Mobilya sanayi işletmelerinin yarattığı hava kirliliği, görüntü kirliliği ve trafik yoğunluğu sorunlarını önlemek için gerekli denetimler yapılmalıdır.

Kaynakça

- Alan, J., Pauli, E. ve Ünür, M. (2018) *Bursa Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi 2018 Eylem Planı*. Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı.
- Akçay, Y., Çıtıroğlu, H., Çakır, A. ve Bacak, G. (2014). İnegöl-Oylat Jeotermal Kaynağının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. *Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi*, 4(2), 27-37.
- Akkılıç, Y. (2002). *Bursa Ansiklopedisi*. Bursa: Bursa Kültür ve Sanat Yayınları
- Aksaray, F. M. (2006) *Türkiye mobilya sanayisinin Avrupa birliği ölçeğinde rekabet gücü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aksu, B. (2001). Türkiye’de Büyük Ölçekli Mobilya Sanayii İşletmelerinin Yönetmelik ve Örgütsel Yapılarının Analizi. *İstanbul Fakültesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 96-115.
- Alsaç, F. (2010). *Bölgesel Gelişme Aracı Olarak Kümelenme Yaklaşımı ve Türkiye İçin Kümelenme Destek Modeli Önerisi* (Planlama uzmanlığı tezi). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Müsteşarlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü, Ankara.
- Andersson, T., Schwaag-Serger, S., Sörvik, J., & Wise, E. (2004). Cluster Policies Whitebook. IKED - International Organisation for Knowledge Economy and Enterprise Development.
- Ardel, A. (1947). İnegöl Ovası Ve Çevresi(Morfolojik Etüt). *Türk Coğrafya Dergisi*, 9-10, 64-95.

- Arıç, K. H. (2011). *Ulusal ve uluslararası rekabetin geliştirilmesinde kümelenme politikası: Kayseri mobilya sektöründe bir uygulama* (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Atalay, İ. (1983). *Türkiye vejetasyon coğrafyasına giriş*. İzmir: Ticaret Matbaacılık
- Atalay, İ. ve Mortan, K. (2011). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*. İstanbul: İnkılap yayınevi
- Atabey, E., Nazik, L., ve Törk, K. (2002). Oylat Mağarası Çökel Kayalarının Sedimantolojisi, İnegöl (Bursa). *Maden Tetkik ve Arama Dergisi* 123(124), 91-98.
- Ateş, Y. (2014). *Konut iç mekân mobilyasının gelişim sürecini etkileyen faktörlerin irdelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisan tezi). Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aykurt, E. M. (2014). *Türk mobilya sektöründe faaliyet gösteren büyük firmaların küçük ve orta ölçekli işletmelere etkisinin tasarım perspektifinden değerlendirilmesi: Kayseri örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bülbül, Z. (2006). XVI. Yüzyıl Ortalarında İnegöl'ün Sosyo-Ekonomik Yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı, 16*, 185-200.
- Büyükhelvacıgil, T. (2009). Kümelenme Projesiyle Otomotiv Yan Sanayi Sektörü Güç Kazanacak. *Çerçeve Dergisi*, 51, 74-77.
- Boyla, O. (2012). Mobilya Tarihi [Elektronik versiyon]. <https://hattusa.org/kitaplar/oya-boyla-mobilya-tarihi>

Coşkun, S. (2019). *Mobilya Sektöründe İhracat Potansiyelinin Arttırılması: İnegöl Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Demiraslan, D. (2016). The Development Of Furniture Production In Ottoman Empire And Its Reflections To The Republic Period. *II. Uluslararası Mobilya Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (s 377-385). Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Demirci, S. (2004). Türkiye Mobilya Endüstrisinin Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Politeknik Dergisi*, 4(8), 369-379.

Devlet İstatistik Enstitüsü. (1929). *28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül 3 Usuller, Kanun ve Talimatnameler Neticelerin Tahlili*. Ankara: Başvekalet Müdevvenat Matbaası

Devlet Planlama Teşkilatı. (1962). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. DPT, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1967). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. DPT, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1972). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı*. DPT, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı*. DPT, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1984). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. DPT, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı*. DPT, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. DPT, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. DPT, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). *Dokuzuncu Kalkınma Planı*. DPT, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). *Kobi Stratejisi ve Eylem Planı*. DPT, Ankara.

- DTM Mobilya ve Orman Ürünleri Sektör Raporu. *Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği* (MÜSİAD). 2018, 1-40.
- Efe, R. (1999). Güney Marmara Bölümü Batısında Toprak Oluşumunu Etkileyen Coğrafi Faktörler ve Torakların Özellikleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 34, 193-209.
- Erdoğan, H. (2019). *Turizm Coğrafyası Açısından İnegöl'de (Bursa) Turizm*. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Eroğlu, O. ve Yalçın, A. (2013). Kümelenmeye İlişkin Literatür Taraması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(3), 81-96.
- Erdem, T. (2007). *Mobilya Sanayine Genel Bakış Art Deco* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Engin, D. (2011). *Günümüz Mobilya Tasarımının Zaman İçinde Değişen İnsan Gereksinimleri Işığında İncelenmesi*. Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hall, T. ve Teal, G. (2013). Understanding the changing nature of cluster. *GSTF Journal on Business Review (GBR)*, 2(4), 81-93.
- Hofe, V. R. ve Chen, K. (2012). Whither or not industrial cluster: Conclusions or confusions? *The Industrial Geographer*, 4(1), 2-28.
- Hoşgören, M. Y. (1975). *İnegöl havzasının jeomorfolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- İmer, H. (2015). *Türkiye imalat sanayiinde sektörel kümelenme ve rekabet gücü: seçilmiş bölgeler için bir analiz* (Yayımlanmamış doktora tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

İnal, M.E. ve Toksarı, M. (2006). Mobilyacılık Sektöründe Karşılaşılan Pazarlama Sorunları Ve Bu Sorunlara Çözüm Üretmeye Yönelik Bir Araştırma: Kayseri Örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 105-121.

İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası (2019). İnegöl Ekonomi Raporu. 1-80.

İskan, S. (2018). *Bursa ili İnegöl ilçesi hava kalitesinin fiziki ortam ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Kahraman, K. (2001). *Adım adım İnegöl*. İstanbul: Paymaş A.Ş. Matbaası.

Kahraman, K. (2018). *İnegöl mobilya tarihi*. Bursa: Renkvizyon Matbaacılık A. Ş.

Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı*. Kalkınma Bakanlığı, Ankara.

Karaduman, A. A. (2009) *Kayseri ilinde mobilya sanayisinde faaliyet gösteren işletmelerin sosyo-ekonomik açıdan incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek tezi). Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Karataş, N. 2006. Firma Kümeleşme Eğilimleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma: İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi Örneği, *Planlama Dergisi*, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları, 3, 47-57.

Kaynak, G., Daşkın, R. Ve Yılmaz, Ö. (2010). İnegöl Bitkileri. *İnegöl Çınaraltı Dergisi*, 1.

Kaygalak, İ. (2011). *Türkiye’de sanayi kümelenmesi: uşak örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Karpat, K. (2010). *Osmanlı nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş yayınları

Köse, Ç. (2010). *Bursa ili İnegöl İlçesi’nin tarihi ve sosyo-kültürel yapısı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

- Küçükaya, G. A. (2017). İnegöl Osmanlı Yapılarının Orijini. *Uluslararası İnegöl Tarihi Ve Kültür Sempozyumu* içinde (s. 65-79). İstanbul: İhlas Gazetecilik A.Ş.
- Marshall, A. (1920). *Principles of economics*. London: Macmillan and Co.
- Menteşe, S. (2015). *İnegöl Ovası'nda kentsel yayılmanın arazi kullanımı ve çevre kaynakları üzerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Mobilya Çalışma Grubu Raporu. (2015). *Kalkınma Bakanlığı*. 1-101.
- Mobilya İmalat Sanayi Sektör Raporu. (2015). *İstanbul Sanayi Odası*. 1-70.
- Mobilya Sektörü Araştırma Raporu. (2014) *Çukurova Kalkınma Ajansı*. 1-59.
- Mobilya Sektörü Mevcut Durum Raporu. (2017). *Kayseri OSB Hizmetler ve Bilgilendirme Yayınları*. 1-76
- Mobilya Sektör Raporu. (2018). *Kırıkkale Ticaret ve Sanayi Odası*. 1-15.
- Mobilya Sektörü Raporu. (2016). *Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri (OAİB)*. 1-36.
- Mutlucan, N. Ç. (2015). *Competitive advantage and clusters: evidence from textile, wearing apparel, carpet, automotive, tourism, and furniture clusters in Turkey* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Institute Social Sciences, İstanbul.
- Mutluer, M. (1995). *Gelişimi, yapısı ve sorunlarıyla Denizli sanayii*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi
- Müderrişoğlu, B. (2016). *Küme oluşum ve gelişim sürecinde belirleyiciler: İstanbul mobilya sektörü örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Müftüoğlu, T. (1983). *Sanayi işletmelerinde kuruluş yeri seçimi ve ölçek sorunu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Novruzlu, A. (2017). Bursa - İnegöl Son Kalkolitik ve Bronz Çağlarında. *Uluslararası İnegöl Tarihi Ve Kültür Sempozyumu* içinde (s. 249-267). İstanbul: İhlas Gazetecilik A.Ş.
- OECD Organisation for Economic Co-Operation and Development. (1999). *Boosting Innovation: The Cluster Approach*.
- Öngel, F. S. (2018). *Türkiye’de Sanayinin Mekansal Dağılımı ve Yeni Sanayi Odakları*. Ankara: TMMOB.
- Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN). (2016). *TR72 Mobilya Sektörü Raporu*. 1-37.
- Özkaraman, S. M. (2004). *Türkiye’de 1800-2004 yılları arasındaki değişim süreci içinde tasarımı etkileyen faktörler ve bir örnek olarak mobilya üretimi modeli* (Yayımlanmamış doktora tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, N., ve Uzun, A. M. (2010). Bölgesel Kalkınma Dinamikleri: Bölgesel Dengesizliklerin Ortaya Çıkmasında Rol Oynayan İktisadi Etmenler. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(11), 91-110.
- Polat, M. (2018). *Osmanlı döneminde İnegöl 19. Yüzyılda sosyo-kültürel ve ekonomik hayat*. İstanbul: İhlas Gazetecilik A.Ş.
- Porter, M. (1998). Clusters and new economics of competition. *Harvard Business Review*, 77-98.
- Porter, M. E. & Linde, C. V. (2002). The cluster meta study, list of clusters and bibliography.
- Porter, M. E. (1990). *Competitive advantages of nations*. New York: Basic Books.
- Porter, M. E. (2009). The North Carolina furniture cluster. Harvard Business School.

- Rosenfeld, S. (1997). Bringing business clusters into the mainstream of economic development. *European Planning Studies*, 5(1), 3-23.
- Sakarya, S. ve Doğan, Ö. (2014). Mobilya Sektör Raporu. 1-31
- Siteler, Mobilya ve Ankara. (2012). *Ankara Kalkınma Ajansı*. 1-65.
- Sölvell, Ö. (2008). *Clusters balancing evolutionary and constructive forces*. Sweden Stockholm: Ivory Tower Publishing
- Toksarı, M. (2004). *Mobilyacılık sektöründe karşılaşılan pazarlama sorunları ve çözümüne ilişkin bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisan tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Niğde.
- TR41 Bursa Eskişehir Bilecik Bölge Planı 2014-2023. *Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı* (BEBKA). 2010, 1-342.
- Tümertekin, E. (1960). *Sanayi coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Tümertekin, E. (1972). *İktisadi coğrafya*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2018). *Ekonomik coğrafya : küreselleşme ve kalkınma*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB). 2017. *Türkiye Mobilya Ürünleri Meclisi Sektör Raporu*. TOBB, Ankara.
- Uzun, A. ve Yıldırım, M. (2016). XIX. Yüzyıl İnegöl'ünde Sosyo-Ekonomik Yapının Temel Karakteristikleri. *Uluslararası İnegöl Tarihi Ve Kültür Sempozyumu* içinde (s. 105-136). İstanbul: İhlas Gazetecilik A.Ş.
- Vioter, R. Onetti, A., & Napolitano, F. (2011). Italy, Europe's Investment Opportunity.

- Yaşar, O. (2005). Sanayi Coğrafyası Öğretiminde Araştırma Yöntemlerinden ‘Anket ve Mülakat’ın Kullanılması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(10), 79-96.
- Yaşar, O. (2013). Türkiye’de Otomotiv Ana ve Yan Sanayi Ve Marmara Bölgesi’nde Kümelenmesi. *Turkish Studies*, 8, 779-805.
- Yaşar, O. (2015). Sanayi Coğrafyası Açısından Bir Araştırma: Hatay ve Osmaniye İllerinde Demir-Çelik Sanayi Kümelenmesi. *Akdeniz insani bilimler dergisi*, 5, 387-412.
- Yaylı, K. (2014). *Türkiye mobilya endüstrisi küçük ve orta ölçekli işletmelerin yapısal incelemesi, sorunları ve çözüm önerileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Yüceşahin, M. M. (2003). Şehirleşme Süreci Bakımından İnegöl İlçesi Şehirsel Yerleşmeleri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(1), 75-95.
- Zafer, A. B. (2016). İnegöl’de Birlikte Yaşama Kültürü: Yerli-Göçmen İlişkilerinin Tarihsel Analizi. *Uluslararası İnegöl Tarihi Ve Kültür Sempozyumu* içinde (s. 560-572). İstanbul: İhlas Gazetecilik A.Ş.

Yararlanılan İnternet Sayfaları

<http://bursainvest.gov.tr/wp-content/uploads/Bebka-Bros%CC%A7u%CC%88r-Bursa->

[InvestIn-Tu%CC%88rkc%CC%A7e.pdf](http://bursainvest.gov.tr/wp-content/uploads/Bebka-Bros%CC%A7u%CC%88r-Bursa-InvestIn-Tu%CC%88rkc%CC%A7e.pdf) (Son Erişim Tarihi: 12.10.2019)

<http://mobiliyum.com/tr> (Son Erişim Tarihi: 12.10.2019)

<http://sozluk.gov.tr/> (Son Erişim Tarihi: 03.09.2019)

<http://www.inegol.bel.tr> (Son Erişim Tarihi: 10.11.2018)

<http://www.ncglobaleconomy.com/furniture/workers.shtml> (Son Erişim Tarihi: 14.11.2019)

<https://bursaobm.ogm.gov.tr/Sayfalar/Ormanlarimiz/OrmanVarligi.aspx> (Son Erişim Tarihi: 23.09.2019)

<https://www.mgm.gov.tr/> (Son Erişim Tarihi: 27.09.2019)

<https://m.trademap.org> (Son Erişim Tarihi: 10.10.2019).

EKLER

Ek A: Veri Toplama Aracı

İNEGÖL İLÇESİNDE MOBİLYA SANAYİ VE KÜMELENMESİ ANKETİ

AÇIKLAMA: Bu araştırma mobilya imalat firmaları hakkında bilgi edinmeyi amaçlamaktadır. Elde edilen veriler bilimsel çalışma kapsamında kullanılacaktır. Ankete vereceğiniz samimi, içten cevaplar ve araştırmaya yapacağınız katkıdan dolayı Teşekkür ederim.

1. İş Yerinin Adı ve Unvanı?.....
2. İş Yerinin Hukuki Durumu?
  - a) Ferdi Mülkiyet   b) Komandit Şirket   c) Kooperatif   d) Adi ortaklık
  - e) Limited Şirket   f) Anonim Şirket   g) İktisadi Devlet Teşekkülü
  - h) Kolektif Şirket   i) KİT   j) Diğer
3. İşletmenin Ortak Sayısı Kaç Kişidir?.....
4. İşletme Sahibi ya da Ortaklarının Öğrenim Durumu Nedir?

ADI-SOYADI	İLKOKUL	ORTAOKUL (ilköğretim)	LİSE DENGİ	VE	UNİVERSİTE

5. İşletme Sahibi ya da Ortakların Önceki Meslekleri Nedir?
  - a) Ticaret   b) Sanatkar,küçük sanayici   c) İlk İş Sanayicilik   d) Diğer
6. İşletme Hangi Yılda Kurulmaya Başlandı?.....
7. İşletmenin İlk Kuruluş Sermayesini Aşağıdakilerden Hangisi Teşkil Etmiştir?
  - a) Özkaynak   b)Ticaret   c) Kredi   d) Diğer (Miras gibi)
8. İşletme Hangi Yıl Üretime Başladı?.....
9. İşletmenin İlk Kuruluş Yeri Burası Mıdır?.....
10. Burası Değilse, Daha Önceki Mevkiiniz?

Önceki Yer	Yer Değiştirme Nedeni	Yer Değiştirme Yılı

11. İşletmenizin İnegöl İlçesinde Kurulmasının Birinci Öncelikli Nedenini Önem Sırasına Göre Belirtiniz?
  - a) Hammaddeye yakınlık   b) Ulaşım Kolaylığı   c) Enerji Kaynağına Yakınlık
  - d) Pazara Yakınlık   e) Su Kaynaklarına Yakınlık   f) Devletin Teşvik Tedbirleri
  - g) Yerel Rekabet Yokluğu   h) İnegöllü Olmak   i) Ucuz İşgücü Temini
  - k) Diğer

12. İşletmenizin İnegöl İlçesinde Kurulmasının İkinci Öncelikli Nedenini Önem Sırasına Göre Belirtiniz?

- a) Hammaddeye yakınlık   b) Ulaşım Kolaylığı   c) Enerji Kaynağına Yakınlık
d) Pazara Yakınlık   e) Su Kaynaklarına Yakınlık   f) Devletin Teşvik Tedbirleri
g) Yerel Rekabe Yokluğu   h) İnegöllü Olmak   ı) Ucuz İşgücü Temini   k) Diğer

13. İşletmenizin İnegöl İlçesinde Kurulmasının Üçüncü Öncelikli Nedenini Önem Sırasına Göre Belirtiniz?

- a) Hammaddeye yakınlık   b) Ulaşım Kolaylığı   c) Enerji Kaynağına Yakınlık
d) Pazara Yakınlık   e) Su Kaynaklarına Yakınlık   f) Devletin Teşvik Tedbirleri
g) Yerel Rekabet Yokluğu   h) İnegöllü Olmak   ı) Ucuz İşgücü Temini
k) Diğer

14. İşletmenin Bulunduğu Yeri Seçmesinde Hangi Faktörler Etkili Oldu?

- a) Arsa Sahipliği   b) Altyapı   c) Ucuz Arsa   d) Karayoluna Yakınlık
e) Su Kaynağı   f) Diğer Sanayilere Yakınlık   g) Pazarla Yakın İlişki
Kurmak   h) Hammadde Temini   ı) Diğer

15. İşletmenin Başka Bir Yerleşim Merkezinde Şubesi Var Mı?

- a) Yok   b) Var ise;

Birim Adı	Üretim Alanı	Yeri

16. İşletme Sürekli Mi, Mevsimlik Olarak Mı Çalışmaktadır?.....

17. İşletmenin Kuruluşundan Bu Yana Üretimde Bir Artış Sağlandı Mı?

- a) Evet   b) Hayır   c) Üretim Durağandır

18. Hayır ise Üretim Artışını Sınırlayan Engelleri Sıralayınız?

- a) Sermaye Yetersizliği   b) Kalifiye Eleman sosunu   c) Talep Azlığı
d) Rekabet Fazlalığı   e) Bürokratik Sorunlar   f) Pazar İstikrarsızlığı
g) Diğerleri

19. İstihdam Edilen Personelin Niteliklerine ve Cinsiyete Göre Dağılımı Nedir?

(Sayı Olarak)

Tek. Pers.	Ustabaşı	Geçici	Yön. Per.	Büro Per.	Diğer

<i>E</i>	<i>K</i>	<i>E</i>	<i>K</i>	<i>E</i>	<i>K</i>	<i>E</i>	<i>K</i>	<i>E</i>	<i>K</i>	<i>E</i>	<i>K</i>

20. Çalışan İşgücünün Kökeni Çoğunlukla Nerelidir?

a) İnegöl İlçesi (Yerli) b) Diğer (.....İl/.....İlçesi)

21. İşyerinizdeki Personelin Ne Kadarı Daimi ve Ne Kadarı Geçici Personeldir?

a) ( ) Kişi Daimi Personel b) ( ) Kişi Geçici Personel

22. İşyerinde Kullanılan Hammaddeler Nelerdir?

Hammaddenin Türü	Miktarı	Temin Edildiği Yer

23. Hammaddeyi Nereden Temin Ediyorsunuz?

a) Doğrudan Üretici b) Tüccar c) İthal d) Tümü e) Diğer.....

24. Diğer Fabrikalardan Yarı İşlenmiş Hammadde Alıyor Musunuz?

a) Evet b) Hayır

25. Fabrikanın Yıllık Üretim Kapasitesi Nedir?

1-.....

2-.....

3-.....

26. Mamullerinizi ya da Üretilen Hammaddeyi Nerede Pazarlıyorsunuz?

a) İç Piyasa ise Hangi İllere(Bölgelere).....

b) Dış Piyasada ise Hangi Ülkelere.....

27. Müşterileriniz Kimlerden Oluşmaktadır (Pazarlama kanalları)?

a) Doğrudan Tüketici b) Bayi c) Diğer Sanayi Kuruluşları d)Tüccar

e) Yan Kuruluşlar f) Diğer

28. Pazarlama Kuruluşunuz Var Mı?

a) Var (bulunduğu yer)..... b) Yok

29. Ürün Tanıtımınız Yeterli Midir?

a) Evet b) Hayır

30. Tesisinizde Hangi Enerji Kaynağını Kullanıyorsunuz?.....

31. Kendinizin Enerji Üretim Tesisiniz Var Mı?
a) Evet b) Hayır
32. Yıllık Elektrik Tüketiminiz ne kadardır (KWh)?.....
33. İşletmenin Kent Merkezine Uzaklığı Ne Kadardır?
a) 1-2 km b) 3-10 km c) 11-20 km d) 21-50 km e) 51-100 km
34. Ulaşım İmkanları Yeterli Midir?
a) Evet b) Hayır
35. İşletmenin Ana Karayoluna Uzaklığı Ne Kadardır?
a) 1-2 km b) 3-10 km c) 11-20 km d) 21-50 km e) 51-100 km
f) Ana karayolu üzeri
36. Hammadde Alımında Tercih Edilen Ulaşım Sektörü Hangisidir?
a) Karayolu b) Denizyolu c) Havayolu d) Demiryolu
37. Mamul Maddenin Pazarlanmasında Tercih Edilen Ulaşım Sektörü Hangisidir?
a) Karayolu b) Denizyolu c) Havayolu d) Demiryolu
38. Hammaddenin Alınması ve Mamul Maddenin Taşınmasında Yararlanılan Araçlar İşletmeye Mi Aittir?
a) Evet b) Hayır
39. Çalışma Alanında Demiryollarının Bulunmayışı Maliyet Artışına Neden Olmakta Mıdır?
a) Evet b) Hayır
40. İşletmenin Sahip Olduğu Kapalı Alan Ne Kadardır?(m²)
a)100-249 b) 250-999 c) 1.000-3.499 d) 3.500-7.999 e) 8.000-9.999 f) 10.000+
41. İşletmenin Sahip Olduğu Açık Alan Ne Kadardır? (m²)
a)100-249 b) 250-999 c) 1.000-3.499 d) 3.500-7.999 e) 8.000-9.999 f) 10.000+ h) Açık Alanı Olmayan
42. İşletmenizin Hangi Ana Üniteleri Vardır?
a) Üretim Ünitesi b) Depo/Antrepo c) Park Yeri d) Arıtma Tesisi
e) Yakıt ve Su Deposu f) Atık Madde Deposu g) Sosyal Tesisler
43. İşletmenizin Hangi Alt Üniteleri Vardır?
a) Yönetim b) Hammadde Alımı c) Kalite kontrol d) Personel e) AR-GE
f) Pazarlama g) Halkla İlişkiler h) İthalat-İhracat i) Muhasebe

44. Hangi Ürün Sınıfında Üretim Yapıyorsunuz?
- a) Büro ve mağaza mobilyaları imalatı
b) Mutfak mobilyaları imalatı
c) Diğer mobilyaların imalatı
d) Yatak İmalatı
45. İşletme Binası Mülkiyet Durumu Nedir?
- a) Kiradır b) Sahibisiniz
46. Başlıca Yatırım Projeleriniz Nelerdir?
- a) Üretim Teknolojilerini Yenileme b) Üretimde Çeşitlilik Yaratma
c) Yeni Bina İnşaatı d) Makine Artırımı e) Diğer
47. Gerçekleştirilen Yatırımlar Hangi Alanlardadır?
- a) Arsa b) Bina c) Yeni Ünite Kurma d) Makine Yenileme e) Makine Artırımı f) Diğer
48. Yatırım Projelerini Engelleyen Nedenler Nelerdir?
- a) Sermaye Yetersizliği b) Bürokratik Sorunlar c) Rekabet Fazlalığı
d) Kalifiye Eleman e) Talep İstikrarsızlığı f) Tümü
49. İşletmenizde Şuanda Yaşadığınız Birinci Öncelikli Sorunları Önem Sırasına Göre Sıralayınız?
- a) Hammadde Bulamama b) Kredi ve Sermaye Sorunu c) Teknoloji Eskiliği
d) Enerji Sorunu e) Bürokratik Sorunlar f) Nitelikli İşçi Temini
g) Ulaşım Sorunu h) Pazar Sorunu i) Rekabet Fazlalığı
k) Talep İstikrarsızlığı l) Başkaca
50. İşletmenizde Şuanda Yaşadığınız İkinci Öncelikli Sorunları Önem Sırasına Göre Sıralayınız?
- a) Hammadde Bulamama b) Kredi ve Sermaye Sorunu c) Teknoloji Eksikliği
d) Enerji Sorunu e) Bürokratik Sorunlar f) Nitelikli İşçi Temini
g) Ulaşım Sorunu h) Pazar Sorunu i) Rekabet Fazlalığı
k) Talep İstikrarsızlığı l) Başkaca
51. İşletmenizde Şuanda Yaşadığınız Üçüncü Öncelikli Sorunları Önem Sırasına

Göre Sıralayınız?

a) Hammadde Bulamama   **b)** Kredi ve Sermaye Sorunu   **c)** Teknoloji

Eskiliği

d) Enerji Sorunu   **e)** Bürokratik Sorunlar   **f)** Nitelikli İşçi

Temini

g) Ulaşım Sorunu   **h)** Pazar Sorunu   **ı)** Rekabet Fazlalığı

k) Talep İstikrarsızlığı   **l)** Başkaca

52. İşletmenizde Kuruluş Yeri İle İlgili Yaşadığınız Sorunlar Nelerdir?

a) Yatay Yönde Büyüyememe   **b)** Kent İçi Trafik Yoğunluğu Yaratma

c) Görüntü Kirliliği Yaratma   **d)** Katı ve Sıvı Atık Sorunu   **e)** Su

Temini

53. Yörede İklim Koşulları İşletmenizin Üretim, Dağıtım ve Pazar Koşullarını Etkilemekte Midir?

a) Evet   **b)** Hayır

54. Yerel Yönetim İşletmenizin Yer Seçiminde Etkili Oldu Mu?

a) Evet   **b)** Hayır

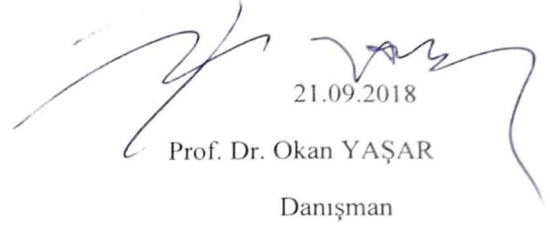

Ek B: Veri Toplama Aracı İzni

İlgili Makama,

Danışmanlığı yürüttüğüm Çiğdem ARAZ'ın yüksek lisans tezinde; "*Sanayi Coğrafyası Öğretiminde Araştırma Yöntemlerinden 'Anket ve Mülakat'ın Kullanılması. Doğu Coğrafya Dergisi, 13(10), 79-96, 2005*" adlı makalem ekinde yer alan anketi alıntı yapmak kaydıyla tezinde veri toplama aracı olarak kullanmasına izin veriyorum.

Bilgilerinize arz/rica ederim.

21.09.2018
Prof. Dr. Okan YAŞAR
Danışman

Ek C: Anket Uygulanan İşletmeler Listesi

1. Özcanlar Mobilya-Sandalye Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
2. Natela Mobilya
3. Akkaya Koltuk Mobilya
4. Dawood Mobilya Anonim Şirketi
5. Gümüş Ev Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
6. Norm Koltuk Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
7. Gözde Koltuk Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
8. Sardunya Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
9. Güzel Evim Koltuk Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
10. Bellacasa Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
11. Seçkinler Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
12. Coşkun Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
13. İmaj Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
14. Pirimos Sofa Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
15. Gerassa Mobilya
16. Maçka Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
17. Hilsa Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
18. By Style Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
19. Incosy Mobilya
20. Ekol Mobilya
21. Artekol Mutfak Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
22. Çel-Mo Mobilya İmalatı Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
23. Davenza Mobilya Pazarlama Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
24. Albimo Mobilya Ticaret Limited Şirketi

25. İremcan Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
26. Lema Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
27. Zeybek Mobilya
28. By Form Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
29. Altın Zambak Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
30. Nurhas Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
31. Weltew Home Dış Ticaret Pazarlama İnşaat Nakliye San. ve Tic. Ltd. Şir.
32. Lenova Mobilya
33. İnegöl Modern Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
34. Roll Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
35. Kupa Mobilya Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
36. Nerowood Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
37. Donami Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
38. Orix Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
39. Albello Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
40. Nell Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
41. Yol Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
42. Aracıkan Mobilya
43. Berrak Mobilya
44. Afrah Mobilya
45. Gül Mobilya
46. Akal Mobilya Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
47. Mobzandi Mobilya
48. Mobilesse Mobilya
49. İnegöl Sofa Mobilya
50. Yüce Mobilya

Ek D: Anket Çalışmaları